

Monitor 2021

**OUTPUT, OUTCOME EN IMPACT
NATIONAAL PROGRAMMA GRONINGEN**

GRONINGEN / OKTOBER 2021

E&E advies

sociaal
planbureau
 groningen

Aletta Advies

METEN EN LEREN VAN EFFECT EN IMPACT

//
VOOR ZOWEL
DE PROVINCIE
ALS DE VIJF
GEMEENTEN
BLIJFT GELDEN
DAT ZIJ BEHOREN
TOT DE GEBIEDEN
MET DE LAAGSTE
BREDE WELVAART
VAN NEDERLAND

//

Managementsamenvatting

Nationaal Programma Groningen beoogt met haar ambities op het gebied van Economie, Werken en Leren, Leefbaarheid en Natuur en Klimaat een structurele verbetering van het imago van Groningen en de regionale brede welvaart te realiseren. Als onderdeel van de langjarige monitorings- en evaluatiecyclus geeft deze eerste jaarlijkse monitor de ontwikkeling van het programma weer ten opzichte van de startsituatie van de regio, zoals beschreven in de nulmeting. Omdat het publicatiemoment van deze monitor relatief dicht op de publicatie van de nulmeting zit, zijn nieuwe cijfers voor een groot aantal indicatoren nog niet beschikbaar.

De brede welvaart is ten opzichte van de nulmeting onveranderd

In deze eerste monitor treden vrijwel geen verschillen op in de brede welvaart ten opzichte van de nulmeting. Dat komt doordat slechts 3 van de 30 onderliggende BWI-factoren zijn geactualiseerd. De uitgangssituatie van de provincie Groningen en de vijf gemeenten die centraal staan in Nationaal Programma Groningen is hierdoor onveranderd. Voor zowel de provincie als de vijf gemeenten blijft gelden dat zij behoren tot de gebieden met de laagste brede welvaart van Nederland.

Het is te vroeg om trends in de ontwikkeling van ambities te kunnen ontdekken

De ontwikkelingen die in deze monitor worden gepresenteerd spelen zich voor een belangrijk deel af binnen reguliere jaar- op -jaar fluctuaties, passend binnen de patronen van bestaande langjarige trends. Waar in deze monitor sprake is van opvallende ontwikkelingen ten opzichte van de eigen historische ontwikkeling of ten opzichte van de referentiegroep, lijken deze voornamelijk te kunnen worden toegeschreven als een gevolg van de coronapandemie. Uit de ontwikkeling van deze indicatoren in de komende jaren zal moeten blijken of het gaat om eenmalige fluctuaties óf dat de coronapandemie is aan te

wijzen als oorzaak van trendbreuk(en). Verder dient opgemerkt te worden dat er sprake is van geografische verschillen. Het Hogeland ontwikkelt zich ten opzichte van haar eigen uitgangssituatie en haar referentiegroep overwegend positief. In de gemeente Eemsdelta is juist sprake van een overwegend negatieve ontwikkeling. Voor beide gemeenten geldt dat het nog te vroeg is om hier conclusies aan te verbinden.

- Op de ambitie Economie is nog geen nieuwe waarde beschikbaar voor de hoofdindicator bruto toegevoegde waarde. Vanuit de ontwikkeling van de sub-indicatoren constateren wij wel dat de provincie Groningen ten opzichte van de nulmeting minder banen heeft waarmee de gewenste absolute groei van de bruto toegevoegde waarde in Groningen gegenereerd kan worden.
- Voor de ambitie Werken & Leren is geen eenduidig beeld van de ontwikkeling van alle gemeenten te schetsen. In 2020 is de ontwikkeling van de netto arbeidsparticipatie in het geval van Het Hogeland, Oldambt en Groningen gunstiger dan de referentiegemeenten. Dat geldt niet voor Eemsdelta en Midden-Groningen. Het aandeel van studenten dat hbo plus wo uitstroomt (2019) ligt voor iedere gemeente in het aardbevingsgebied, net als het jaar daarvoor, onder het gemiddelde van de referentiegroepen, met uitzondering van de gemeente Groningen. De gemeente Het Hogeland laat een positieve ontwikkeling zien ten opzichte van 2018 en deze is sterker dan de gemiddelde ontwikkeling in de referentiegemeenten.
- Als het gaat om de ambitie Natuur & Klimaat voldoet Groningen nog niet aan de ambitie uit het Programmakader om beter te presteren op de Living Planet Index (LPI) dan het landelijk gemiddelde. Het verschil tussen de Groningse LPI en haar landelijke equivalent is niet significant tussen 2018 en 2019. Ten opzichte van de landelijke trend zien we dat Groningen in absolute zin een voorsprong heeft als het gaat om de LPI. De LPI is zowel landelijk als in Groningen relatief stabiel in de afgelopen periode. Aan de gemiddelde ontwikkeling van de LPI kunnen per ecosysteem (bijvoorbeeld stedelijk of agrarisch gebied) verschillende ontwikkelingen ten grondslag liggen. Deze zijn op dit moment nog niet beschikbaar en zullen in een volgende monitor inzichtelijk worden. Om de ambitie vanuit het Programmakader te realiseren, zal de voorsprong van Groningen verder moeten worden uitgebouwd in de komende jaren.
- Voor de ambitie Leefbaarheid is de ontwikkeling ten opzichte van de nulmeting nog niet inzichtelijk, omdat er nog geen nieuwe waarden voor de indicatoren bij deze ambitie zijn vrijgekomen.

//
OP 31 DECEMBER
2020 WAS BIJNA
65% VAN HET
TOTAAL AAN
BESCHIKBARE
MIDDELEN
GERESERVEERD
VOOR DIVERSE
PROGRAMMA'S
//

Groningers zijn overwegend tevreden. Een ogenschijnlijke tegenstelling?

Naast de objectieve cijfers hebben wij in het kader van deze monitor ook Groningers zelf gevraagd hoe het met hen gaat. De beleving van de werkgelegenheid is nauwelijks veranderd en redelijk positief te noemen. Ook zijn Groningers over het algemeen tevreden met leefbaarheid, eigen woning, kwaliteit landschap en het leven in het algemeen. Tussen de gemeenten is sprake van marginale verschillen. Elementen die volgens inwoners van belang zijn voor het behoud van de leefbaarheid in de toekomst zijn: behoud van voorzieningen, beschikbaarheid van voldoende woonruimte en de bereikbaarheid van de regio. Meer dan de helft van de ondervraagde inwoners is van mening dat het de goede kant op gaat met Groningen.

Gemiddeld en in algemene zin gaat het overwegend goed in Groningen, maar dat geldt niet voor alle Groningers. Achter deze gemiddelden gaan wel verschillen schuil. Zo heeft schade door gaswinning een duidelijke impact op de ervaren leefbaarheid van Groningers. Meer schade hangt samen met een grotere achteruitgang in de ervaren leefbaarheid in het afgelopen jaar en met een lagere waardering voor de leefbaarheid en het landschap in het algemeen. Ook qua ervaren gezondheid zijn Groningers met meervoudige schade significant slechter af dan Groningers zonder schade. Het hebben van schade lijkt echter geen directe invloed te hebben op de tevredenheid van Groningers met hun leven in het algemeen, wel via onderliggende aspecten.

Opvallend is dat de ervaringen inwoners van de aardbevingsgemeenten aanzienlijk positiever zijn dan dat je op basis van de gesignaleerde knelpunten zoals lager opleidingsniveau, hogere werkloosheid, lager inkomen of problematische schulden zou verwachten. Op het eerste gezicht lijkt er sprake te zijn van een tegenstelling. Een eerste mogelijke verklaring hiervoor is de hoge waardering van Groningers voor 'gelukkig', 'gezond', 'leefkwaliteit', 'ruimte' en 'veiligheid' (aspecten van brede welvaart die Groningers het meest belangrijk vinden). Een tweede mogelijke verklaring is dat de beleving van mensen sterk wordt beïnvloed door een (onbewuste) vergelijking met de directe omgeving: hebben de burens het vergelijkbaar? Dan heeft een lager inkomen niet veel impact op de tevredenheid met het leven. Heeft de directe (woon)omgeving het veel ruimer? Dat kan de ervaring juist versterken.

Ontwikkelingen in de outcome en impact zijn nog niet het gevolg van projecten en programma's

In deze eerste jaarlijkse monitor van Nationaal Programma Groningen is ook gekeken naar de projectenportefeuille. Op 31 december 2020 was bijna 65% van het totaal aan beschikbare middelen gereserveerd voor diverse programma's. Van deze € 734,5 miljoen aan gereserveerde middelen is ongeveer de helft (€372,9 miljoen) toegekend aan goedgekeurde projecten. Met name in lokale en provinciale programma's dienen nog veel projecten tot stand te komen om de gereserveerde middelen ook uit te kunnen geven. Ook in het programma Toukomst is nog geen geld toegekend aan projecten.

Over de gehele breedte van het programma zijn daarnaast nog relatief weinig van de toegekende middelen daadwerkelijk uitgegeven. Veel projecten bevinden zich nog in de voorbereidende fase en of in de eerste fase van uitvoering. De projecten die wel zijn afgerond zijn veelal kleinschalig, waardoor de verwachte impact van deze projecten klein is. Gezien voorgaande concluderen wij dat het niet aannemelijk is dat ontwikkelingen in de outcome of impact indicatoren die in deze monitor geconstateerd zijn het gevolg zijn van projecten en programma's van Nationaal Programma Groningen.

Vanuit de verdeling van de toegekende middelen per ambitie mag op dit moment het meeste effect van de portefeuille worden verwacht op de ambities Economie en Leefbaarheid. Natuur & Klimaat en Werken & Leren blijven op dit moment (nog) achter in de toekenning van middelen. Ook dient opgemerkt te worden dat de beoogde effecten worden versterkt door het feit dat projecten in veel gevallen een forse cofinanciering kennen.

Beoogde effecten van projecten zijn niet altijd even goed inzichtelijk

Uit de analyse van het totstandkomingsproces van de huidige portefeuille blijkt dat voor ongeveer 80% van de tot dusver toegekende middelen geen specifieke (kwantitatieve) doelredenering aanwezig is. Voor dit deel van de portefeuille is het hierdoor lastig om aan te geven hoe de te realiseren projectresultaten beogen bij te dragen aan het behalen van de centrale doelstellingen van Nationaal Programma Groningen.

De reden voor het ontbreken van een specifieke doelredenering is dat deze projecten tot stand zijn gekomen voordat het Programmakader is vastgesteld. Ook het later in werking stellen van een onafhankelijke beoordelingscommissie speelt hierin een rol. Vanuit de huidige situatie mag van nieuw (vanaf 2021) toe te kennen programmamiddelen

verwacht worden dat deze door de onafhankelijke beoordelingscommissie aan het Programmakader getoetst zijn. Als dit het geval is, zal van de totale programmamiddelen van €1,15 miljard uiteindelijk ruim 70% op deze manier getoetst zijn.

Inhoudsopgave

SNEL NAAR:

1	Inleiding	8
2	Impact	13
2.1	Brede welvaart	15
3	Outcome	18
3.2	Werken & Leren	26
3.3	Leefbaarheid	36
3.4	Natuur & Klimaat	38
3.5	Ervaringen van Groningers	42
4	Output	51
4.1	Overzicht portefeuille	53
4.2	Invulling van de randvoorwaarden	60
4.3	Conclusie	67
5	Verantwoording	69
5.1	De jaarlijkse monitor als onderdeel van een langjarige monitorings- en evaluatiecyclus	70
5.2	Actualisatie indicatorenset	73
5.3	Samenstelling van referentiegroepen	74
5.4	Methodologie: brede welvaart en ervaringen van Groningers	76
6	Het consortium	84
	Bijlagen	86
	Bijlage A: Beschrijving gebruikte indicatoren	87
	Colofon	91

1

Inleiding

// VANAF DIT JAAR RAPPORTEREN WE MET EEN JAARLIJKSE MONITOR //

Aanleiding

Nationaal Programma Groningen wil een flinke impuls aan Groningen geven. De Rijksoverheid heeft €1,15 miljard beschikbaar gesteld als startkapitaal voor het programma. De vijf gemeenten in het aardbevingsgebied en de provincie Groningen hebben in de afgelopen periode provinciale en lokale programmaplannen ingediend, voorstellen ter besteding van de beschikbare middelen. Deze plannen richten zich op de vier ambities van Nationaal Programma Groningen: Economie, Werken & Leren, Leefbaarheid en Natuur & Klimaat. Met het behalen van de doelen op deze vier onderwerpen, zoals geformuleerd in het Programmakader van Nationaal Programma Groningen, beoogt Nationaal Programma Groningen de Groningse brede welvaart te versterken en het imago van de regio te verbeteren. Naast de provinciale en lokale programmaplannen, is ook een aantal speciale programma's van middelen voorzien. Sinds begin 2020 werken wij, een consortium van E&E advies, Sociaal Planbureau Groningen en Aletta Advies, aan de structurele monitoring van Nationaal Programma Groningen. Aan de hand van deze monitoring maken wij periodiek inzichtelijk hoe het programma zich ontwikkelt.

Langjarige monitorings- en evaluatiecyclus

De startsituatie van Groningen voorafgaand aan de programmaperiode is beschreven in de nulmeting¹. Deze is in februari 2021 gepubliceerd. Vanaf dit jaar rapporteren we met een jaarlijkse monitor over de ontwikkeling van de regio ten opzichte van de nulmeting, de mate waarin het programma op koers ligt om haar ambities te realiseren en de resultaten van de diverse programma's en projecten waar Nationaal Programma Groningen een bijdrage aan levert. Daarnaast fungeert de informatie die we jaarlijks verzamelen in deze monitor als dataverzameling voor de evaluatiemomenten in 2023 en 2029. In die jaren voeren we respectievelijk een tussen- en een eindevaluatie van Nationaal Programma Groningen uit. Hierin beoordelen we de doelmatigheid, doeltreffendheid en impact van het programma in de volle breedte. Vooral de ex durante evaluatie in 2023 zal het karakter hebben van een lerende evaluatie, waarbij lessen worden getrokken voor de dan resterende programmaperiode.

¹ De nulmeting is te raadplegen via <https://www.nationaalprogrammagoningen.nl/app/uploads/2021/03/Rapportage-Nulmeting-Nationaal-Programma-Groningen.pdf>.

Doordat deze eerste monitor kort op de nulmeting is gepubliceerd, is voor een deel van de indicatoren nog geen nieuwe waarde bekend. In volgende versies van de monitor wordt, door het volgen van de jaarlijkse cyclus, een volledige update van de indicatorenset verwacht. Ook is van belang te benadrukken dat veel indicatoren ook met de meest actuele waarde nog enkele jaren achterlopen. Deze monitor geeft daarom nog geen informatie over de effecten van Nationaal Programma Groningen. Veelal is het beeld dat inzichtelijk gemaakt wordt over de indicatoren bovendien nog van voorafgaand aan, of het begin van de programmaperiode. Projecten zullen daarnaast enkele jaren uitvoeringstijd hebben. Dat betekent dat deze monitor nog geen volledige weergave biedt van hoe het programma loopt en welke effecten geboekt worden. Naarmate het programma langer loopt, zal deze weergave wel steeds completer worden.

Voor de indicatoren waar wel nieuwe waarden voor zijn zal inzichtelijk gemaakt worden op welke wijze de ontwikkeling van de indicatoren zich verhoudt tot de programmadoelstellingen. Voor Brede Welvaart, Imago en de hoofdindicatoren bij de vier ambities is een specifieke doelstelling per ambitie geformuleerd. Wanneer de indicator conform de beoogde doelstelling beweegt, kleurt deze groen. Bij de sub-indicatoren is een indicator groengekleurd wanneer deze zich positiever ontwikkelt dan de gemiddelde ontwikkeling van de referentiegroep. Dat betekent dat een gemeente ook rood kan kleuren wanneer zij een positieve absolute ontwikkeling van de indicator kent, in geval de referentiegroep gemiddeld een nog positievere ontwikkeling kent.

Doelstelling

Deze monitor is de eerste jaarlijkse monitor van Nationaal Programma Groningen.

De doelstelling van de jaarlijkse monitor is het inzichtelijk maken van de voortgang van het programma als het gaat om de programma's en projecten, de ontwikkeling van de indicatoren op het gebied van de vier ambities en de ontwikkeling van de brede welvaart en het imago van Groningen.

//
**BELANGRIJK BIJ
DE UITVOERING
VAN HET
PROGRAMMA IS
DAT INWONERS
DE EFFECTEN
MERKEN**
//

Werkwijze

Voor Nationaal Programma Groningen is de volgende overkoepelende doelstelling geformuleerd:

Nationaal Programma Groningen verbetert, naarmate de uitvoering van het programma vordert, de brede welvaart en het imago van de regio Groningen.

In de monitoring en evaluatie van Nationaal Programma Groningen werken wij 'van buiten naar binnen'. Dat betekent dat we starten bij de overkoepelende doelen van het programma, zoals hierboven geformuleerd. Om de gestelde doelen te bereiken, zijn vier ambities geformuleerd aan de hand waarvan het programma bij dient te dragen aan de brede welvaart en het imago: Economie, Werken & Leren, Leefbaarheid en Natuur & Klimaat. Belangrijk bij de uitvoering van het programma is naast de cijfermatige ontwikkeling van de doelstellingen dat inwoners de effecten merken. Dat nemen we ook mee in de monitoring. Ook zijn zes randvoorwaarden geformuleerd voor de totstandkoming en uitvoering van projecten. Projecten en programma's dienen resultaten te realiseren die zorgen voor een bijdrage aan deze ambities en te voldoen aan de randvoorwaarden. Volgens deze programmalogica leveren de programmamiddelen gedurende de looptijd een bijdrage aan de overkoepelende doelstelling. In de structuur en werkwijze van de jaarlijkse monitor volgen wij deze programmalogica: we starten bij de impact en pellen de ontwikkelingen via de vier ambities verder af naar projectresultaten en investeringen vanuit Nationaal Programma Groningen.

Per onderdeel van de programmalogica hebben we verschillende bronnen en meetinstrumenten ontwikkeld²:

- > Voor de overkoepelende doelstellingen (impact), zijn speciale meetinstrumenten ontwikkeld: de Brede Welvaartsindex en de Imagomonitor. Alleen eerstgenoemde is onderdeel van de monitor van dit jaar;
- > Voor de vier programma-ambities (outcome) is voor de feitelijke ontwikkeling een indicatorenset ontwikkeld. Voor de ervaringen van inwoners is het Groninger Panel geraadpleegd;
- > Voor de resultaten van programma's en projecten (output) is beschikbare project- en programmadocumentatie door het programmabureau overgedragen aan het consortium.

² Zie de verantwoording voor een uitgebreide technische toelichting van het gebruik van de diverse instrumenten, indicatoren en het Groninger Panel.

Leeswijzer

In deze monitor kijken we vanuit de overkoepelende programmadoelen naar de ambities en de projecten. Hoofdstuk 2 bevat daarom de ontwikkeling van de impact van Nationaal Programma Groningen, op het gebied van brede welvaart. Doordat de imagomonitor volgend jaar van een nieuwe meting wordt voorzien, bevat deze monitor geen nieuwe informatie over het imago ten opzichte van de nulmeting. Hoofdstuk 3 staat in het teken van de vier ambities, in de volgorde Economie, Werken & Leren, Leefbaarheid en Natuur & Klimaat, en van de ervaringen van Groningers. In hoofdstuk 4 wordt inzicht geboden in de voortgang van de projecten en programma's onder Nationaal Programma Groningen. In hoofdstuk 5 wordt ingegaan op de verantwoording en onderzoeksmethode. In het laatste hoofdstuk wordt het consortium, verantwoordelijk voor de monitoring en evaluatie, nader geïntroduceerd. Als bijlage is tot slot een overzicht van de gehanteerde indicatoren opgenomen.

In hoofdstuk 2 en 3 worden tabellen gepresenteerd waarin de ontwikkeling ten opzichte van de nulmeting wordt weergegeven in een index of in procentpunten. Per gemeente en per indicator wordt een kleur toegekend. Deze kleuren geven aan of de gemeente in kwestie zich positief (groen) of negatief (rood) ontwikkelt ten opzichte van de gemiddelde ontwikkeling van de referentiegemeenten. De kleur is een weergave van de ambitie van Nationaal Programma Groningen, namelijk beter presteren dan de referentiegroep. Er wordt hier dus alleen gekeken naar de mate waarin de ontwikkelingen tussen de gemeenten en de referentiegemeenten zich verhouden. Dit staat los van de absolute ontwikkeling binnen de gemeente ten opzichte van de nulmeting. Dat betekent dat een positieve absolute ontwikkeling ten opzichte van de nulmeting toch rood gekleurd is wanneer de referentiegroep het nog beter heeft gedaan. Ook is een groene kleur mogelijk bij een absolute negatieve ontwikkeling, omdat in de referentiegroep gemiddeld een nog negatievere ontwikkeling plaatsvond.

2

Impact

AMBITIE

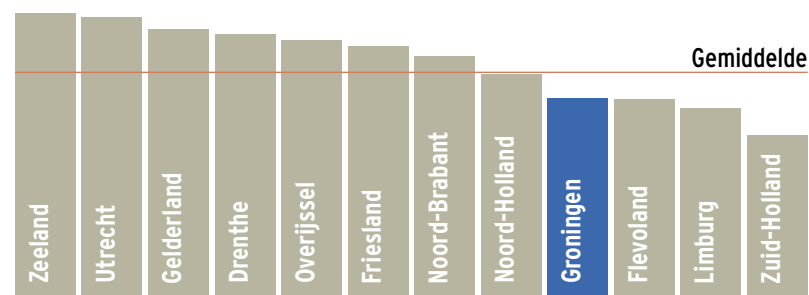
De brede welvaart van Groningen verbetert.

		Gebruikte eenheid ontwikkeling	Monitor 2021	EEMSDelta	GRONINGEN	HET HOGELAND	MIDDEN-GRONINGEN	OLDAMBT	PROVINCIE GRONINGEN
BREDE WELVAART INDEX > BW1	Absolute ontwikkeling score ten opzichte van 2019		2020	0,00 0,49	0,00 0,53	+0,02 0,53	0,00 0,51	+0,01 0,42	0,00 0,52
Gemiddelde in de referentiegroep >				0,00 0,72	-0,01 0,43	0,00 0,71	0,00 0,71	+0,01 0,76	-0,01 0,59
RANGSCHIKKING BREDE WELVAART INDEX (0-100) > BW2	Absolute ontwikkeling in plaats rangorde ten opzichte van 2019		2020	+1 9	0 14	+5 15	+1 12	0 4	+1 4
Gemiddelde in de referentiegroep >				0 52	0 7	0 48	0 47	+1 63	nvt

- Positief ten opzichte van de gemiddelde ontwikkeling van de referentiegroep
- Negatief of gelijk ten opzichte van de gemiddelde ontwikkeling van de referentiegroep

BW1 Brede Welvaart Index in 2020. De minimale waarde is 0 en maximale waarde 1.

BW2 Deze indicator wordt berekend op basis van de Brede Welvaart Index in een gemeente in 2020 en vervolgens verdeeld in 100 percentielgroepen. Gemeenten met een hoge Brede Welvaart Index zullen in een hoge percentielgroep terecht komen. Naarmate de Brede Welvaart Index lager is, wordt een gemeente in een lagere groep ingedeeld. Deze indicator geeft de relatieve brede welvaart weer ten opzichte van de overige gemeenten in Nederland.

Ranking van Groningen (2020)

LEESWIJZER TABEL

- In de **dikgedrukte** getallen staan de ontwikkelingen van de scores weergegeven
- Het getal achter dit indexcijfer is de meest recente waarde uitgedrukt in percentage, bedrag of aantal
- De opgenomen referentiewaarde bij de Provincie Groningen betreft de gemiddelde landelijke ontwikkeling / landelijke gemiddelde
- De kleurcodering in deze tabel is gebaseerd op een vergelijking met referentiegebieden die alleen voor gemeenten wordt uitgevoerd, net als bij alle sub-indicatoren die verderop in deze rapportage worden gepresenteerd.

2.1 Brede welvaart

Om de voortgang van het Nationaal Programma Groningen inzichtelijk te maken en om te bepalen hoe Groningen ervoor staat, is brede welvaart als maatstaf gekozen. Brede welvaart kijkt naar meer dan economische welvaart alleen. Met het Nationaal Programma Groningen wordt een duidelijke verbetering in brede welvaart beoogd. Ten behoeve van de monitoring van het programma is een 'Brede Welvaart Index NPG' ontwikkeld waarin de verschillende aspecten van het Brede Welvaart-concept van CBS (2020) zijn gewogen op het belang dat inwoners van de provincie Groningen aan deze aspecten hechten. In de verantwoording van dit onderzoek en in het artikel dat over dit onderzoek is verschenen³ wordt hier in meer detail op ingegaan.

De Brede Welvaart Index die voor de monitoring van het Nationaal Programma Groningen wordt gehanteerd, bestaat uit twee maten:

- 1 Brede Welvaart Index NPG (BWI-NPG). Dit is een gewogen somscore van 39 indicatoren uit de Brede Welvaartsmonitor van CBS.
- 2 De BWI-NPG is genormaliseerd naar een bereik van 0 - 1. Ook de waarden van de nulmeting zijn her-berekend naar een score tussen 0 en 1.
- 3 Rangschikking Brede Welvaart Index NPG. Dit is de plaats die de betreffende gemeente inneemt op een ranglijst van 0 - 100. Hoe hoger dit getal, hoe hoger de positie van deze gemeente op de Brede Welvaart Index NPG.

Voor de nulmeting is CBS-data uit 2019 gebruikt. Bij de meting in deze eerste jaarlijkse monitor zijn de scores op 5 variabelen veranderd (zie ook de Verantwoording).

³ Ooijen, R, Vaart, J. van der, Mierau, J., Regionale welvaartsindex wijst op structurele achterstand Groningen. ESB, 106(4800S), 26 augustus 2021.

Brede Welvaartsscore per gemeente in 2019 (0-meting) en update september 2021 (monitor 2021). Gemeenten in aardbevingsgebied

GEMEENTE	Welvaartsindex (0-1)		Rangschikking Welvaartsindex (0-100)		Welvaartsindex (0-1)		Rangschikking Welvaartsindex (0-100)	
	0 meting		0 meting		Monitor 2021		Monitor 2021	
	Eigen gemeente	Referentie gemeente	Eigen gemeente	Referentie gemeente	Eigen gemeente	Referentie gemeente	Eigen gemeente	Referentie gemeente
EEMSDDELTA	0,49	0,72	8	51	0,49	0,72	9	52
GRONINGEN	0,53	0,44	14	7	0,53	0,43	14	7
HET HOGELAND	0,51	0,71	10	48	0,53	0,71	15	48
MIDDEN-GRONINGEN	0,51	0,71	11	47	0,51	0,71	12	47
OLDAMBT	0,41	0,75	4	62	0,42	0,76	4	63

Notes: Welvaartsindex: Rangschikking is de plaats die de gemeente inneemt op een ranglijst van 0 tot 100. Hoe hoger dit getal, hoe hoger de welvaartsindex. De minimale waarde van de welvaartsindex is 0 en maximale waarde 1.

Brede Welvaartsscore per provincie

	Welvaartsindex (0-1)	Rangschikking (1-12)	Welvaartsindex (0-1)	Rangschikking (1-12)
	0 meting	0 meting	Monitor 2021	Monitor 2021
ZUID-HOLLAND	0,44	1	0,43	1
LIMBURG	0,51	2	0,50	2
FLEVOLAND	0,52	4	0,52	3
GRONINGEN	0,52	3	0,52	4
NOORD-HOLLAND	0,59	5	0,58	5
NOORD-BRABANT	0,65	6	0,65	6
FRIESLAND	0,66	7	0,66	7
OVERIJSEL	0,68	8	0,67	8
DRENTH	0,70	9	0,70	9
GELDERLAND	0,70	10	0,71	10
UTRECHT	0,75	11	0,74	11
ZEELAND	0,76	12	0,76	12
NEDERLAND	0,60		0,59	

//
DE
VERSCHILLEN
IN DE BWI-NPG
SCORES
TUSSEN DE VIJF
GRONINGER
GEMEENTEN ZIJN
VRIJ KLEIN

Ambitie: de brede welvaart van Groningen verbetert

- Het absolute niveau van welvaart is in Nederland iets gedaald van 0,60 naar 0,59. Voor de provincie Groningen is de welvaartsindex (op twee decimalen) gelijk gebleven ten opzichte van de nulmeting. De BWI-NPG bedraagt 0,52. De geüpdatete welvaartsindicator bij "Meer mensen hebben een betaalde baan" is namelijk nauwelijks veranderd. De verschuivingen bij de twee overige indicatoren zijn licht positief maar deze indicatoren hebben een laag gewicht. In de ranking van provincies zien we dat Groningen een plaats stijgt. Flevoland heeft echter een zeer vergelijkbare welvaartsscore waardoor kleine veranderingen kunnen resulteren in een wisseling van positie.
- Voor de individuele gemeenten zien we dat welvaart ook vrijwel constant blijft tussen beide meetmomenten. Wat betreft de ranking heeft het Hogeland een iets betere relatieve welvaart. Dit wordt verklaard doordat particuliere zonne-energie in de nulmeting op provincieniveau is gemeten. Dit resultaat is iets minder zichtbaar in de absolute welvaartsscore, o.a. omdat de absolute welvaart iets (maar niet noemenswaardig) is gedaald in Nederland. De kloof tussen de eigen BWI-NPG score en die in de referentiegroep is - net als in de nulmeting - het grootst in de gemeente Oldambt, gevolgd door de gemeente Eemsdelta.
- De verschillen in de BWI-NPG scores **tussen** de vijf Groninger gemeenten zijn vrij klein. De brede welvaart score voor de gehele provincie wordt in kleine mate (positief) beïnvloed door de score van de stad Groningen.
- Er treden in deze eerste meting na de nulmeting vrijwel geen verschillen op in de Brede Welvaart-score. Dat komt doordat er slechts 3 van de onderliggende BWI-factoren zijn geactualiseerd. Het Hogeland kent een relatief groot aandeel particuliere zonne-energie, en dat wordt nu zichtbaar in de BWI-NPG. De verandering bij Het Hogeland is toe te schrijven aan het feit dat deze indicator in deze eerste jaarlijkse monitor op gemeenteniveau beschikbaar is. Hierin is echter geen verandering in opgetreden ten opzichte van de nulmeting. Veranderingen ten gevolge van de coronapandemie zijn in deze eerste meting nog niet zichtbaar.

Conclusie

- Er treden vrijwel geen veranderingen in de Brede Welvaartscore op ten opzichte van de nulmeting. De reden is dat slechts 3 van de 39 onderliggende indicatoren zijn geactualiseerd. In de monitor van volgend jaar zullen alle indicatoren zijn vernieuwd. Dan mag ook worden verwacht dat effecten van de coronacrisis op brede welvaart zichtbaar worden.

3

Outcome

Om de doelstellingen op het gebied van brede welvaart en Imago te bereiken, zijn vier ambities geformuleerd in het Programmakader. Door in te zetten op deze ambities, verwacht Nationaal Programma Groningen de gewenste impact te kunnen realiseren.

De vier ambities luiden als volgt:

- **Economie:** *de bruto toegevoegde waarde stijgt sterker in Groningen dan gemiddeld in Nederland.*
- **Werken & Leren:** *iedere gemeente in het aardbevingsgebied presteert op netto-participatiegraad, gemiddeld besteedbaar inkomen en uitstroom per opleiding beter dan de gemiddelde ontwikkeling in haar referentiegroep.*
- **Leefbaarheid:** *iedere gemeente in het aardbevingsgebied presteert beter op de leefbaarometer dan de gemiddelde ontwikkeling in haar referentiegroep.*
- **Natuur & Klimaat:** *de regio Groningen presteert beter op de Living Planet Index dan het Nederlands gemiddelde.*

Dit hoofdstuk betreft de voortgang op het gebied van de ambities en de ervaringen van Groningers, in relatie tot die ambities. We gebruiken een aantal hoofdindicatoren die de voortgang op de vier ambities meten, en sub-indicatoren die achterliggende ontwikkelingen laten zien. Deze indicatorenset is bij de nulmeting vastgesteld en wordt jaarlijks herijkt. Voor de sub-indicatoren is de ontwikkeling afgezet tegen de gemiddelde ontwikkeling in de referentiegroep. Voor deze monitor 2021 is ook aan Groningers zelf gevraagd hoe het met hen gaat.

In de verantwoording is opgenomen welke indicatoren dit jaar zijn toegevoegd, hoe de referentiegroepen zijn samengesteld en hoe de ervaringen van Groningers zijn gemeten.

AMBITIE

De Bruto Toegevoegde Waarde stijgt in Groningen sterker dan gemiddeld in Nederland.

	Gebruikte eenheid ontwikkeling	Monitor 2021	EEMSDDELTA	GRONINGEN	HET HOGELAND	MIDDEN-GRONINGEN	OLDAMBT	PROVINCIE GRONINGEN
BRUTO TOEGEVOEGDE WAARDE > E								
INCLUSIEF DELFSTOFFENWINNING > E1	nbn	2019						nbn € 21.987 nbn € 772.150
EXCLUSIEF DELFSTOFFENWINNING > E2	nbn	2018						nbn € 19.042 nbn € 685.467
Aantal banen per 1.000 inwoners > E3	Index: 2019=100	2020	98,8 520	97,9 811	101,8 456	99,1 476	98,7 541	98,4 614
Gemiddelde in de referentiegroep >			99,5 574	99,7 776	99,7 523	99,8 666	99,5 589	100,1 679
Aantal oprichtingen per 1.000 inwoners > E4	Index: 2018=100	2019	97,5 9	110,2 19	117,9 12	108,7 12	94,7 12	112,6 14
Gemiddelde in de referentiegroep >			105,4 14	110,5 18	108,6 14	111,1 14	107,2 14	109,8 19
Percentage snel groeiende vestigingen > E5	nbn	2019	nbn 1,5%	nbn 2,1%	nbn 1,0%	nbn 1,1%	nbn 1,6%	nbn 1,6%
Gemiddelde in de referentiegroep >			nbn 1,6%	nbn 2,1%	nbn 1,2%	nbn 1,9%	nbn 1,7%	nbn 1,7%
Percentage exporterende vestigingen > E6	nbn	2019	nbn 5,7%	nbn 4,6%	nbn 4,3%	nbn 5,2%	nbn 6,1%	nbn 5,0%
Gemiddelde in de referentiegroep >			nbn 6,6%	nbn 6,2%	nbn 5,6%	nbn 7,4%	nbn 7,3%	nbn 6,2%
Interne O&O uitgaven > E7	Procentpunt ontwikkeling ten opzichte van 2019	2020						-2,7 16,4%
Gemiddelde in de referentiegroep >								(FR) -5,5 16,1% (DR) -3,0 16,4%
Investerings in materiële vaste activa per 1.000 vestigingen > E8	nbn	2018						nbn 20
Gemiddelde in de referentiegroep >								nbn 36

- Positief ten opzichte van de gemiddelde ontwikkeling van de referentiegroep
- Negatief of gelijk ten opzichte van de gemiddelde ontwikkeling van de referentiegroep

LEESWIJZER TABEL

- In de **dikgedrukte** getallen staan de indexcijfers of de procentpunten die de verandering van de waarden t.o.v. de nulmeting weergeven. In het geval er "nbn" staat is er nog geen update geweest op peildatum 1 september 2021
- Het getal achter dit indexcijfer is de meest recente waarde uitgedrukt in percentage, bedrag of aantal
- De opgenomen referentiewaarde bij de Provincie Groningen betreft de gemiddelde landelijke ontwikkeling / landelijke gemiddelde

- E1** Bruto toegevoegde waarde basisprijzen: BTW bruto, basisprijzen, mln euro, de toegevoegde waarde is gelijk aan het verschil tussen de productie (basisprijzen) en het intermediair verbruik (aankooprijzen) van een bedrijfseenheid.
- E2** Bruto toegevoegde waarde basisprijzen: BTW bruto exclusief delfstoffenwinning, basisprijzen, mln euro, de toegevoegde waarde is gelijk aan het verschil tussen de productie (basisprijzen) en het intermediair verbruik (aankooprijzen) van een bedrijfseenheid
- E3** Het aantal banen per 1.000 inwoners in de leeftijdsgroep van 15-75 jaar
- E4** Het aantal nieuw opgerichte vestigingen van bedrijven per 1.000 inwoners in de leeftijdsgroep van 15- 75 jaar

- E5** Bedrijven met 10 of meer werknemers in het begin van het startjaar met een gemiddelde autonome groei van 10% per jaar of meer gemeten in aantal medewerkers, over een periode van 3 achtereenvolgende jaren. Getoond als het gemiddelde over een periode van 3 jaar
- E6** Aantal exporterende vestigingen per 1.000 vestigingen. Vestigingen zijn getypeerd als exporterend wanneer zij goederen met een waarde van minimaal 5000 euro uitvoeren naar het buitenland, in het desbetreffende kalenderjaar. Getoond als het gemiddelde over een periode van 3 jaar
- E7** Interne O&O uitgaven als percentage van de omzet (t.o.v. Drenthe en Friesland)
- E8** Investerings in materiele vaste activa per 1.000 vestigingen in mln euro

//
**MEER DAN DE
HELFT VAN
DE BANEN IN
DE PROVINCIE
GRONINGEN
BEVINDT ZICH
BIJ BEDRIJVEN
EN INSTELLINGEN
IN DE GEMEENTE
GRONINGEN**
//

20

3.1 Economie

Hoofdambitie: bruto toegevoegde waarde

- Bij het schrijven van deze eerste jaarlijkse monitor is de bruto toegevoegde waarde die in 2020 in de provincie Groningen werd gerealiseerd nog onbekend. De ontwikkeling van de hoofdambitie ten opzichte van de nulmeting is daarom op dit moment nog niet vast te stellen.

Sub-indicator: werkgelegenheid

- In de provincie Groningen laat het aantal banen per 1.000 inwoners een negatieve ontwikkeling zien in de periode 2019-2020. In één jaar kromp het aantal banen per 1.000 inwoners in de leeftijdscategorie 15 tot 75 jaar in de provincie met 1,6%. Doordat landelijk het aantal banen per 1.000 inwoners licht groeide (+0,1% in 2019-2020), is het verschil ten opzichte van het landelijke gemiddelde groter geworden.
- De negatieve ontwikkeling in de periode 2019-2020 is in het licht van de overwegend positieve werkgelegenheidsontwikkeling van de afgelopen jaren opvallend te noemen. Opgemerkt dient dan ook te worden dat de werkgelegenheidsontwikkeling in de periode 2019-2020 werd beïnvloed door de uitbraak van de coronapandemie. De werkgelegenheid over 2020 die in deze monitor wordt gepresenteerd, is gepeild in april 2020 te midden van de (eerste) uitbraak van het coronavirus. In deze periode werden verschillende sectoren getroffen door overheidsmaatregelen om het virus te bestrijden. Inmiddels is bekend dat de economie zich, na de eerste grote uitbraak van het coronavirus in maart 2020, behoorlijk heeft hersteld. Hoewel de negatieve werkgelegenheidsontwikkeling erop duidt dat de provincie mogelijk relatief hard is geraakt door de beperkende maatregelen, is de structurele impact van de uitbraak van de pandemie nog onbekend.
- Meer dan de helft van de banen in de provincie Groningen bevindt zich bij bedrijven en instellingen in de gemeente Groningen. Relatief en absoluut gezien nam het aantal banen per 1.000 inwoners juist in deze gemeente ten opzichte van het voorgaande meetmoment het meeste af. De afname van het aantal banen in de gemeente Groningen in genoemde periode (-2,1%), was bovendien groter dan de gemiddelde afname van de werkgelegenheid in de referentiegroep (-0,3%). De negatieve ontwikkeling van de werkgelegenheid in de gemeente Groningen vormt dan ook een belangrijke oorzaak voor het oplopende verschil met het landelijk gemiddelde op provinciale schaal.

OUTCOME

//

**WE CONSTATEREN
DAT ER IN 2019
IN DE PROVINCIE
GRONINGEN MEER
VESTIGINGEN
WERDEN
OPGERICHT PER
1.000 INWONERS
DAN IN 2018**

//

21

- Net als in de gemeente Groningen nam het aantal banen per 1.000 inwoners in de leeftijdscategorie 15 tot 75 jaar ook in de gemeenten Eemsdelta, Midden-Groningen en Oldambt af in de periode 2019-2020. Voor alle drie gemeenten geldt dat de afname van de werkgelegenheid per 1.000 inwoners relatief groter was dan de gemiddelde afname in de betreffende referentiegroep.
- De gemeente Hogeland vormt een opvallende uitzondering. In tegenstelling tot de negatieve ontwikkeling die in de provincie en overige gemeenten zichtbaar is, nam in deze gemeente de werkgelegenheid per 1.000 inwoners in de periode 2019-2020 toe. De toename van de werkgelegenheid was daarbij verspreid over meerdere sectoren. De gemeente Het Hogeland presteerde hiermee beter dan haar referentiegroep waar sprake was van een lichte daling van de werkgelegenheid.

Sub-indicator: oprichtingen

- Het aantal nieuw opgerichte vestigingen van bedrijven per 1.000 inwoners in de leeftijdsgroep van 15-75 jaar laat een diffuus beeld zien. Voor zowel de provincie Groningen als de aardbevingsgemeenten geldt daarbij dat de gepresenteerde ontwikkelingen ten opzichte van de nulmeting, zich afspelen binnen de bandbreedte van de jaarlijkse fluctuaties van dit cijfer in de afgelopen jaren.
- We constateren dat er in 2019 in de provincie Groningen meer vestigingen werden opgericht per 1.000 inwoners dan in 2018. Bovendien wordt zichtbaar dat het aantal nieuw opgerichte vestigingen per 1.000 inwoners in de provincie Groningen in één jaar harder toenam dan gemiddeld in Nederland. Hoewel er relatief gezien nog altijd minder vestigingen worden opgericht in de provincie is het verschil met het landelijk gemiddelde hierdoor kleiner geworden.
- Verder is zichtbaar dat het aantal oprichtingen per 1.000 inwoners zich in vier van de vijf aardbevingsgemeenten slechter ontwikkelde dan gemiddeld in de referentiegroepen. Daarmee laten deze gemeenten dus een andere ontwikkeling zien dan de provincie. In Eemsdelta en Oldambt liep het aantal oprichtingen per 1.000 vestigingen ten opzichte van 2018 zelfs terug. Het verschil met het gemiddelde aantal opgerichte vestigingen per 1.000 inwoners in de referentiegroep nam hierdoor (verder) toe. Voor de gemeente Groningen geldt dat het aantal opgerichte vestigingen per 1.000 inwoners in 2019 is toegenomen ten opzichte van 2018, maar dat deze toename relatief gezien minder groot was dan in de referentiegroep. Desondanks worden er in de gemeente Groningen in absolute zin nog altijd bovengemiddeld veel vestigingen per 1.000 inwoners opgericht in vergelijking tot de referentiegroep.

- In tegenstelling tot de overige aardbevingsgemeenten laat de gemeente Het Hogeland een positieve ontwikkeling van het aantal vestigingen per 1.000 inwoners in de periode 2018-2019 zien ten opzichte van haar referentiegroep. Ondanks deze positieve ontwikkeling worden in het Hogeland (net als in Eemsdelta, Midden-Groningen en Oldambt) nog altijd minder vestigingen per 1.000 inwoners opgericht dan in de betreffende referentiegroep(en).

Sub-indicator: O&O uitgaven als percentage van de omzet

- De cijfers in deze monitor laten zien dat bedrijven in de provincie Groningen in 2020 relatief minder geld uitgaven aan onderzoek en ontwikkeling als percentage van de omzet, ten opzichte van de situatie in 2019. Ook in de provincie Drenthe en Friesland is een negatieve ontwikkeling zichtbaar, waarbij opvalt dat vooral bedrijven in Friesland ten opzichte van het voorgaande jaar fors minder uitgeven aan onderzoek en ontwikkeling als percentage van de omzet, in vergelijking tot de bedrijven in Groningen (en Drenthe).
- De uitgaven aan onderzoek en ontwikkeling zijn uitgedrukt als percentage van de omzet. Het peilmoment van deze uitgaven is begin 2020, nog voor het uitbreken van de coronapandemie. De negatieve ontwikkeling is daarom niet een oorzaak van de beperkende maatregelen om de coronacrisis te bestrijden. Wel is het mogelijk dat de negatieve ontwikkeling wordt veroorzaakt door een stijging van de omzet bij de bedrijven (mede als gevolg van de hoogconjunctuur in deze periode), terwijl de uitgaven aan onderzoek en ontwikkeling in absolute zin gelijk zijn gebleven. De ontwikkeling van deze indicator in de komende jaren zal dit moeten uitwijzen.
- De gemiddelde O&O uitgaven als percentage van de omzet lagen in Groningen in 2020 op het niveau van Drenthe. Bedrijven in Friesland geven gemiddeld relatief iets minder uit aan onderzoek en ontwikkeling.

Overige sub-indicatoren

- Op de peildatum van deze eerste jaarlijkse monitor waren ten opzichte van de nulmeting nog geen nieuwe waarden bekend voor de sub-indicatoren snelle groeiers, exporterende vestigingen en investeringen in materiële vaste activa per 1.000 vestigingen.

Conclusies

- In het licht van de hoofdambitie constateren wij dat de provincie Groningen in relatieve zin minder banen heeft waarmee de gewenste absolute groei van de bruto toegevoegde waarde in Groningen gegenereerd kan worden. Ten opzichte van de nulmeting geldt dat de gemiddelde arbeidsproductiviteit per jaar (verder) zal moeten toenemen om ondanks de negatieve ontwikkeling van deze werkgelegenheidsfunctie de hoofdambitie te kunnen realiseren.
- Over de gehele provincie bezien werden er in Groningen meer bedrijven opgericht dan op het moment van de nulmeting. In het licht van de hoofdambitie is dit een positieve ontwikkeling. De populatie van waaruit scale-ups kunnen voortkomen is namelijk gegroeid. Scale-ups zijn snelgroeiende bedrijven die gezamenlijk een disproportioneel grote bijdrage leveren aan de werkgelegenheidsontwikkeling en daarmee het verdienvermogen van de regio. Wel moet vermeld worden dat de geschetste positieve ontwikkeling past binnen de bandbreedte van de jaarlijkse fluctuaties van het cijfer. We kunnen in deze fase van de monitoring dan ook niet spreken van een positieve of negatieve trend. Mede door de jaarlijkse fluctuatie van het cijfer zijn de regionale verschillen binnen de provincie ook groot, zowel de gemeente Oldambt als gemeente Midden-Groningen kenden een negatieve ontwikkeling ten opzichte van de voorgaande meting.

Raakvlakken met overige ambities

- Relatief veel inwoners in de provincie Groningen zijn werkzaam binnen de eigen provinciegrenzen. De werkgelegenheidsontwikkeling in Groningen is daardoor direct van invloed op de ontwikkeling van de werkloosheid (en de arbeidsparticipatie) in de regio. De peildatum van de werkgelegenheid in deze monitor is april 2020. Het gepresenteerde werkloosheidspercentage betreft het gemiddelde over geheel 2020. Door het verschil in peilmomenten is het in deze monitor nog te vroeg om uitspraken te doen over de correlatie tussen de daling van de werkgelegenheidsontwikkeling en de ontwikkeling van het werkloosheidspercentage. Vooral ook omdat inmiddels bekend is dat de economie een fors herstel heeft laten zien in de tweede helft van 2020.

AMBITIE

Iedere gemeente in het aardbevingsgebied presteert beter op netto arbeidsparticipatie, mediaan gestandaardiseerd besteedbaar inkomen en uitstroom hbo en wo dan de gemiddelde ontwikkeling in haar referentiegroep.

		Gebruikte eenheid ontwikkeling	Monitor 2021	EEMSDelta	GRONINGEN	HET HOGELAND	MIDDEN-GRONINGEN	OLDAMBT	PROVINCIE GRONINGEN
NETTO ARBEIDSPARTICIPATIE >	W1	Procentpunt ontwikkeling ten opzichte van 2019	2020	-0,6 63,1%	-0,1 65,4%	+1,2 65,8%	-0,9 63,9%	+0,4 62,3%	-0,2 64,9%
Gemiddelde in de referentiegroep >				+0,3 69,5%	-0,4 66,6%	-0,3 69,0%	-0,3 69,6%	-0,1 69,3%	-0,4 68,4%
MEDIAAN VAN HET GESTANDAARDISEERD BESTEEDBAAR HUISHOUDINKOMEN IN EURO'S >	W2	nmb	2018	nmb € 23.438	nmb € 20.100	nmb € 24.300	nmb € 23.600	nmb € 22.700	nmb € 22.400
Gemiddelde in de referentiegroep >				nmb € 25.967	nmb € 22.460	nmb € 25.863	nmb € 26.167	nmb € 25.990	nmb € 25.600
PERCENTAGE UITSTROOM HBO EN WO (T.O.V. TOTALE UITSTROOM) >	W3	Procentpunt ontwikkeling ten opzichte van 2018	2019	0,0 8,3%	-0,6 59,4%	+1,1 10,1%	+0,6 9,4%	-1,0 8,3%	-0,2 35,1%
Gemiddelde in de referentiegroep >				+0,2 11,6%	-0,9 44,2%	+0,2 11,0%	+1,1 11,7%	+0,3 13%	-0,1 23,9%

- Positief ten opzichte van de gemiddelde ontwikkeling van de referentiegroep
- Negatief of gelijk ten opzichte van de gemiddelde ontwikkeling van de referentiegroep

- W1** Het aandeel van de werkzame beroepsbevolking 15-75 jaar in de bevolking van dezelfde leeftijdsgroep (beroeps- en niet-beroepsbevolking)
- W2** Het mediaan gestandaardiseerd besteedbaar inkomen per huishouden, in euro. Bij de berekening wordt gecorrigeerd voor verschillen in grootte en samenstelling van huishoudens. De mediaan is het middelste getal wanneer alle inkomens van laag naar hoog worden gesorteerd
- W3** Percentage gediplomeerden op hbo en wo niveau ten opzichte van het totaal aantal gediplomeerden

LEESWIJZER TABEL

- In de **dikgedrukte** getallen staan de indexcijfers of de procentpunten die de verandering van de waarden t.o.v. de nulmeting weergeven. In het geval er "nmb" staat is er nog geen update geweest op peildatum 1 september 2021
- Het getal achter dit indexcijfer is de meest recente waarde uitgedrukt in percentage, bedrag of aantal
- De opgenomen referentiewaarde bij de Provincie Groningen betreft de gemiddelde landelijke ontwikkeling / landelijke gemiddelde

		Gebruikte eenheid ontwikkeling	Monitor 2021	EEMSDDELTA	GRONINGEN	HET HOGELAND	MIDDEN-GRONINGEN	OLDAMBT	PROVINCIE GRONINGEN
Percentage werkloosheid >	W4	Procentpunt ontwikkeling ten opzichte van 2019	2020	+0,3 3,9%	+0,1 5,5%	-0,2 3,3%	+0,2 4,4%	+0,1 4,3%	+0,1 4,5%
Gemiddelde in de referentiegroep >				+0,3 3,1%	+0,5 4,5%	+0,5 3,2%	+0,5 3,2%	+0,3 3,1%	+0,4 3,8%
Sociaaleconomische status - rangorde >	W5	Index: 2018=100	2019	100,0 329	109,7 349	103,0 286	98,8 323	99,5 342	nvt
Gemiddelde in de referentiegroep >				98,3 218	100,2 334	100,2 207	98,9 191	97,2 208	
Percentage huishoudens met problematische schulden >	W6	Procentpunt ontwikkeling ten opzichte van 2019	2020	-0,1 9,7%	-0,4 6,7%	-0,4 6,2%	-0,1 10,1%	-0,3 10,3%	-0,2 8,1%
Gemiddelde in de referentiegroep >				-0,1 5,7%	-0,4 8,7%	-0,1 5,4%	-0,2 6,1%	0,1 5,6%	-0,2 7,9%
Aantal huishoudens met stapeling in voorzieningen (2 of meer) (per 1.000) >	W7	Index: 2019=100	2020	144,1 66,3	102,1 98,3	103,4 150	108,4 137,7	101,6 214,0	104,4 118,7
Gemiddelde in de referentiegroep >				108,7 104,6	114,2 111,8	110,3 99,1	114,8 95,8	109,0 106,2	106,3 112,7
Hoogopgeleide bevolking >	W8	nbn	2019	nbn 19,1%	nbn 42,6%	nbn 25,3%	nbn 21,7%	nbn 18,8%	nbn 30,9%
Gemiddelde in de referentiegroep >				nbn 23,2%	nbn 38,9%	nbn 24,3%	nbn 24,6%	nbn 24,2%	nbn 32,5%
Voortijdig schoolverlaters >	W9	Procentpunt ontwikkeling ten opzichte van 2018	2019	-0,5 1,9%	-1,0 2,2%	-0,4 1,7%	+0,1 2,3%	-0,6 1,7%	-0,5 1,9%
Gemiddelde in de referentiegroep >				-0,5 1,4%	-0,4 2,7%	-0,2 1,5%	-0,3 1,8%	-0,4 1,4%	-0,4 2,0%
Digitale vaardigheden (landelijk cijfer) >	W10	Procentpunt ontwikkeling ten opzichte van 2019	2020	-1,4 95,6%					

- Positief ten opzichte van de gemiddelde ontwikkeling van de referentiegroep
- Negatief of gelijk ten opzichte van de gemiddelde ontwikkeling van de referentiegroep

- W4** De werkloze beroepsbevolking als percentage van de (werkzame en werkloze) beroepsbevolking. Personen van 15-75 jaar zonder betaald werk, die recent naar werk hebben gezocht en daarvoor direct beschikbaar zijn
- W5** Rangnummer in rangorde binnen Nederland. De indicator sociaaleconomische status is een samengestelde indicator voor gemeenten, waarbij de aandacht uitgaat naar de gemiddelde waarde van de huizen, het aandeel (sociale) huurwoningen, het aandeel bijstands- en arbeidsongeschiktheidsontvangers, het aandeel werklozen en het aandeel huishoudens met laag inkomen, met een hoog inkomen en het gemiddeld inkomen per persoon in de gemeente. De indicator wordt uitgedrukt in ranking van de sociaal economische status ten opzichte van Nederland (van de 355)
- W6** Percentage huishoudens met problematische schulden
- W7** Aantal huishoudens met twee of meer voorzieningen in het sociaal domein. Aantal huishoudens per 1000 huishoudens. Getoond als het gemiddelde over een periode van drie jaar
- W8** Percentage van de bevolking van 15-75 jaar dat hoger onderwijs heeft afgerond (op het niveau van hbo of wo)
- W9** Leerlingen die in een gegeven jaar het onderwijs verlaten zonder startkwalificatie. Het gaat hierbij dus om de jaarlijkse aanwas. Een in Nederland gangbare leeftijdsgrens is 23 jaar bij schoolverlaten
- W10** Percentage inwoners dat toegang heeft tot internet

LEESWIJZER TABEL

- In de **dikgedrukte** getallen staan de indexcijfers of de procentpunten die de verandering van de waarden t.o.v. de nulmeting weergeven. In het geval er "nbn" staat is er nog geen update geweest op peildatum 1 september 2021
- Het getal achter dit indexcijfer is de meest recente waarde uitgedrukt in percentage, bedrag of aantal
- De opgenomen referentiewaarde bij de Provincie Groningen betreft de gemiddelde landelijke ontwikkeling / landelijke gemiddelde

//

**NET ALS IN
2019 LIGT IN
2020 DE NETTO
PARTICIPATIE-
GRAAD VOOR
IEDERE GEMEENTE
IN HET AARD-
BEVINGSGBIED
ONDER HET
GEMIDDELDE VAN
DE REFERENTIE-
GROEPEN**

//

3.2 Werken & Leren

Hoofdambitie: netto arbeidsparticipatie

- De ambitie van Nationaal Programma Groningen is dat de netto arbeidsparticipatie in de aardbevingsgemeenten in de komende periode sterker stijgt dan gemiddeld in de referentiegebieden. Dit betekent dat Nationaal Programma Groningen i.) een positieve ontwikkeling van de netto arbeidsparticipatie nastreeft en ii.) dat deze positieve ontwikkeling sterker is voor de aardbevingsgemeenten dan de gemiddelde ontwikkeling in de referentiegebieden.
- De netto arbeidsparticipatie in de provincie Groningen kent een lichte daling van 2019 op 2020. De gemiddelde krimp in de provincie was -0,2% van 65,1% naar 64,9%, waar landelijk de netto arbeidsparticipatie iets sterker kromp van 68,8% naar 68,4% (-0,4%). De algemene negatieve ontwikkeling valt samen met de coronapandemie. De veel lagere arbeidsparticipatie in het tweede kwartaal van 2020, tijdens de eerste lockdown, is voor een belangrijk deel maar niet in het geheel hersteld in de tweede helft van het jaar. De negatieve ontwikkeling in Groningen is klein en valt zelfs binnen de reguliere jaar-op-jaar fluctuaties. Groningen heeft een minder groot aandeel in de specifieke sectoren die tijdens de coronacrisis de meeste krimp zagen.
- De ontwikkeling in netto arbeidsparticipatie in de aardbevingsgemeenten laat een wisselend beeld zien. Het Hogeland en Oldambt hebben een lichte groei gezien ten opzichte van 2019 en deze groei is sterker dan in de referentiegemeenten (+1,2% en +0,4%). Dit komt overeen met de lijn in voorgaande jaren, waarbij de coronapandemie opvallend weinig effect lijkt te hebben op deze gemeenten. De gemeente Groningen zag een relatief kleine afname van -0,2%, eveneens gunstiger dan de referentiegemeenten. De gemeenten Eemsdelta en Midden-Groningen laten juist een iets sterkere afname zien (respectievelijk -0,6% en -0,9%), ongunstiger dan de referentiegemeenten.
- Net als in 2019 ligt in 2020 de netto participatiegraad voor iedere gemeente in het aardbevingsgebied onder het gemiddelde van de referentiegroepen (de percentages in de tabel). In de gemeente Groningen ligt de netto arbeidsparticipatie net boven het provinciale gemiddelde en is het meest vergelijkbaar met de referentiegroep. Het verschil tussen de aardbevingsgemeenten en de referentiegroepen is het grootst voor Oldambt met 7,0%. Dankzij het positieve verschil in ontwikkeling ten opzichte van 2019 is het verschil voor Het Hogeland, Oldambt en Groningen minder groot geworden.

//

DE UITSTROOM VAN HBO EN WO STUDENTEN IN DE PROVINCIE GRONINGEN KENT EEN LICHTE DALING VAN 2018 OP 2019

//

- In termen van de hoofdambitie bewegen Het Hogeland, Oldambt en Groningen zich in de goede richting. De verschillen zijn echter klein en jaar-op-jaar fluctuaties zijn gebruikelijk.

Hoofdambitie: mediaan besteedbaar huishoudinkomen

- Bij het schrijven van deze eerste jaarlijkse monitor is het mediaan besteedbaar huishoudinkomen voor 2019 nog onbekend. De ontwikkeling van deze hoofdindicator ten opzichte van de nulmeting is daarom op dit moment nog niet vast te stellen.

Hoofdambitie: uitstroom opleidingen

- De ambitie van Nationaal Programma Groningen is dat het opleidingsniveau in de aardbevingsgemeenten in de komende periode sterker stijgt dan gemiddeld in de referentiegebieden. Dit betekent dat Nationaal Programma Groningen i.) een positieve ontwikkeling in de uitstroom van hogere opleidingsniveaus nastreeft en ii.) dat deze positieve ontwikkeling sterker is voor de aardbevingsgemeenten dan de gemiddelde ontwikkeling in de referentiegebieden.
- De uitstroom van hbo en wo studenten in de provincie Groningen kent een lichte daling van 2018 op 2019 (-0,2%), vergelijkbaar met het landelijk beeld (-0,1%).
- Ondanks de lichte daling ten opzichte van 2018 is het aandeel hbo en wo studenten dat uitstroomt in de provincie Groningen ook in 2019 groot ten opzichte van het landelijke gemiddelde (35,1% tegenover 23,9% landelijk).
- De ontwikkeling van het percentage uitstroom hbo en wo studenten in de aardbevingsgemeenten laat een wisselend beeld zien. De groei die de gemeenten Het Hogeland en Midden-Groningen de afgelopen periode al kende, zet zich door. Ze laten een groei zien ten opzichte van 2018 (respectievelijk +1,1% en +0,6%). Voor Het Hogeland is dit gunstiger dan de referentiegemeenten (plaatsen als Bedum en Winsum trekken Groningers uit de stad aan), voor Midden-Groningen is dit minder gunstig. De gemeente Oldambt laat juist een iets sterkere afname zien (-1,0%), ongunstiger dan de referentiegemeenten. De gemeente Groningen fungeert met de Rijksuniversiteit en hogescholen als magneet voor Noord-Nederland: jongeren uit de wijde omgeving gaan studeren in Groningen. In de gemeente Groningen is het aandeel van studenten hbo en wo dat uitstroomt iets gedaald (-0,6%, het totaal is 59,4%) ten opzichte van 2018.

- Net als in 2018 ligt in 2019 het aandeel van studenten hbo en wo dat uitstroomt voor iedere gemeente in het aardbevingsgebied onder het gemiddelde van de referentiegroepen, met uitzondering van de gemeente Groningen.
- De gemeente Het Hogeland laat een positieve ontwikkeling zien ten opzichte van 2018 en deze is sterker dan de gemiddelde ontwikkeling in de referentiegemeenten. Dit ligt in lijn met de ambitie.

Sub-indicator: werkloosheid

- De werkloosheid in de provincie Groningen nam toe van 2019 op 2020 tot een waarde van 4,5% (+0,1%). Landelijk nam de werkloosheid meer toe (+0,4%). De provincie Groningen lijkt voornamelijk in werkloosheidspercentage iets minder hard geraakt door corona. Dat zien we ook terug in de ontwikkeling ten opzichte van de referentiegemeenten.
- De werkloosheid ontwikkelt zich wisselend in de aardbevingsgemeenten. De werkloosheid is toegenomen in Eemsdelta, Groningen, Midden-Groningen en Oldambt, maar minder sterk dan in de referentiegemeenten. In Het Hogeland is sprake van een afname van de werkloosheid ten opzichte van 2019, een gunstige ontwikkeling in vergelijking met de referentiegemeenten en het provinciale en landelijke beeld. Hierbij valt wel op dat net als in 2019 de werkloosheid in 2020 voor iedere gemeente in het aardbevingsgebied boven het gemiddelde van de referentiegroepen ligt (de percentages in de tabel). In de gemeente Het Hogeland is de werkloosheid het meest vergelijkbaar met de referentiegroep. De relatief hoge werkloosheid in de aardbevingsgemeenten laat zich volgens de RUG en het UWV verklaren door een relatief groot aantal kwetsbare groepen, deels met een afstand tot de arbeidsmarkt. Vaak hebben mensen uit deze groepen moeite om aan te haken door de hogere en veranderende eisen van werk. Mensen met een zwakkere arbeidsmarktpositie dreigen hierdoor uitgesloten te worden van de arbeidsmarkt, denk aan lager opgeleiden, langdurig (oudere) werklozen, arbeidsbeperkten en niet-westerse migranten.

//

**IN 2019 KENNEN
ALLE AARD-
BEVINGSGEMEENTEN
EEN RELATIEF
LAGE SOCIAAL-
ECONOMISCHE
STATUS**

//

Sub-indicator: sociaaleconomische status

- In 2019 kennen alle aardbevingsgemeenten een relatief lage sociaaleconomische status⁴ van 286 tot 349 op de schaal van 355.
- De sociaaleconomische status van de meeste aardbevingsgemeenten ligt lager dan hun referentiegebieden. Dit hangt onder meer samen met de lagere scores op de indicatoren werkloosheid en het mediaan besteedbaar huisinkomen ten opzichte van de referentie-gemeenten.
- Binnen de aardbevingsgemeenten is een wisselend beeld zichtbaar in ontwikkeling ten opzichte van de nulmeting en ten opzichte van de referentiegemeenten. De sociaaleconomische status van de gemeenten Midden-Groningen (index 98,8) en Oldambt (index 99,5) heeft zich gunstig ontwikkeld ten opzichte van 2018, in tegenstelling tot de gemeente Groningen (index 109,7) en Het Hogeland (index 103). Hun positie op de schaal van 355 verslechterde⁵.
- In 2019 verbeterde alleen voor Midden-Groningen de positie ten opzichte van de referentiegroep.

Sub-indicator: problematische schulden

- Het percentage huishoudens in de provincie Groningen dat met problematische schulden kampt, is gedaald ten opzichte van 2019. De gemiddelde daling in de provincie was -0,2%, gelijk aan de landelijke daling.
- Het aandeel huishoudens in de provincie Groningen dat te maken heeft met geregistreerde problematische schulden is weer iets verder gedaald, van 8,3% in 2019 naar 8,1% in 2020. Deze periode viel grotendeels samen met de coronacrisis. Het duurt vaak enige tijd voordat schulden als problematisch gekenmerkt worden. Ook zijn niet alle schulden in een registratie te vinden, bijvoorbeeld schulden bij familieleden of kennissen. Het kan dus zijn dat huishoudens die door de coronacrisis in de financiële problemen kwamen (nog) niet zichtbaar zijn in de geregistreerde problematische schulden.

⁴ De indicator sociaaleconomische status is een samengestelde indicator voor gemeenten, bestaande uit de gemiddelde waarde van de huizen, het aandeel (sociale) huurwoningen, het aandeel bijstands- en arbeidsongeschiktheidsontvangers, het aandeel werklozen en het aandeel huishoudens met laag inkomen, met een hoog inkomen en het gemiddeld inkomen per persoon in de gemeente. De indicator wordt uitgedrukt in de plaats op de ranglijst van de Nederlandse gemeenten (van de 355, 2019).

⁵ Voor het berekenen van de ontwikkeling is rekening gehouden met de tussentijdse gemeentelijke herindelingen.

“ HET AANDEEL HUISHOUDENS MET PROBLEMATISCHE SCHULDEN LIGT IN DE AARDBEVINGS- GEMEENTEN BOVEN DAT VAN DE REFERENTIE- GEMEENTEN ”

30

- In alle vijf aardbevingsgemeenten, net als in de referentiegemeenten, is het aandeel huishoudens met problematische schulden gedaald tussen 2019 en 2020. Hier zou al sprake kunnen zijn van een verscherpte aandacht voor vroege signalering van gemeenten en maatschappelijke organisaties als wooncorporaties, zorgverzekeraar, drinkwaterbedrijven en energieleveranciers in de aanloop naar de nieuwe Wet op Gemeentelijke Schulphulpverlening. Deze maakt meer mogelijk en ook verplicht. Door de coronacrisis is er een nieuwe risicogroep voor problematische schulden ontstaan, namelijk de ondernemers en zzp'ers.
- In gemeenten Groningen, Het Hogeland en Oldambt is de daling van het aantal huishoudens met problematische schulden sterker dan de gemiddelde ontwikkeling van de referentiegemeenten. Wel is het zo dat het aandeel huishoudens met problematische schulden in de aardbevingsgemeenten boven dat van de referentiegemeenten ligt, met uitzondering van de gemeente Groningen.

Sub-indicator: stapeling in voorzieningen

- De stapeling van voorzieningen geeft een indicatie van de (soms veelzijdige) problematiek van inwoners. Deze cijfers geven inzicht in het aantal huishoudens dat gebruikmaakt van twee of meer gemeentelijke voorzieningen in het sociaal domein: de Wmo, de Jeugdwet en/of de Participatiewet. Vanwege zeer volatiele jaar-op-jaar gegevens is hier gekozen om een doorlopend gemiddelde op basis van drie jaar te nemen als meetwaarde. Hiermee ontstaat een stabiel beeld over de doorlopende ontwikkeling.
- Het aantal huishoudens dat van 2018 tot 2020 gebruikmaakt van twee of meer gemeentelijke voorzieningen in het sociaal domein in de provincie Groningen is toegenomen ten opzichte van 2017 tot 2019, van 113,6 naar 118,7 per 1.000 huishoudens. Landelijk was sprake van een iets sterkere toename, van 106 naar 112,7 per 1.000 huishoudens.
- In absolute aantallen maken in Eemsdelta⁶ en Groningen minder huishoudens (per 1.000) gebruik van twee of meer voorzieningen ten opzichte van de referentiegemeenten. In Het Hogeland, Midden-Groningen en Oldambt is het aantal huishoudens met dergelijke voorzieningen juist hoger dan in de referentiegemeenten. De ontwikkeling ten opzichte van de nulmeting is over het algemeen negatief. In de referentiegroepen van de aardbevingsgemeenten is de ontwikkeling negatiever (uitgezonderd Eemsdelta) en dat verklaart de groene kleur.

⁶ In het algemeen betreft het driejarige gemiddelden. Voor Eemsdelta en Het Hogeland ontbreken er waarden voor enkele jaartallen. Voor deze meting is daarom voor Eemsdelta gekozen voor een tweejarig gemiddelde. Voor het Hogeland gaat het om een absolute ontwikkeling tussen 2019 en 2020. De bijbehorende referentiewaarden zijn wel gebaseerd op driejarig gemiddelden.

- In de periode 2018 tot 2020 is in de aardbevingsgemeenten sprake van een toename van huishoudens dat van twee of meer gemeentelijke voorzieningen gebruik maakt ten opzichte van 2017 tot 2019, met uitzondering van de gemeente Oldambt. In de referentiegemeenten is eveneens sprake van een toename.
- Door de grote jaarlijkse fluctuaties zijn meer jaren nodig om de toename (uitgezonderd Oldambt) en de positieve verandering ten opzichte van de referentiegroep te kunnen duiden.

Sub-indicator: voortijdige schoolverlaters

- Het aandeel voortijdige schoolverlaters in de provincie Groningen neemt af in 2019-2020⁷. Het betreft leerlingen die in een gegeven jaar het onderwijs verlaten zonder startkwalificatie. In de provincie is het aandeel gedaald van 2,4% naar 1,9% (-0,5%), waar het landelijk iets minder sterk afnam van 2,4% naar 2,0% (-0,4%). In het schooljaar 2019-2020 lag het aandeel voortijdige schoolverlaters in de provincie Groningen net iets onder het landelijke gemiddelde (1,9% en 2,0%).
- Het aandeel leerlingen dat het onderwijs zonder startkwalificatie verlaat in de aardbevingsgemeenten in het schooljaar 2019-2020 ligt tussen de 1,7% en 2,2%. Door de coronacrisis en het vele thuisonderwijs is de registratie van het aandeel schoolverlaters minder goed dan 'normale' schooljaren. Scholen waren in deze periode namelijk niet verplicht om verzuimmeldingen door te geven aan gemeenten. Hierdoor zijn de verzuimcijfers van de leerplichttelling 2019-2020 niet met eerdere jaren te vergelijken.
- In de aardbevingsgemeenten ligt het in alle gevallen boven de referentiegroepen, behalve in de gemeente Groningen. De afname is in Groningen, Het Hogeland en Oldambt sterker dan de gemiddelde afname in de referentiegemeenten.

Sub-indicator: digitale vaardigheden

- Cijfers over digitale vaardigheden zijn nog niet beschikbaar voor de regio. Er zijn slechts cijfers op landelijk niveau beschikbaar, waaruit blijkt dat Nederlanders over het algemeen goed scoren op digitale basisvaardigheden. 79% van de Nederlanders heeft tenminste digitale basisvaardigheden. 95,6% heeft toegang tot internet in 2020 en dat is een lichte daling ten opzichte van 2019.

⁷ Voorlopige cijfers.

- Volgens cijfers van de Organisatie voor Samenwerking en Ontwikkeling (OESO) scoort Nederland onder gemiddeld bij het trainen van digitale vaardigheden van niet-ICT-personeel. Zij zijn bij uitstek van belang voor het succesvol toepassen van digitale technologie in specifieke sectoren of domeinen.
- De Monitor Nederland Digitaal⁸ brengt de digitalisering van de Nederlandse maatschappij en economie in beeld. Er is over een flink aantal zaken informatie bekend. Er is op het moment van schrijven nog geen data op regionale schaal beschikbaar. Bij updates van de monitor verwachten we dat deze echter wel beschikbaar zullen worden en daarmee mogelijk bruikbaar voor de monitoring van Nationaal Programma Groningen.

Overige sub-indicatoren

- Op de peildatum van deze eerste jaarlijkse monitor was ten opzichte van de nulmeting nog geen nieuwe waarde bekend voor de sub-indicator hoogopgeleide bevolking.

Conclusie

- De veranderingen die in deze eerste jaarlijkse monitor zichtbaar zijn, zijn voor een belangrijk deel reguliere fluctuaties en voor een ander belangrijk deel een gevolg van de coronapandemie. Het beeld van de ontwikkeling op dit meetmoment varieert sterk per indicator en per gemeente. Er is niet een eenduidig beeld van een bepaalde gemeente(n) die in het geheel een positieve of negatieve ontwikkeling zag(en) ten opzichte van de referentiegroep.
- In 2020 ligt de netto arbeidsparticipatie in de aardbevingsgemeenten onder het gemiddelde van de referentiegroep, maar de ontwikkeling van de netto participatie is in het geval van Het Hogeland, Oldambt en Groningen gunstiger dan de referentiegemeenten. Dat geldt niet voor Eemsdelta en Midden-Groningen.
 - De relatief lage arbeidsparticipatie gaat gepaard met een relatief hoge werkloosheid in de aardbevingsgemeenten. Dit hangt samen een relatief groot aantal kwetsbare groepen, deels met een afstand tot de arbeidsmarkt. De aardbevingsgemeenten lijken minder geraakt door de coronacrisis dan de referentiegemeenten.

- Bij aanvang van Nationaal Programma Groningen ligt het besteedbare huishoudinkomen (2018) in de aardbevingsgemeenten onder het gemiddelde van de referentiegroep. Er zijn geen nieuwe gegevens ten tijde van deze eerste meting in het kader van de jaarlijkse monitoring.
 - In de provincie Groningen geeft 10% van de Groningers aan moeite te hebben om rond te komen en kampt 8,1% van de huishoudens met problematische schulden. Beleidsmatig staat dit hoog op de agenda en we zien dat er sprake is van een gunstige ontwikkeling in het aantal huishoudens dat te maken heeft met geregistreerde problematische schulden. Het duurt vaak enige tijd voordat schulden als problematisch gekenmerkt worden. Het kan dus zijn dat huishoudens die door de coronacrisis in de financiële problemen kwamen (nog) niet zichtbaar zijn in de geregistreerde problematische schulden.
 - Er is sprake van een toenemend aantal huishoudens dat gebruikmaakt van twee of meer gemeentelijke voorzieningen in het sociaal domein in de provincie Groningen. De stapeling van voorzieningen geeft een indicatie van de (soms veelzijdige) problematiek van inwoners.
- Het aandeel van studenten dat hbo plus wo uitstroomt (2019) ligt voor iedere gemeente in het aardbevingsgebied, net als het jaar daarvoor, onder het gemiddelde van de referentiegroepen, met uitzondering van de gemeente Groningen.
 - Binnen de regio zijn zeer grote verschillen. De gemeente Groningen fungeert met de Rijksuniversiteit en hogescholen als magneet voor Noord-Nederland: jongeren uit de wijde omgeving gaan studeren in Groningen. In de afgelopen jaren zien we een positieve ontwikkeling voor de gemeenten Eemsdelta, Midden-Groningen, Het Hogeland en Oldambt en een lichte daling voor de gemeente Groningen.
 - De gemeente Het Hogeland laat een positieve ontwikkeling zien ten opzichte van 2018 en deze is sterker dan de gemiddelde ontwikkeling in de referentiegemeenten. Dit ligt in lijn met de ambitie, maar de link met Nationaal Programma Groningen kan nog niet gemaakt worden.

Raakvlakken met overige ambities

- Als de bruto toegevoegde waarde in de provincie Groningen sneller moet groeien dan in de rest van Nederland, vraagt dit dat de arbeidsproductiviteit per arbeidskracht structureel harder stijgt dan in de rest van Nederland. Dit kan, zoals ook in de nulmeting werd genoemd alleen door verdergaande automatisering, digitalisering en robotisering. Deze trend is al volop ingezet. Beroepen, met name op mbo- 2 en mbo-3 niveau zullen ingrijpend veranderen. De grootste uitdaging voor de komende jaren is volgens SER Noord-Nederland dan ook om de beroepskwalificaties op dat niveau op peil te houden door om-, her- en bijscholing.
- De ondersteuningspakketten van het Rijk hebben vermoedelijk als neveneffect dat bedrijven die niet meer echt levensvatbaar zijn, toch kunnen overleven. Als dat inderdaad zo is, zijn na de eindafrekening van die pakketten de nodige faillissementen, bedrijfsbeëindigingen én problematische schulden te verwachten. De uitdaging voor de komende periode is de juiste dienstverlening voor nieuwe doelgroepen, zoals ondernemers en zzp'ers.
- We constateerden in de nulmeting dat de gemeente Eemsdelta, Midden-Groningen en Oldambt een minder hoogopgeleide bevolking hebben dan vergelijkbare regio's in het land. Aangezien een verbetering van het opleidingsniveau over het algemeen leidt tot een hoger inkomen, ervaren gezondheid en tevredenheid met het leven, mag verondersteld worden dat een verbetering van het opleidingsniveau op termijn van invloed zal zijn op de gestelde ambitie op het vlak van leefbaarheid.

AMBITIE

Iedere gemeente in het aardbevingsgebied presteert beter op de leefbaarometer dan de gemiddelde ontwikkeling in haar referentiegroep.

	Gebruikte eenheid ontwikkeling	Monitor 2021	EEMSDelta	GRONINGEN	HET HOGELAND	MIDDEN-GRONINGEN	OLDAMBT	PROVINCIE GRONINGEN
LEEFBAARHEIDSSCORE > L1	nbn	2018	nbn 6,2	nbn 7,2	nbn 7,0	nbn 6,0	nbn 6,0	nbn 6,3
Gemiddelde in de referentiegroep >			nbn 6,8	nbn 6,4	nbn 6,8	nbn 6,9	nbn 7,3	nbn 7,0
Ervaren leefbaarheid > L2	nbn	2020	nbn 7,4	nbn 7,8	nbn 7,9	nbn 7,7	nbn 7,5	nbn 7,7
Gemiddelde in de referentiegroep >			geen referentie					nvt
Percentage inwoners met goede gezondheid > L3	nbn	2018	nbn 70,1%	nbn 78,8%	nbn 76,9%	nbn 73,4%	nbn 71%	nbn 75,9%
Gemiddelde in de referentiegroep >			nbn 78,0%	nbn 74,4%	nbn 79,3%	nbn 77,6%	nbn 77,1%	nbn 75,6%
Kwaliteit van de woning > L4	nbn	nbn	Cijfers nog niet beschikbaar					
Tevredenheid met het leven > L5	nbn	2019	nbn 87,7%	nbn 82,5%	nbn 88,7%	nbn 88,5%	nbn 84,9%	nbn 86,3%
Gemiddelde in de referentiegroep >			nbn 89,7%	nbn 86,5%	nbn 88,5%	nbn 87,9%	nbn 89,5%	nbn 87,3%

	Gebruikte eenheid ontwikkeling	Monitor 2021	COROP 1 OOST-GRONINGEN	COROP 2 DELFIJL E.O.	COROP 3 OVERIG GRONINGEN	REF NL
Tevredenheid met woning > L6	nbn	2018	nbn 86,5%	nbn 80,3%	nbn 84,7%	nbn 84,6%
Tevredenheid met woonomgeving > L7	nbn	2018	nbn 85,8%	nbn 84,7%	nbn 83,1%	nbn 83,3%

- Positief ten opzichte van de gemiddelde ontwikkeling van de referentiegroep
- Negatief of gelijk ten opzichte van de gemiddelde ontwikkeling van de referentiegroep

- L1** Indicatoren, waarbij 1 = zeer onvoldoende, 2 = ruim onvoldoende, 3 = onvoldoende, 4 = zwak, 5 = voldoende, 6 = ruim voldoende, 7 = goed, 8 = zeergoed, 9 = uitstekend.
- L2** Gemiddeld rapportcijfer voor de eigen ervaren leefbaarheid
- L3** Percentage van de bevolking van 19 jaar en ouder vindt eigen gezondheid (zeer) goed
- L4**
- L5** Percentage van de bevolking van 18 jaar of ouder dat tevreden is met het leven
- L6** Het percentage particuliere huishoudens dat (zeer) tevreden is met de huidige woning. Cijfers per gemeente zijn alleen beschikbaar voor gemeenten met meer dan 100.000 inwoners en op COROP en provincie niveau
- L7** Het percentage particuliere huishoudens dat (zeer) tevreden is met de huidige woonomgeving. De woonomgeving is de omgeving en de buurt waarin een huishouden woont. Cijfers per gemeente zijn alleen beschikbaar voor gemeenten met meer dan 100.000 inwoners en op COROP en provincie niveau

LEESWIJZER TABEL

- In de **dikgedrukte** getallen staan de indexcijfers of de procentpunten die de verandering van de waarden t.o.v. de nulmeting weergeven. In het geval er "nbn" staat is er nog geen update geweest op peildatum 1 september 2021
- Het getal achter dit indexcijfer is de meest recente waarde uitgedrukt in percentage, bedrag of aantal
- De opgenomen referentiewaarde bij de Provincie Groningen betreft de gemiddelde landelijke ontwikkeling / landelijke gemiddelde

3.3 Leefbaarheid

Op de peildatum van deze eerste jaarlijkse monitor waren de hoofd- en sub-indicatoren voor de ambitie Leefbaarheid nog niet vernieuwd ten opzichte van de nulmeting. De ontwikkeling van deze ambitie en de onderliggende indicatoren ten opzichte van nulmeting is daarom op dit moment nog niet vast te stellen.

AMBITIE

De provincie Groningen presteert beter op de Living Planet Index dan het Nederlands gemiddelde.

	Gebruikte eenheid ontwikkeling	Monitor 2021	EEMSDelta	GRONINGEN	HET HOGELAND	MIDDEN-GRONINGEN	OLDAMBT	PROVINCIE GRONINGEN
LIVING PLANET INDEX (LPI) > N1	Index: 2018=100	2019						99,3 129,1
Gemiddelde in de referentiegroep >								99,6 110,7
Ecosysteemkwaliteit (areaal) > N2	landnatuur provincies	nbn						nbn 17,0%
Emissies van fijnstof naar lucht (PM2,5) > N3	Index: 2018=100	2019	123,2 154.084	92,0 130.376	93,0 108.486	93,1 70.290	98,8 49.530	99,4 713.499
Gemiddelde in de referentiegroep >			95,3 50.057	95,0 91.817	102,7 48.258	79,8 100.312	127,6 44.901	96,8 17.901.359
Broeikasgasemissies per inwoner inclusief elektriciteitsproductie > N4	Index: 2018=100	2019	112,5 58,2	83,0 4,9	91,3 224,8	94,3 11,1	98,5 10,8	88,1 30,3
Gemiddelde in de referentiegroep >			98,4 9,8	91,1 5,3	93,7 11,6	86,4 21,3	96,4 9,0	94,5 11,8
Broeikasgasemissies per inwoner exclusief elektriciteitsproductie > N5	Index: 2018=100	2019	126,8 42,5	83,1 4,8	95,4 12,1	94,4 11,1	98,5 10,8	99,1 10,8
Gemiddelde in de referentiegroep >			98,4 9,8	90,6 5,1	93,6 11,6	98,2 21,2	96,4 9,0	96,1 9,3
Hittestress - warme nachten > N6	nbn	2020	nbn 0,2%	nbn 0,2%	nbn 0,0%	nbn 0,0%	nbn 0,0%	nbn 0,1%
Gemiddelde in de referentiegroep >			nbn 1,3%	nbn 21,0%	nbn 2,6%	nbn 2,2%	nbn 0,1%	nbn 9,1%
Wateroverlast > N7	nbn	2010	nbn 5,2%	nbn 63,6%	nbn 22,5%	nbn 1,0%	nbn 0,0%	nbn 24,8%
Gemiddelde in de referentiegroep >			nbn 71,9%	nbn 90,4%	nbn 79,8%	nbn 80,2%	nbn 61,5%	nbn 81,4%

- Positief ten opzichte van de gemiddelde ontwikkeling van de referentiegroep
- Negatief of gelijk ten opzichte van de gemiddelde ontwikkeling van de referentiegroep

- N1** Definitie: De index van de trend in populatieomvang van voorkomende fauna in Groningen (1990 = 100). De LPI bevat soorten uit de soortgroepen broedvogels, dagvlinders, libellen, reptielen, amfibieën, zoetwatervissen en zoogdieren. De opgenomen waarde voor Nederland betreft de nationale index van de trend op basis van de in Groningen voorkomende soorten. Soorten die alleen in andere gebieden van Nederland voorkomen zijn hierin om een zuivere vergelijking te maken dus niet meegenomen.
- N2** Aandeel landnatuur met een (vrij) hoge ecosysteemkwaliteit
- N3** Jaarlijkse gemiddelde fijnstof emissie naar lucht, kg PM2,5
- N4** Totale broeikasgasemissies (CO₂, CH₄, N₂O, HFK, PFK en SF6) in CO₂-equivalenten per inwoner, ton CO₂-equivalent per inwoner
- N5** Broeikasgasemissies per inwoner exclusief elektriciteitsproductie ton CO₂-equivalent per inwoner
- N6** Percentage stedelijk oppervlak in gemeente met minstens twee weken warme nachten per jaar (nachten met gemiddelde temperatuur boven 20 graden celsius)
- N7** Het percentage oppervlak in een gebied waarin gemiddeld 2 tot 3 aantal dagen per jaar 25 millimeter of meer neerslag valt, over een periode van 30 jaar

LEESWIJZER TABEL

- In de **dikgedrukte** getallen staan de indexcijfers of de procentpunten die de verandering van de waarden t.o.v. de nulmeting weergeven. In het geval er "nbn" staat is er nog geen update geweest op peildatum 1 september 2021
- Het getal achter dit indexcijfer is de meest recente waarde uitgedrukt in percentage, bedrag of aantal
- De opgenomen referentiewaarde bij de Provincie Groningen betreft de gemiddelde landelijke ontwikkeling / landelijke gemiddelde

3.4 Natuur & Klimaat

Hoofdambitie: Living Planet Index (LPI)

- De ambitie van Nationaal Programma Groningen is dat de regio beter presteert op de Living Planet Index (LPI) dan het landelijk gemiddelde.
- De LPI geeft de geïndexeerde trend weer van de populatieomvang van in Groningen aanwezige fauna, met 1990 als basisjaar. Om de ontwikkeling in Groningen te toetsen aan de landelijke, wordt de vergelijking gemaakt met de landelijke LPI op basis van dezelfde soortenset. Dat wil zeggen dat soorten die elders in Nederland voorkomen en in Groningen niet, niet worden meegenomen in de landelijke referentie. Op deze manier wordt een zuiverder vergelijking tussen de landelijke en de Groningse ontwikkeling gemaakt.
- De Groningse LPI heeft zich iets negatiever ontwikkeld dan de landelijke van 2018 op 2019. Het verschil tussen de trends is niet significant. Daarmee voldoet Groningen voor de genoemde jaren niet aan de ambitie zoals die in het Programmakader is geformuleerd. In absolute zin heeft de populatieomvang van de soorten die in Groningen voorkomen sinds 1990 zich positiever ontwikkeld dan landelijk. De Groningse LPI bedraagt 129,1 in 2019, de landelijke 110,7 (1990 = 100).
- Ten opzichte van de landelijke trend zien we dus dat Groningen in absolute zin een voorsprong heeft als het gaat om de LPI. Aan de ontwikkeling van de algemene LPI's kunnen verschillende positieve en negatieve ontwikkelingen per ecosysteem (bijvoorbeeld stedelijk gebied of landbouwgebied) liggen. Deze zijn op dit moment nog niet beschikbaar, maar zullen dat in volgende versies van deze monitor wel zijn.
- De LPI is zowel landelijk als in Groningen relatief stabiel in de afgelopen periode. In Groningen is de populatieomvang van de meeste soortgroepen stabiel in de laatste jaren, al is er sprake van een matige afname van zoetwatervissen en broedvogels en van een matige toename van zoogdieren. Om de ambitie vanuit het Programmakader te realiseren, zal de voorsprong van Groningen verder moeten worden uitgebouwd in de komende jaren.

//

DRIE GEMEENTEN KENNEN DUIDELIJK AANWIJSBARE REDENEN VOOR DE ONTWIKKELING VAN HUN FIJN- STOFUITSTOOT

//

- **Sub-indicator: Emissies van fijnstof (PM_{2,5})⁹ naar lucht**
- Lokale fijnstofuitstoot draagt, samen met onder meer 'import'¹⁰ van fijnstof uit het buitenland en onder invloed van weersomstandigheden bij aan hogere fijnstofconcentraties in de lucht. Dit leidt tot vermindering van de luchtkwaliteit en kan gezondheidseffecten teweegbrengen. Met name fijnstofdeeltjes met een doorsnee van minder dan 2,5 micrometer (PM_{2,5}) zijn schadelijk voor de gezondheid. Emissieregistratie heeft recent de meetmethode voor fijnstofemissie verbeterd, waardoor ook condenseerbaar fijnstof uit houtstook is meegenomen. Dit leidt met terugwerkende kracht tot een hogere uitstoot voor het huidige peiljaar en voor het peiljaar van de nulmeting.
- Ten opzichte van de nulmeting zien we in twee gemeenten een negatieve ontwikkeling. In de gemeenten Eemsdelta en Midden-Groningen ontwikkelde de fijnstofemissie zich van 2018 op 2019 negatiever dan in hun referentiegroepen. In Eemsdelta nam de fijnstofemissie met 23,2% toe, terwijl in de referentiegroep sprake was van een daling. Midden-Groningen kende een afname van de uitstoot van 7,1% van 2018 op 2019, maar de uitstoot in de referentiegroep daalde harder. In de gemeenten Groningen, Het Hogeland en Oldambt nam de fijnstofuitstoot af. Voor Groningen geldt dat de daling sterker was dan in de referentiegroep, voor Het Hogeland en Oldambt was er sprake van een stijging in de referentiegroep.
- De genoemde ontwikkelingen betekenen per gemeente iets anders. Voor Eemsdelta zorgt de stijgende emissie ervoor dat het verschil met de referentiegroep groter wordt: de emissie van Eemsdelta bedroeg 154 ton in 2019, tegenover gemiddeld 50 ton in de referentiegroep. Midden-Groningen zag haar 'voorsprong' ten opzichte van de referentie kleiner worden: de uitstoot in Midden-Groningen nam af naar zo'n 70 ton in 2019, in de referentiegroep daalde de uitstoot nog harder naar 100 ton. In de drie gemeenten waar sprake is van een positievere ontwikkeling dan in de referentiegroep, zien we dat de eerst hogere uitstoot in de Groningse gemeenten nu dichterbij de waarden van de referentiegroepen komt.
- Drie gemeenten kennen duidelijk aanwijsbare redenen voor de ontwikkeling van hun fijnstofuitstoot. Dit ligt voornamelijk aan de lokale sectorstructuur. In Eemsdelta wordt de stijging grotendeels veroorzaakt door de metaalindustrie. De daling in de gemeente Groningen heeft voornamelijk te maken met de uitstoot als gevolg van de voedings- en genotsmiddelenindustrie, in Het Hogeland is de elektriciteitssector de belangrijkste bijdrager aan de daling van de uitstoot.

⁹ In dit hoofdstuk wordt met fijnstof altijd fijnstof (PM_{2,5}) bedoeld.

¹⁰ Het RIVM schat op basis van modelmatige berekeningen in dat gemiddeld twee-derde van de fijnstofconcentratie door buitenlandse bronnen wordt veroorzaakt.

Sub-indicator: Broeikasgasemissies per inwoner

- De broeikasgasemissies in de provincie Groningen zijn van 2018 op 2019 met zo'n 11,9% afgenomen naar zo'n 30,3 ton CO₂-equivalenten¹¹ per inwoner. We zien in vier Groningse gemeenten en in alle referentiegroepen een daling van de emissies van 2018 op 2019. Dat is in lijn met de nationale trend: de totale emissie daalde met 3,2% van 2018 op 2019. Net als landelijk zit de daling in de Groningse gemeenten van 2018 op 2019 met name in de uitstoot van CO₂ en minder zoals voorheen in overige broeikasgassen, zoals methaan en lachgas.
- In de vijf gemeenten zien we verschillende ontwikkelingen. De emissies namen toe in Eemsdelta en namen af in de overige vier gemeenten. We zien dat Eemsdelta met een stijging van 12,5% verder uitloopt op haar referentiegroep, waarin sprake was van een daling. De gemeente Groningen stootte al minder broeikasgassen per inwoner uit dan haar referentiegroep en heeft die positie verder bestendigd: de daling was in deze gemeente sterker dan in de referentiegroepen. Dat geldt ook voor de gemeente Het Hogeland, waar door de aanwezigheid van de Eemshavencentrale een zeer groot verschil blijft bestaan met de referentiewaarde van de absolute emissies per inwoner. In de gemeenten Midden-Groningen en Oldambt nam de emissie wel af, maar daalde deze gemiddeld in de referentiegroepen harder.
- De ontwikkelingen verklaren zich per gemeente op een andere manier. In de gemeente Groningen nam de emissie af in verschillende sectoren, maar vooral de toename van de bevolking zorgde voor een extra sterke daling van de emissie per inwoner. In Eemsdelta namen de emissies uit de energiesector fors af (-15,1%), maar dat werd gecompenseerd door toegenomen uitstoot in de industrie en afvalverbranding. De daling in Het Hogeland is fors: in de elektriciteitsproductie alleen al zit een daling van 1,4 Mton CO₂-equivalenten: dat is ongeveer 8% van de totale uitstoot in de provincie Groningen in 2019.

Sub-indicator: Broeikasgasemissies per inwoner exclusief elektriciteitsproductie

- In de gehanteerde methode beïnvloedden elektriciteitscentrales de indicator broeikasgasemissies per inwoner in een gemeente zeer. Kort gezegd is alle uitstoot van CO₂ als gevolg van elektriciteitsproductie toegerekend van aan de gemeente waar de centrale staat, in plaats van de gemeenten waar de elektriciteit verbruikt wordt. Door deze indicator ook exclusief elektriciteitsproductie te laten zien, krijgen we beter zicht op de ontwikkeling in andere sectoren.

¹¹ CO₂-equivalenten zijn een maatstaf om aan te geven in welke mate een broeikasgas bijdraagt aan de opwarming van de aarde. Zo is het effect van methaan op de opwarming van de aarde 28 keer zo sterk als dat van CO₂. Emissie van 1 kg methaan (CH₄) kan dan ook worden uitgedrukt als emissie van 28 kg CO₂-equivalenten.

- Opvallend is dat juist de gemeenten waar elektriciteitsproductie een belangrijk aandeel in de uitstoot hebben, negatiever scoren op de indicator exclusief elektriciteit. In Eemsdelta neemt de uitstoot exclusief elektriciteitscentrales fors toe dan inclusief en de verschillen met de referentiegroep zijn nog groter dan bij de vorige indicator. Voor het Hogeland geldt dat de absolute waarde fors lager is, maar dat de daling van de emissies zonder de elektriciteitscentrales mee te nemen minder sterk is. Exclusief elektriciteit is de absolute waarde van Het Hogeland zeer vergelijkbaar met haar referentiegroep. De daling in Het Hogeland op deze indicator was wel minder sterk dan in de referentiegroep. In beide gevallen geldt dat van 2018 op 2019 minder emissies zijn vrijgekomen als gevolg van elektriciteitsproductie in deze gemeenten.
- In de overige Groningse gemeenten treden geen noemenswaardige verschillen op, omdat in deze gemeenten geen elektriciteitscentrales staan.

Overige sub-indicatoren

- Op de peildatum van deze eerste jaarlijkse monitor waren ten opzichte van de nulmeting nog geen nieuwe waarden bekend voor de sub-indicatoren hittestress, wateroverlast en ecosysteemkwaliteit van landnatuur.

Conclusies

- Op dit moment voldoet Groningen nog niet aan de ambitie uit het Programmakader om beter te presteren op de Living Planet Index dan het landelijk gemiddelde. Daarbij moet gezegd worden dat de meest recente meting het jaar 2019 betreft. Het verschil tussen de Groningse LPI en haar landelijke equivalent is niet significant. Op de uitstoot van fijnstof (PM_{2,5}) en broeikasgassen zijn verschillende ontwikkelingen te zien. In de gemeente Eemsdelta stijgt de emissie van beide ten opzichte van de referentiegroepen. De gemeente Groningen laat juist een daling van beide zien. De overige drie gemeenten kennen verschillen in de manier waarop zij zich tot hun referentiegroepen verhouden.

Raakvlakken met overige ambities

- Met name bij de uitstoot van broeikasgassen en fijnstof is de gemeentelijke sectorstructuur van belang. Een toegenomen economische activiteit in sectoren als elektriciteitsproductie, metaal- of voedingsmiddelenindustrie kan een belangrijke impact hebben op zowel de emissies van diverse stoffen als op indicatoren als bruto toegevoegde waarde en het aantal banen.

ERVAREN IMPACT

3.5 Ervaringen van Groningers

In de structurele monitoring en evaluatie van Nationaal Programma Groningen vertegenwoordigen de inwoners van de regio een centrale positie. We hebben inwoners via het Groninger Panel in oktober 2020 bevestigd op hun ervaren brede welvaart op het gebied van werken en leren, leefbaarheid en natuur en milieu. Met het Groninger Panel peilen we de ervaringen en opvattingen van Groningers. Door de persoonlijke ervaring van inwoners langdurig te monitoren, in aanvulling op de objectieve indicatoren, wordt een beeld geschetst van hoe het gaat met Groningers in de context van Nationaal Programma Groningen. In deze eerste jaarlijkse monitor laten we de ervaren impact voor het eerst zien. Voor sommige variabelen kan er een vergelijking worden gemaakt met 2018 op basis van een eerdere uitvraag. Voor de gehanteerde onderzoeksmethode verwijzen wij naar hoofdstuk 5 van deze monitor.

3.5.1 Werken en leren

Werken en leren	EEMSDelta	GRONINGEN	HET HOGELAND	MIDDEN-GRONINGEN	OLDAMBT	PROVINCIE GRONINGEN
TEVREDENHEID BESCHIKBAARHEID WERK						
Percentage dat (heel) tevreden is met de hoeveelheid > beschikbaar werk in het algemeen in hun regio	30,9%	45,1%	43,1%	45,5%	24,9%	37,0%
Percentage dat (heel) tevreden is met de hoeveelheid > beschikbaar werk voor zichzelf in hun regio	36,1%	50,8%	43,0%	41,2%	36,9%	40,8%
RONDKOMEN						
Percentage dat in de afgelopen twaalf maanden (soms of vaak) > moeite heeft gehad om van het inkomen van hun huishouden rond te komen	9,9%	10,8%	9,4%	8,1%	13,4%	9,9%

Meetmoment = okt-20 Methode = Groninger Panel, N=3648, Gewogen naar leeftijd en geslacht binnen de gemeenten

ERVAREN
IMPACT

//
**10% VAN DE
GRONINGERS
GEEFT AAN DAT
ZIJ ENIGE OF
GROTE MOEITE
HEBBEN GEHAD
OM IN HET
AFGELOPEN
JAAR ROND TE
KOMEN**
//

43

Beschikbaarheid werk

- De netto participatiegraad van de aardbevingsgemeenten ligt onder het niveau van de referentiegemeenten, maar de ontwikkeling ervan is in het geval van Het Hogeland, Oldambt en Groningen gunstiger. Ondanks de feitelijk lagere arbeidsparticipatie zien we dat relatief veel Groningers (heel) tevreden zijn met de werkgelegenheid voor zichzelf (41%) en nog eens 38% staat hier neutraal in.
- Gemiddeld is 37% (zeer) tevreden met de werkgelegenheid in de regio in het algemeen en is 27% (zeer) ontevreden. Gemeente Groningen onderscheidt zich positief, net als Midden-Groningen en Het Hogeland waar meer mensen tevreden zijn en minder ontevreden.
- De tevredenheid met de beschikbaarheid van werk in de regio is in 2020 zeer vergelijkbaar met 2018. Gezien het meetmoment midden in de coronacrisis is het opvallend dat er geen achteruitgang is in tevredenheid met beschikbaar werk ten opzichte van 2018.

Rondkomen

- 10% van de Groningers geeft aan dat zij enige of grote moeite hebben gehad om in het afgelopen jaar rond te komen. Dat zijn veel vaker mensen met een laag inkomen (minder dan €1000 per maand) en zelden Groningers met een inkomen van €3.000 of meer. Het gaat ook vaker om Groningers met een laag opleidingsniveau. Van deze groep geeft 42% aan geen enkele moeite te hebben met rondkomen, tegenover 65% van de hoogopgeleiden. In Midden-Groningen wonen de minste mensen die aangeven moeite te hebben rondkomen (8%). Dit lijkt tegenstrijdig met de objectieve data over problematische schulden en de stapeling in voorzieningen. Het gaat hier echter om de beleving en de ervaring van mensen. Deze wordt sterk beïnvloed door de (onbewuste) vergelijking met de directe omgeving (hoe gaat het bij de buren?) ¹². In Oldambt wordt opvallend vaak aangegeven dat men moeite had met rondkomen (13,4%).

¹² Rijns, R. H., Koster, S., & McCann, P. (2019). The Neighbour's Effect on well-Being: How Local Relative Income Differentials Affect Resident's Subjective Well-Being. Tijdschrift voor economische en sociale geografie, 110(5), 605-621.

Leefbaarheid

	EEMSDelta	GRONINGEN	HET HOGELAND	MIDDEN-GRONINGEN	OLDAMBT	PROVINCIE GRONINGEN
ERVAREN LEEFBAARHEID						
Rapportcijfer tevreden met de leefbaarheid in dorp of wijk >	7,3	7,6	7,9	7,6	7,5	7,7
Percentage dat vond dat de leefbaarheid in dorp of wijk de afgelopen 12 maanden (erg) vooruit is gegaan	10,8%	6,0%	11,5%	6,6%	3,9%	7,6%
TEVREDENHEID MET EN KWALITEIT VAN WONING						
Rapportcijfer tevreden met de woning/woonruimte >	7,7	7,8	8,2	8,1	8,1	8,0
Percentage (zeer) tevreden met de staat van onderhoud van de woning	71,2%	70,0%	80,5%	80,8%	76,4%	76,6%
Percentage (zeer) tevreden met de energiezuinigheid van de woning	43,1%	48,4%	54,7%	58,7%	49,7%	51,6%
KWALITEIT VAN DE FYSIEKE LEEFOMGEVING (LANDSCHAP)						
Rapportcijfer aantrekkelijkheid landschap in provincie Groningen	8,0	7,8	8,1	7,7	7,8	7,9
Welke aspecten van het Groninger landschap zijn het belangrijkste? Top 3 open antwoorden	1. Gevarieerdheid 2. Weidsheid 3. Rust	1. Gevarieerdheid 2. Weidsheid 3. Rust	1. Weidsheid 2. Rust 3. Gevarieerdheid	1. Gevarieerdheid 2. Rust 3. Weidsheid	1. Gevarieerdheid 2. Weidsheid 3. Rust	
Percentage dat vond dat de kwaliteit van het Groningse landschap de laatste 5 jaar (erg) vooruit is gegaan	20,1%	26,7%	16,2%	31,4%	18,4%	22,7%
KWALITEIT VAN DE FYSIEKE LEEFOMGEVING (CULTUURHISTORIE)						
Percentage dat vond dat de kwaliteit van cultuur historische elementen, zoals wierden, borgen en kerken, de laatste 5 jaar (erg) vooruit is gegaan	17,6%	22,0%	22,3%	18,7%	15,4%	18,6%
ERVAREN GEZONDHEID						
Percentage met (zeer) goede ervaren gezondheid >	73,3%	75,5%	75,4%	72,0%	74,0%	74,9%
RAPPORTCIJFER ERVAREN MOBILITEIT						
	9,0	8,9	9,1	9,0	9,1	9,0
TEVREDENHEID MET HET LEVEN						
Rapportcijfer tevredenheid met het leven in het algemeen >	7,8	7,6	7,9	7,7	7,7	7,8
Percentage dat toekomst voor zichzelf zonnig inziet >	34,2%	44,9%	38,6%	39,0%	41,7%	40,0%
Percentage dat toekomst voor de jeugd zonnig inziet >	10,0%	16,3%	13,4%	9,6%	8,9%	12,5%
TOEKOMSTPERSPECTIEF						
Percentage dat toekomst voor hun dorp of wijk zonnig inziet >	21,9%	28,5%	25,5%	20,6%	20,0%	23,4%
Wat is er nodig om dorp of wijk in de toekomst leefbaar te houden? Top 3 open antwoorden	1. Voorzieningen behouden 2. Voldoende woonruimte 3. Goede bereikbaarheid	1. Voorzieningen behouden 2. Goede bereikbaarheid 3. Behoud en aanleg natuur en groen	1. Voorzieningen behouden 2. Voldoende woonruimte 3. Goede bereikbaarheid	1. Voorzieningen behouden 2. Goede bereikbaarheid 3. Voldoende woonruimte	1. Voorzieningen behouden 2. Voldoende woonruimte 3. Goede bereikbaarheid	
Percentage dat vond dat het over het algemeen iets of duidelijk de goede kant op gaat in Groningen	49,5%	62,5%	61,0%	53,1%	56,1%	56,8%

Meetmoment = okt-20 Methode = Groninger Panel, N = 3648, Gewogen naar leeftijd en geslacht binnen de gemeenten

Indicator: Ervaren gezondheid Meetmoment = sep-20 Methode = Groninger Panel, N=2796, Gewogen naar leeftijd en geslacht binnen de gemeenten

ERVAREN
IMPACT

//
**GRONINGERS
GEVEN DE
LEEFBAARHEID
IN 2020
ZELF EEN
RAPPORTCIJFER
7,7**
//

45

3.5.2 Leefbaarheid

Ervaren leefbaarheid

- Groningers geven de leefbaarheid¹³ in 2020 zelf een rapportcijfer 7,7¹⁴. Dit is heel vergelijkbaar met het landelijke cijfer in 2019, namelijk een 7,6 gemiddeld. Dit getal is al jaren stabiel. De ervaren leefbaarheid in de aardbevingsgemeenten ligt rond het provinciale gemiddelde van 7,7. Van een 7,3 voor Eemsdelta tot een 7,9 voor het Hogeland¹⁵.
- De ervaren leefbaarheid op gemeenteniveau is in de aardbevingsgemeenten niet heel anders dan in de overige Groningse gemeenten, maar op individueel niveau maakt het hebben van schade door gaswinning wel degelijk veel uit. Groningers met meervoudige schade rapporteren gemiddeld een lager cijfer voor de leefbaarheid (een 7,5 bij meervoudige schade t.o.v. een 7,8 zonder schade). Dat geldt ook voor de ervaren ontwikkeling in leefbaarheid. Bovendien geeft een kwart van alle Groningers (27%) aan dat de leefbaarheid in het afgelopen jaar (erg) achteruit is gegaan. Dit is hoger dan in de aangrenzende provincies Drenthe (20%) en Friesland (17%). Dit verschil heeft onder meer te maken met de schade aan woningen als gevolg van bodembeweging door gaswinning: Groningers met zware aardbevings schade ervaren significant vaker een achteruitgang in leefbaarheid (34%) dan mensen met lichte schade (27%) of zonder schade (22%).

Wonen

- Groningers zijn in 2020 erg tevreden met hun woning. De huidige woning wordt gemiddeld met een rapportcijfer 8 gewaardeerd. Dit cijfer is al jaren stabiel (Groninger Panel).
- De meeste Groningers zijn in 2020 (zeer) tevreden met de staat van onderhoud van hun woning (76,6%). De onderhoudsstaat van de woning is belangrijk voor de algehele tevredenheid met de woning. Vooral de impact van een (zeer) slecht onderhouden woning is groot. Jongvolwassenen (18-34 jaar) en huurders zijn hier het minst tevreden over. De staat van onderhoud wordt het laagst gewaardeerd in de gemeenten Groningen en Eemsdelta.

¹³ De vragen over schademeldingen zijn gesteld voor onderzoek van Gronings Perspectief in september 2020. De data zijn op persoonsniveau gekoppeld.

¹⁴ Bron <https://opendata.cbs.nl/statline/#/CBS/nl/dataset/81924NED/table?dl=5A16D>

¹⁵ Ervaren leefbaarheid, op basis van het Groninger Panel, is ook een subindicator in de nulmeting. De rapportcijfers in deze meting kunnen door weging op geslacht en leeftijd per gemeente iets afwijken van de cijfers gepresenteerd in de nulmeting.

- Het aandeel Groningers dat tevreden is met de energiezuinigheid van de woning is in de afgelopen twee jaar toegenomen van vier op de tien panelleden in 2018, tot meer dan de helft in 2020. Dit betreft in grote mate het particulier woningbezit. Uit recent onderzoek naar verduurzaming in Groningen wordt de kloof tussen huur en koop bevestigd, net als tussen de inkomensniveaus¹⁶.

Landschap

- Inwoners van Groningen waarderen in 2020 de aantrekkelijkheid van het landschap met een 7,9. Er is weinig verschil tussen de aardbevingsgemeenten onderling, variërend van een 7,7 in Midden-Groningen tot een 8,1 in het Hogeland. De aantrekkelijkheid van het landschap wordt wel echter negatief beïnvloed door aardbevings schade aan de eigen woning. Mensen zonder aardbevings schade (8,4) waarderen de aantrekkelijkheid hoger dan mensen met enkelvoudige (8,1) of meervoudige schade (7,9). Dit verschil is significant.
- Op basis van open antwoorden blijkt dat de variatie in het Groninger landschap, de weidsheid ervan en de rust als overkoepelende thema's duidelijk het meest gewaardeerd worden, slechts de volgorde in de top-3 verschilt per gemeente. Inwoners waarderen het groen en de rust en ruimte in de provincie. Groningen is dan ook een van de minst bebouwde provincies van Nederland; 9% van de totale oppervlakte van Groningen bestaat uit bebouwde ruimte¹⁷.
- Er zijn over het algemeen meer mensen die de ontwikkeling in kwaliteit van het landschap de afgelopen jaren negatief beoordelen dan positief: Op provincieniveau geeft 23% aan dat de kwaliteit van het landschap vooruit is gegaan en 38% oordeelt dat het achteruit is gegaan. De overige vier op de tien panelleden geven aan dat de kwaliteit van het Groningse landschap in de afgelopen 5 jaar stabiel is gebleven. In Midden-Groningen is men het meest positief over de ontwikkeling van het landschap (31% ervaart vooruitgang) en in Het Hogeland juist het minste (16% ervaart vooruitgang).

Ervaren gezondheid

- Groningers zijn in 2020 over het algemeen tevreden met de eigen gezondheid. Van alle volwassen Groningers geeft 75% aan dat zij een goede tot zeer goede gezondheid ervaren. Dit is iets lager dan landelijk: in april 2020 gaf 79% van de Nederlanders aan de eigen

¹⁶ Sociaal Planbureau Groningen (2021). Verduurzaming van de Groningse woningvoorraad. Mei 2021. Groningen: Sociaal Planbureau Groningen.

¹⁷ CBS Statline (2018). Bodemgebruik; uitgebreide gebruiksvorm, per gemeente. Gewijzigd op: 7 september 2018. <https://opendata.cbs.nl/statline/#/CBS/nl/dataset/70262ned/table?fromstatweb>

ERVAREN
IMPACT

HOOGOPGELEIDEN HEBBEN EEN BETERE ERVAREN GEZONDHEID VERGELEKEN MET LAAG OF MIDDELBAAR OPGELEIDEN

47

gezondheid als goed of zeer goed in te schatten¹⁸. Slechts 4% van de Groningers beoordeelt de eigen gezondheid als (zeer) slecht. De ervaren gezondheid op basis van het Groninger Panel in 2020 laat een heel vergelijkbaar beeld zien als het beeld geschetst in de nulmeting. Dat betrof data van 2016, waarbij 76% van de volwassen inwoners van Groningen zijn of haar gezondheid als (zeer) goed ervoer (geen nieuwe data beschikbaar voor deze meting). Dit was gelijk aan het landelijke beeld. Op basis van de paneldata is in 2020 een verschil van 1% te zien. Gezien het meetmoment midden in de coronacrisis is het opvallend dat de verschillen ten opzichte van 2016 niet groter zijn. 1 op de 5 inwoners van Groningen geeft namelijk aan dat de gezondheid achteruit is gegaan. Dit kan komen door uitstellen of ontbreken van de benodigde zorg, maar ook door andere maatregelen, zoals veel thuiswerken of een beperkt sociaal leven¹⁹.

- Hoogopgeleiden hebben een betere ervaren gezondheid vergeleken met laag of middelbaar opgeleiden. Ditzelfde geldt voor inkomen. Ook leeftijd en het ondervinden van schade door gaswinning vormen belangrijke elementen van de eigen ervaren gezondheid. Naarmate men ouder wordt, neemt de ervaren gezondheid af, en Groningers met meervoudige schade zijn significant slechter af dan Groningers zonder schade. Onderzoek van Gronings Perspectief toont bovendien aan dat nieuwe schade een negatief effect heeft op alle gezondheidsmaten (mentaal, gezondheidsklachten en ervaren gezondheid), waarbij de mentale gezondheid met name negatief wordt beïnvloed bij schadeafhandeling met een grote tijdsinvestering²⁰.

Ervaren mobiliteit

- Groningers zijn in 2020 zeer tevreden met hun eigen mobiliteit. Gemiddeld wordt dit met een rapportcijfer van een 9 gewaardeerd. Het overgrote deel van de Groningers heeft een auto en kan alle voorzieningen vrij eenvoudig bereiken. Echter 1 op de 10 Groningers geeft aan wel degelijk belemmeringen te ervaren qua vervoer. Deze belemmeringen liggen veelal op financieel vlak, door te duur openbaar vervoer, of dure randvoorwaarden van het gebruik van auto's. (Groninger Panel, 2019). Oudere Groningers waarderen de eigen mobiliteit iets minder, maar nog steeds zeer hoog (8,3)²¹. De kleine verschillen tussen de gemeenten zijn niet significant.

¹⁸ Ridder, J. den, E. Josten, J. Boelhouwer en C. van Campen (2020). *De sociale staat van Nederland 2020*. Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau (SCP) ISBN 978 90 377 0953 7.

¹⁹ Sociaal Planbureau Groningen (2021). *Bijna niets meer vanzelfsprekend. De gevolgen van de coronacrisis voor het leven in de provincie Groningen*. Groningen: Sociaal Planbureau Groningen.

²⁰ Eindrapport Gronings Perspectief Fase 2 Stand van zaken, februari 2021.

²¹ Het Groninger Panel bestaat uit leden van 18 jaar en ouder. Jongeren tot en met 17 jaar zijn niet in deze data vertegenwoordigd. Juist van deze groep, in het bijzonder vmbo- en mbo-jongeren, komen veel signalen dat de eigen mobiliteit als beperkt wordt ervaren. Een deel van deze groep is afhankelijk van ouders en/of openbaar vervoer. Hun geluid klink niet door in de huidige data.

//
**GRONINGERS
ZIJN OVER HET
ALGEMEEN
GELUKKIG**
//

Tevredenheid met het leven

- Groningers zijn over het algemeen gelukkig. Ze geven het leven gemiddeld een 7,8. Dit is vergelijkbaar met het landelijk gemiddelde van 7,9 (op basis van de sociale staat van Nederland). Het aantal volwassenen dat zijn of haar eigen leven een 7 of hoger geeft, ligt op 90%. Minder dan 5% van de Groningers geeft zijn of haar eigen leven een onvoldoende.
- Gemeente Groningen heeft gemiddeld het laagste cijfer (7,6) en Het Hogeland het hoogste (7,9). Er zijn geen significante verschillen zichtbaar op basis van het al dan niet hebben van (meervoudige) schade door gaswinning. Er zijn wel verschillen op basis van de onderliggende aspecten die de tevredenheid met het leven bepalen zoals ervaren gezondheid (mensen met een zeer slechte ervaren gezondheid geven het leven gemiddeld een onvoldoende), leeftijd (jongeren scoren gemiddeld lager), tevredenheid met sociale relaties, de woonomgeving en het vertrouwen in instituties. Dit betekent dat de ondervonden schade door gaswinning via andere aspecten van 'een tevreden leven' wel degelijk impact heeft. Vertrouwen in instituties (geen indicator binnen de monitoring van de NPG) wordt in Groningen bijvoorbeeld significant beïnvloed door het al dan niet geconfronteerd zijn met schade door gaswinning.

Toekomstperspectief

- Ruim de helft van de Groningers vindt dat het, over het algemeen, de goede kant op gaat met Groningen (57%) en 40% van de Groningers ziet in 2020 de eigen toekomst zonnig tegemoet. Over het algemeen zijn Groningers in de aardbevingsgemeenten positief of neutraal (neutraal ligt rond de helft). Er lijken gedeelde zorgen over het toekomstperspectief voor de jeugd. Ook de vooruitblik voor het eigen dorp of wijk wordt minder zonnig gezien als het persoonlijk toekomstbeeld²². De verschillen worden niet verklaard door het al dan niet ondervinden van schade door aardbevingen maar er lijkt wel een verschil te zijn voor mensen die wel of niet hun woning hebben laten versterken. Mensen van wie de woning versterkt is maken zich vaker zorgen over de toekomst en wie de woning niet heeft laten versterken ziet de toekomst vaker zonnig tegemoet (Groninger Panel).
- In 2020 ziet 23% van de Groningers de toekomst van hun dorp of wijk zonnig in, met daarnaast een groot aandeel dat de toekomst 'neutraal' ziet (64%). In 2018 waren veel meer Groningers optimistisch over hun dorp of wijk, namelijk vier van de tien panelleden. De sterke daling van het aandeel Groningers dat de toekomst zonnig tegemoetziet, is waarschijnlijk gekleurd door de coronapandemie.

²² De verschillen tussen de aardbevingsgemeenten onderling zijn significant voor de toekomst van de jeugd en voor de toekomst van het eigen dorp of wijk, niet voor het persoonlijke toekomstbeeld.

- Op basis van de open antwoorden zijn er geen grote verschillen tussen de 5 gemeenten in wat men aangeeft nodig te hebben om het dorp of wijk in de toekomst leefbaar te houden. Het behoud van voorzieningen staat voor alle vijf gemeenten op de eerste plek. Dit varieert van scholen, tot winkels, tot openbaar vervoer. Voldoende woonruimte behaalde in 2020 alleen in gemeente Groningen niet de top 3, waar behoud en aanleg van natuur en groen hoger uitkomt. In het kader van de huidige woningmarktcrisis ligt het in de lijn der verwachting dat voldoende woonruimte in de komende jaren overal een meer prominente plek krijgt.

3.5.3 Natuur en klimaat

Natuur en klimaat

	EEMSDDELTA	GRONINGEN	HET HOGELAND	MIDDEN-GRONINGEN	OLDAMBT	PROVINCIE GRONINGEN
HITTESTRESS - ERVAREN GEVOELSTEMPERATUUR						
Percentage vaak last gehad van hitte in afgelopen jaar >	14,7%	17,8%	8,9%	10,5%	10,1%	12,7%
WATEROVERLAST						
Percentage vaak last gehad van wateroverlast in afgelopen jaar >	9,9%	10,8%	9,4%	8,1%	13,4%	9,9%

Meetmoment = okt-20 Methode = Groninger Panel, N=3648, Gewogen naar leeftijd en geslacht binnen de gemeenten

Hitte en water

- Hittestress komt met name voor in stedelijke gebieden. Een manier om hittestress te meten is te kijken naar het aantal warme nachten dat voorkomt in een gebied. In de indicatorenset wordt gekeken naar de oppervlakte binnen een gemeente waar meer dan 14 warme nachten per jaar voorkomen. Op basis van die definitie komt hittestress nauwelijks voor in Groningen. De ervaring van Groningers is echter anders. Driekwart van de Groningers heeft last gehad van hitte, voor 12,7% geldt dat zij aangeven er vaak last van te hebben gehad in 2020.
- Het aantal dagen dat er in het huidige klimaat extreme neerslag valt (gemiddeld aantal dagen >25mm) en er objectief sprake is van wateroverlast, ligt in de provincie op een lager niveau dan in de rest van Nederland. Inwoners van Groningen hebben minder last van wateroverlast dan van hittestress. Desondanks geeft nog steeds één op de vijf inwoners in 2020 aan last te hebben gehad van wateroverlast, 3,1% gaf aan er vaak last van te hebben gehad.

ERVAREN
IMPACT

//
**HOGE
WAARDERING
VAN GRONINGERS
VOOR 'GELUKKIG',
'GEZOND',
'LEEFKWALITEIT',
'RUIMTE' EN
'VEILIGHEID'**
//

50

3.5.4 Conclusie

- Het valt op dat, ondanks de coronapandemie én aardbevingen, de ervaren brede welvaart heel stabiel is ten opzichte van 2018. De beleving van de werkgelegenheid is stabiel en redelijk positief te noemen (80% is positief of neutraal met beschikbaarheid van werk voor zichzelf), al is het moeilijk te beoordelen door gebrek aan vergelijkbare cijfers met andere regio's maar de aardbevingsgemeenten wijken niet af van het provinciegemiddelde (79%).
- Bij zowel de tevredenheid met werk, als de ervaren leefbaarheid en het bijbehorende toekomstperspectief, valt het op dat Groningers over het algemeen goed tevreden zijn over hoe het met hen gaat en de toekomst zonnig inzien, maar dat zij zich voor anderen in de regio (meer) zorgen maken. Is de werkgelegenheid in de regio voldoende en wat mag de jeugd verwachten in termen van leefbaarheid in de toekomst?
- De ervaren leefbaarheid toont op diverse punten de impact van ondervonden schade door gaswinning. Meer schade hangt samen met een grotere achteruitgang in de ervaren leefbaarheid in het afgelopen jaar en met een lagere waardering voor de leefbaarheid in het algemeen. Maar het hebben van schade lijkt geen (grote) invloed te hebben op hoe tevreden Groningers zijn met hun leven in het algemeen.
- Opvallend is dat de ervaringen inwoners van de aardbevingsgemeenten aanzienlijk positiever zijn dan dat je op basis van de gesignaleerde knelpunten zoals lager opleidingsniveau, hogere werkloosheid, lager inkomen of problematische schulden zou verwachten. Dit lijkt tegenstrijdig maar kan verklaard worden door de hoge waardering van Groningers voor 'gelukkig', 'gezond', 'leefkwaliteit', 'ruimte' en 'veiligheid' (aspecten van brede welvaart die Groningers het meest belangrijk vinden). Een tweede mogelijke verklaring ligt in de (onbewuste) vergelijking met de directe omgeving: Hoe gaat het met mij vergeleken met mijn directe omgeving?

4

Output

Om haar ambities te realiseren, ondersteunt Nationaal Programma Groningen verschillende programma's en projecten. In deze monitor wordt de huidige projectenportefeuille in beeld gebracht.

Een uitgebreide evaluatie van de effecten van deze projectenportefeuille volgt in de tussenevaluatie die in 2023 gepland staat. Bij deze projectanalyse is uitgegaan van de stand van zaken van 31 december 2020.

//

DE UITKOM-
STEN IN DIT
HOOFDSTUK ZIJN
GEBASEERD OP
EEN ANALYSE
VAN DE PROJECT-
AANVRAGEN

//

Het doel van het monitoren van de projectenportefeuille is vroegtijdig in beeld te brengen op welke ambities vanuit de inzet van het programma effecten te verwachten zijn én waar deze effecten in de regio landen. De monitor geeft daarmee een eerste beeld van de **beoogde effecten** van Nationaal Programma Groningen. Daarbij wordt ook inzichtelijk gemaakt in hoeverre projecten en programma's invulling geven aan de gestelde randvoorwaarden in het programmakader. Gedurende de looptijd van het programma verwachten we vanuit de monitoring ook inzicht te krijgen in hoeverre ontwikkelingen in de outcome-indicatoren en impact variabelen verklaard kunnen worden vanuit afgeronde projecten in de projectenportefeuille. Gezien dat het overgrote deel van de projectenportefeuille zich nog in de uitvoerings- en voorbereidingsfase bevindt is het in dit stadium van de langjarige monitoringscyclus nog te vroeg om hier uitspraken over te doen.

De uitkomsten in dit hoofdstuk zijn gebaseerd op een analyse van de projectaanvragen. Deze projectaanvragen worden opgesteld door de indiener en beoordeeld op ontvankelijkheid door het programmabureau. Voor de inhoudelijke beoordeling van deze projectaanvragen wordt sinds medio 2020 gebruik gemaakt van een onafhankelijke beoordelingscommissie. Om een beeld te krijgen van de ontwikkelingen van een aantal specifieke programma's (o.a. de bewonersinitiatieven) is daarnaast het jaarverslag over 2020 geraadpleegd.

4.1 Overzicht portefeuille

4.1.1 Totstandkoming projectenportefeuille

Binnen Nationaal Programma Groningen is voor de looptijd van het programma in totaal €1,15 miljard aan startkapitaal beschikbaar, waarvan tot op heden €743,5 miljoen gereserveerd is.

In het licht van de monitoring en evaluatie constateren wij het volgende ten aanzien van de totstandkoming van de projectenportefeuille:

- Nationaal Programma Groningen is in maart 2019 officieel van start gegaan. In oktober 2019 is het programmakader vastgesteld waarin de ambities zijn vastgesteld en waarin staat beschreven aan welke randvoorwaarden projectaanvragen moeten voldoen. In november 2019 zijn vervolgens nadere interbestuurlijke afspraken gemaakt over de verdeling van de middelen t.b.v. de lokale en provinciale programma's. Tot slot dient vermeld te worden dat sinds medio 2020 een onafhankelijke beoordelingscommissie is aangesteld om projectaanvragen inhoudelijk te beoordelen.
- Bovenstaande doorontwikkeling van het programma heeft tot gevolg dat er op hoofdlijnen een drietal fasen zijn te onderscheiden waarin de huidige projectenportefeuille tot stand is gekomen:
 - **Fase 1: totstandkomingsperiode Nationaal Programma Groningen.** Tijdens het totstandkomingsproces voorafgaand aan de start van het programma in maart 2019, is besloten programmamiddelen toe te kennen aan enkele lopende projecten en initiatieven in regio. Het gaat hierbij specifiek om activiteiten met betrekking tot de versterkingsopgave en enkele projecten op het gebied van leefbaarheid. De leefbaarheidsprojecten zijn uiteindelijk opgenomen onder de later gevormde lokale programma's en het provinciaal programma. Kenmerk van de projecten en programma's uit fase 1, is dat in de onderliggende projectdocumentatie niet inzichtelijk is gemaakt hoe de output van deze projecten bijdraagt aan de gestelde outcome doelstellingen. Reden is dat deze outcome doelstellingen ten tijde van toekenning van de programmamiddelen nog niet waren vastgesteld. In totaal gaat het in deze fase om 39 projecten die 29,3% van de tot dusver toegekende middelen omvatten.

Tabel 1: Verdeling middelen en projecten per fase

	Aantal goedgekeurde projecten	Toegekende programma-middelen (mln €)	Aandeel totaal	Waarvan uitgegeven (mln €)	% Uitgegeven
FASE 1: TOTSTANDKOMING TOT MAART 2019	39	€109,2	29,3%	€68,2	62,4%
FASE 2A: OPSTART (VOOR TOETSING AAN PROGRAMMAKADER) MAART 2019 TOT DECEMBER 2019	92	€124,4	33,4%	€25,5	20,5%
FASE 2B: OPSTART (TOETSING AAN HET PROGRAMMAKADER) DECEMBER 2019 TOT JUNI 2020	5	€63,2	16,9%	€6,2	9,8%
FASE 3: HUIDIGE SITUATIE JUNI 2020 TOT HEDEN²³	22	€76,1	20,4%	€0,3	0,4%
TOTAAL	158	€372,9	100,0%	€100,1	26,9%

- **Fase 2: opstartfase Nationaal Programma Groningen.** Dit betreffen de projecten en programma die tot stand zijn gekomen in de periode waarin het programma nog in de opstartfase verkeerde. Het gaat specifiek om de projecten en programma's in de periode maart 2019 tot en met april 2020. In tegenstelling tot fase 1 van het programma, beschikken deze projecten veelal wel over documentatie waarin wordt ingegaan op hoe de output van deze projecten bijdraagt aan de gestelde outcome doelstellingen. Daarbij kan nog onderscheid gemaakt worden tussen twee deelfases:
- **2a. Voorafgaand aan de vaststelling van het Programmakader:** voorafgaand aan de vaststelling van het huidige Programmakader, waarin de programmadoelen en randvoorwaarden zijn uitgewerkt, werden projecten getoetst aan de voorloper van het Programmakader: 'Een programma dat groeit'. Dit document bevatte een aantal doelstellingen op hoofdlijnen.
 - **2b. Na vaststelling van het Programmakader:** projecten werden getoetst aan het Programmakader nadat deze was vastgesteld door de gemeenteraden en Provinciale Staten. Vanaf december 2019 was dit het geval.
 - Voor veel van de projecten uit fase 2 geldt dat de onderbouwing van deze doelredenering niet specifiek is en voornamelijk een kwalitatieve beschrijving van het beoogde effect bevat. In deze fase gaat het om 97 projecten die in totaal 50,3% van de totale toegekende middelen omvatten.

²³ De opgenomen getallen beslaan voor Fase 3 alleen de periode van juni 2020 tot en met 31 december 2020, gelet op de peildatum van deze analyse.

- Fase 3: **huidige situatie**. Vanaf medio 2020 worden alle projectaanvragen inhoudelijk beoordeeld door een onafhankelijke beoordelingscommissie. In juni 2020 zijn de eerste projecten vastgesteld die door deze commissie waren beoordeeld. Projectaanvragers dienen de aanvragen in conform een vast format. Aanvragers worden hier onder meer expliciet in gevraagd wat het beoogde effect is van de projectresultaten(output) op de ambities van Nationaal Programma Groningen (outcome). Deze werkwijze maakt dat voor projecten en programma's goed in beeld is welke effecten verwacht kunnen worden en hoe daarbij invulling wordt gegeven aan de randvoorwaarden. Ook is plausibiliteit van het verwachte effect van dit deel van de portefeuille extern getoetst. In totaal gaat het hierbij om 22 projecten die in totaal 20,4% van de totale toegekende middelen omvatten.
- We constateren dat het merendeel van de huidige projectenportefeuille van middelen is voorzien in fase 1 en 2. Het gaat daarbij om ongeveer 80% van de totaal toegekende middelen tot en met 2020. Omdat veel van deze projecten niet beschikken over een doelredenering die beschrijft hoe het project bijdraagt aan de centrale ambities en/of deze doelredenering niet is voorzien van een specifieke (kwantitatieve) onderbouwing, zijn in dit stadium van de monitoring de te verwachten effecten van dit deel van de portefeuille nog onvoldoende inzichtelijk. De overige 20% omvat 22 projecten die zijn goedgekeurd door de onafhankelijke beoordelingscommissie en getoetst aan het huidige Programmakader.
- De bovengenoemde verdeling in fases is het gevolg van de ontwikkeling van het programma richting de huidige beoordelingssystematiek. Doordat deze systematiek in de huidige situatie uitontwikkeld is, mag van nieuw (vanaf 2021) toe te kennen middelen verwacht worden dat deze door de onafhankelijke beoordelingscommissie getoetst worden aan het Programmakader. Als dit het geval is, zal van de totale programmamiddelen van €1,15 miljard uiteindelijk ruim 70% van de middelen op deze manier getoetst zijn

4.1.2 Samenstelling huidige portefeuille

In 2019 is door de samenwerkende overheden een eerste financiële verdeling gemaakt, waarbij de middelen zijn verdeeld over het provinciale programma en de programma's van de vijf deelnemende gemeenten (lokale programma's). Daarnaast is er een aantal speciale programma's die vanuit Nationaal Programma Groningen zijn geïnitieerd of waarvan vanuit het programma een financiële bijdrage wordt geleverd. In tabel 2 is een overzicht opgenomen van de samenstelling van de projectenportefeuille van Nationaal Programma Groningen per 31 december 2020. Per programma is aangegeven hoeveel middelen zijn gereserveerd, hoeveel van de gereserveerde middelen daadwerkelijk zijn toegekend aan de projecten en hoeveel van de gereserveerde middelen waren uitgegeven.

Tabel 2: Samenstelling projectenportefeuille²⁴

PROGRAMMA'S	Gereserveerde middelen (mln €)	Waarvan toegekend (mln €)	Waarvan toegekend (%)	Waarvan uitgegeven (mln €)	Waarvan uitgegeven (%)
PROVINCIAAL PROGRAMMA	€ 193,8	€ 96,8	50%	€ 22,1	11%
LOKALE PROGRAMMA'S	€ 247,1	€ 111,4	45%	€ 14,4	6%
EEMSDelta	€ 87,4	€ 51,6	59%	€ 8,0	9%
GRONINGEN	€ 42,1	€ 23,6	56%	€ 1,2	3%
HET HOGELAND	€ 38,4	€ 21,7	57%	€ 2,8	7%
MIDDEN-GRONINGEN	€ 55,1	€ 13,6	25%	€ 2,1	4%
OLDAMBT	€ 22,4	€ 0,9	4%	€ 0,3	1%
WESTERKWARTIER (MIDDAG-HUMSTERLAND)	€ 1,7		0%		0%
SPECIALE PROGRAMMA'S	€ 302,6	€ 164,7	54%	€ 63,7	21%
OVERIGE PROJECTEN	€ 75,1	€ 75,1	100%	€ 50,0	67%
BEWONERSINITIATIEVEN	€ 25,0	€ 22,6	90%	€ 2,4	10%
ERFGOEDPROGRAMMA	€ 20,0	€ 20,0	100%	€ 0,2	1%
TOUKOMST	€ 100,0	€ 1,0	1%	€ 1,0	1%
ZORGPROGRAMMA	€ 40,0	€ 40,0	100%	€ 6,0	15%
PROGRAMMABUREAU	€ 42,5	€ 6,1	14%	€ 4,0	10%
TOTAAL	€ 743,5	€ 372,9	50%	€ 100,1	13%

²⁴ Voor alle tabellen geldt dat er gerapporteerd wordt in miljoenen euro's, afgerond op een decimaal achter de komma. Hierdoor kunnen kleine afrondingsverschillen optreden ten opzichte van de genoemde totaalbedragen.

“
ONGEVEER DE
HELFT VAN DE
GERESERVEERDE
MIDDELEN WAS
OP 31 DECEMBER
2020 TOEGEKEND
AAN PROJECTEN
”

In het licht van de monitoring en evaluatie constateren wij het volgende ten aanzien van de huidige samenstelling van de portefeuille:

- Ongeveer de helft van de gereserveerde middelen was op 31 december 2020 toegekend aan projecten. Binnen de lopende programma's zijn grote verschillen. Met uitzondering van Toukomst, liggen de middelen in de speciale programma's grotendeels vast, terwijl binnen lokale programma's en het provinciale programma in de komende jaren juist nog relatief veel projecten tot stand dienen te komen. Binnen de lokale programma's in de gemeente Oldambt en in mindere mate Midden-Groningen dient in de komende jaren nog relatief veel projectontwikkeling tot stand te komen. Het tempo waarin projectontwikkeling plaatsvindt wordt mede bepaald door de beleidsmatige invulling van de lokale programma's door de verschillende gemeenten.
 - Voor het programma Toukomst geldt dat de toegekende middelen in 2020 zijn gebruikt om met een grootschalig participatietraject projectinitiatieven op te halen bij inwoners in Groningen. Dit zal naar verwachting leiden tot toekenning van de resterende middelen binnen het programma aan concrete projecten in de periode 2021-2022.
- Voor zowel het provinciale programma als de lokale en speciale programma's geldt dat er nog relatief weinig van de gereserveerde middelen is uitgegeven. Enerzijds heeft dit ermee te maken dat, zoals hierboven aangegeven, binnen een aantal programma's nog relatief veel projecten dienen te worden ontwikkeld. Anderzijds wordt dit natuurlijk ook verklaard door de geringe looptijd van de verschillende programma's; veel van de toegekende projecten binnen deze programma's verkeren nog in de beginfase.
 - Bijna de helft van de tot dusver bestede middelen bevindt zich binnen de speciale programma's: 'Overige Projecten'. Dit programma bestaat uit een viertal projecten die met name betrekking op de versterkingsopgave hebben. De overige projecten zijn tot stand gekomen voorafgaand aan de formele start van het programma (Fase 1). In verhouding tot veel van de andere programma's loopt dit programma dan ook relatief lang.

4.1.3 Voortgang van projecten

Zodra vanuit de gereserveerde programma's middelen worden toegewezen aan concrete projecten kunnen in potentie effecten optreden. Dit is immers het moment dat projectaanvragers de toegewezen middelen kunnen besteden. In 3 is weergegeven hoe de uitgegeven middelen zijn verdeeld over de verschillende programma's in de projectenportefeuille en hoe uitgegeven middelen daarbinnen zijn verdeeld over de verschillende fasen waar de projecten in het programma zich verkeren.

Tabel 3: Verdeling van reeds uitgegeven middelen naar projectfase

PROGRAMMA'S	Uitgegeven middelen (mln €)	Waarvan in voorbereiding (%)	Waarvan in uitvoering (%)	Waarvan afgerond (%)
PROVINCIAAL PROGRAMMA	€ 22,1	5,5%	89,3%	5,2%
LOKALE PROGRAMMA'S	€ 14,4	43,5%	31,4%	25,2%
EEMSDelta	€ 8,0	30,9%	24,9%	44,2%
GRONINGEN	€ 1,2	71,7%	28,3%	0,0%
HET HOGELAND	€ 2,8	80,2%	16,4%	3,4%
MIDDEN-GRONINGEN	€ 2,1	26,2%	73,8%	0,0%
OLDAMBT	€ 0,3	33,3%	66,7%	0,0%
SPECIALE PROGRAMMA'S	€ 63,7	0,0%	92,1%	7,9%
OVERIGE PROJECTEN	€ 50,0	0%	90,1%	9,9%
BEWONERSINITIATIEVEN	€ 2,4	0%	96,5%	3,5%
ERFGOEDPROGRAMMA	€ 0,2	0,0%	100,0%	0,0%
TOUKOMST	€ 1,0	0,0%	100,0%	0,0%
ZORGPROGRAMMA	€ 6,0	0,0%	100,0%	0,0%
PROGRAMMABUREAU	€ 4,1	0,0%	100,0%	0,0%
TOTAAL	€ 100,1	7,5% (€ 7,5)	82,7% (€ 82,8)	9,8% (€ 9,8)

- Het merendeel van de door het Nationaal Programma uitgegeven middelen (90,2%) is aangewend binnen projecten die zich nog in de voorbereidings- of uitvoeringsfase bevinden. Van de projecten in de uitvoeringsfase bevindt zich het grootste deel in het begin van de uitvoering. De projecten die in een latere fase van uitvoering verkeren, zijn veelal kleinschalig. Gezien de omvang van de projecten in deze latere fase van uitvoering, gecombineerd met het feit met de vele projecten in begin van de uitvoeringsfase of voorbereidingsfase, verwachten wij dat de op dit moment lopende projecten nog geen effect hebben op gestelde outcome doelstellingen.
- De 22 afgeronde projecten die samen goed zijn voor € 9,8 miljoen aan uitgegeven programmamiddelen hebben in potentie wel effect op de gestelde outcome doelstellingen. Doordat de projecten verspreid zijn over meerdere programma's en omdat de totale omvang van de afgeronde projecten gering is, is het niet plausibel dat ontwikkelingen in de outcome variabelen worden verklaard uit de afronding van deze projecten.

- In de meeste gemeenten en binnen het provinciale programma is een klein deel van de projecten afgerond. Opvallend is dat binnen het lokale programma van Eemsdelta een relatief groot aantal projecten (9) zijn afgerond (Tabel 4). Het gaat hier voornamelijk om al lopende leefbaarheidsprojecten die in fase 1 onder het regime van Nationaal Programma Groningen zijn gebracht. Eemsdelta kent relatief veel projecten vergeleken met de andere gemeenten. In de komende jaren zal moeten blijken in hoeverre deze projecten hebben bijgedragen aan de leefbaarheidsambities van Eemsdelta.

Tabel 4: Aantal projecten toegekend per projectfase

PROGRAMMA'S	Toegekende projecten (#)	Vorbereidingsfase (#)	Uitvoeringsfase (#)	Afgerond (#)
PROVINCIAAL PROGRAMMA	48	19	24	5
LOKALE PROGRAMMA'S	97	45	39	13
EEMSDelta	56	25	22	9
GRONINGEN	13	8	5	0
HET HOGELAND	12	7	3	2
MIDDEN-GRONINGEN	12	4	6	2
OLDAMBT	4	1	3	0

4.2 Invulling van de randvoorwaarden

In het Programmakader zijn zes randvoorwaarden benoemd waaraan projecten en programma's onder Nationaal Programma Groningen dienen te voldoen. Voor vijf van de zes randvoorwaarden laten we jaarlijks zien hoe het programma er als geheel voorstaat. Daarbij gaat het om cofinanciering, samenhang, integraliteit, participatie en proportionaliteit. Een integrale beoordeling van de projecten en programma's op het gebied van de randvoorwaarden volgt op de gezette evaluatiemomenten (2023 en 2030). In deze evaluatiemomenten zal ook ingegaan worden op de invulling van de zesde randvoorwaarde: toekomstbestendigheid.

4.2.1 Integraliteit

Bij de randvoorwaarde 'integraliteit' geldt de vraag: zijn de projecten op meerdere ambities uit het programmakader gericht? Om dit te kunnen beoordelen maken wij gebruik van de puntenscores die indieners zelf aan projecten toekennen. In de aanvraagprocedure worden indieners gevraagd per project 100 punten te verdelen over de vier ambities uit het programmakader. De verdeling is daarbij als volgt. Als een indiener 1 tot 30 punten toekent aan een ambitie levert het project volgens de indiener een bijdrage aan de ambitie. Als een indiener 30 tot 50 punten toekent levert het project volgens de indiener een aanzienlijke bijdrage aan de betreffende ambitie. En als er 50 of meer punten worden toegekend dan levert het project volgens de indiener een hoofdbijdrage aan de betreffende ambitie.

Tabel 5 geeft de verdeling van punten naar ambitie per gemeente weer. Aan de hand van de toegewezen projectgelden is berekend welke middelen per ambitie zijn toegekend.

Tabel 5: verdeling van punten naar ambitie per gemeente

PROGRAMMA	Leefbaarheid	Toegewezen (mln €)	Natuur en klimaat	Toegewezen (mln €)
GEMEENTE APPINGEDAM	1460	€11,1	150	€1,2
GEMEENTE DELFZIJL	430	€6,8	78	€2,3
GEMEENTE GRONINGEN	685	€13,7	190	€4,8
GEMEENTE HET HOGELAND	680	€8,4	75	€0,6
GEMEENTE LOPPERSUM	1295	€6,7	495	€2,8
GEMEENTE MIDDEN-GRONINGEN	800	€7,3	125	€4,0
GEMEENTE OLDAMBT	200	€0,5	40	€0,04
PROVINCIE GRONINGEN	1445	€10,6	1410	€30,1
TOTAAL	6995	€65,1	2563	€45,8

PROGRAMMA	Economie	Toegewezen (mln €)	Werken en leren	Toegewezen (mln €)
GEMEENTE APPINGEDAM	275	€2,8	315	€ 3,7
GEMEENTE DELFZIJL	142	€5,4	150	€ 3,8
GEMEENTE GRONINGEN	70	€1,5	255	€ 3,3
GEMEENTE HET HOGELAND	215	€9,9	130	€ 2,4
GEMEENTE LOPPERSUM	265	€1,9	245	€ 1,8
GEMEENTE MIDDEN-GRONINGEN	115	€ 0,6	60	€ 0,8
GEMEENTE OLDAMBT	30	€ 0,1	30	€ 0,1
PROVINCIE GRONINGEN	1290	€4 3,9	655	€ 12,1
TOTAAL	2402	€ 66,0	1840	€ 27,9

//
IN TOTAAL
ZIJN AAN
DE AMBITIE
LEEFBAARHEID
DE MEESTE
PUNTEN
TOEGEKEND
//

- In totaal zijn aan de ambitie Leefbaarheid de meeste punten toegekend. Zowel voor Economie als voor Leefbaarheid is een totaalbedrag van ruim €65 miljoen toegewezen. Opvallend hierbij is dat Leefbaarheid relatief veel punten toebedeeld krijgt. Dit duidt erop dat er veel relatief kleine projecten zijn waarin Leefbaarheid een rol speelt. In de huidige projectenportefeuille worden daarmee meer middelen aangevraagd voor deze twee ambities. Natuur & Klimaat en Werken & Leren hebben minder middelen toegewezen gekregen.
 - In het provinciale programma ligt de nadruk in de toegewezen middelen duidelijk op de ambities Natuur & Klimaat en Economie. Het totaal aantal toegekende punten voor Leefbaarheid is vergelijkbaar met de genoemde twee ambities, maar dit gaat niet gepaard met een vergelijkbare hoeveelheid toegewezen middelen.
 - Voor de gemeentelijke programma's ligt de focus primair op de ambitie Leefbaarheid, zowel in de toegekende punten als in de toegewezen middelen. We zien wel dat de toewijzing van middelen aan Werken & Leren in de lokale programmaplannen minder van de grond komt. In veel gemeenten is naast Leefbaarheid de ambitie Economie of Natuur & Klimaat de meest bediende ambitie.
 - Voor de speciale programma's is geen puntenverdeling opgenomen, waardoor de beoogde bijdrage aan de programma-ambities in deze fase niet kan worden beoordeeld.
 - Projecten die punten scoren op de ambitie Economie zijn over het algemeen omvangrijker in de bijdrage die zij vanuit Nationaal Programma Groningen ontvangen. Per punt wordt €27.467 toegekend. Dat ligt zo'n € 1.000 per punt lager voor de ambities Natuur & Klimaat en Werken & Leren. Voor Leefbaarheid geldt dat per punt zo'n € 9.317 wordt toegekend. Dit duidt er samen met het hoge totaal aantal punten op dat er relatief veel projecten zijn die zich deels op Leefbaarheid richten, maar dat deze projecten in omvang relatief klein zijn vergeleken met projecten die zich op de andere drie ambities richten.
- Naast de verdeling over ambities op het niveau van het programma als geheel, wordt van projectindieners ook gevraagd projecten in te dienen die zich op meerdere ambities richten. Een eerste indruk geeft onderstaande tabel, waarin de toegewezen middelen naar ambitie zijn weergegeven. Om de vraag naar integraliteit te beantwoorden, is onderzocht in hoeverre combinaties van ambities worden benoemd. Bij alle projecten is gekeken of in de aanvraag punten zijn toegekend en zo ja aan welke ambities punten zijn toegekend. In tabel 6 zijn de resultaten van deze analyse opgenomen.

Tabel 6: combinatie van ambities

COMBINATIE VAN AMBITIES	Aantal projecten	Toegewezen middelen (mln €)
GEEN AMBITIES BENOEMD	20	€168,1
LEEFBAARHEID	24	€11,0
LEEFBAARHEID + NATUUR & KLIMAAT	8	€14,1
WERKEN & LEREN	5	€2,6
WERKEN & LEREN + LEEFBAARHEID + NATUUR & KLIMAAT	2	€1,3
ECONOMIE	9	€18,6
ECONOMIE + NATUUR & KLIMAAT	2	€1,6
ECONOMIE + LEEFBAARHEID + NATUUR & KLIMAAT	15	€6,8
ECONOMIE + WERKEN & LEREN	15	€13,8
ECONOMIE + WERKEN & LEREN + NATUUR & KLIMAAT	4	€39,8
ECONOMIE + WERKEN & LEREN + LEEFBAARHEID + NATUUR & KLIMAAT	54	€95,4
TOTAAL	158	€372,9

- Bij 138 projecten zijn in de projectformulieren punten aan ambities toegekend. Daarvan is bij 100 projecten (72%) meer dan 1 ambitie aan de orde. In 39% van de projectaanvragen waarin ambities zijn benoemd, zijn aan alle vier de ambities punten toegekend. Bij 100 projecten (72%) zijn punten toegekend aan de ambitie Economie. Ook de ambitie Leefbaarheid is in 72% van projecten mede aan de orde. Natuur en Klimaat wordt 85 (62%) keer als ambitie benoemd en Werken en Leren 80 keer (58%). De ambitie Economie werd in 100 projecten benoemd, maar heeft met 2.402 punten een aanmerkelijk lager aantal punten toegekend gekregen dan Leefbaarheid. Bij 72% van de projecten waarin ambities zijn benoemd zijn 2 of meer ambities aan de orde. In 39% van de aanvragen worden resultaten op alle vier de ambities beoogd.

4.2.2 Samenhang

In het Programmakader is benoemd dat het geheel van programma's en projecten binnen Nationaal Programma Groningen meer moet zijn dan de som der delen. Alle programma's en projecten moeten bijdragen aan de brede welvaart. Om dit te kunnen realiseren dienen de verschillende onderdelen zoveel mogelijk met elkaar verbonden te zijn en in samenhang worden uitgevoerd.

- Kijkend naar de totstandkoming van de portefeuille en de verschillende fasen waarin de huidige programma's en projecten tot stand zijn gekomen, zien we dat de samenhang over het geheel van projecten en programma's op dit moment niet volledig te beoordelen is. Met name de samenhang tussen de speciale programma's (met name het zorgprogramma, erfgoedprogramma en de overige projecten) en de lokale en provinciale programma's is niet expliciet uitgewerkt.

4.2.3 Proportionaliteit

In het Programmakader is benoemd dat geïnvesteerde programmamiddelen en beoogde projectresultaten in verhouding tot elkaar moeten staan. Alles wat vanuit het programma gedaan wordt, moet dus een proportionele impact hebben. Het programmageduld moet bovendien zoveel als mogelijk werken als hefboom voor vervolginvesteringen.

- Voor de projecten uit Fase 1 en Fase 2 geldt dat er veelal geen specifieke kwantitatieve doelredenering aanwezig is die beschrijft hoe beoogde output van het project bijdraagt aan de realisatie van de ambities. Dat betekent dat we in deze fase de proportionaliteit van deze projecten niet kunnen beoordelen. Belangrijk is om te noemen dat het overgrote deel van de tot nog toe toegekende programmamiddelen zijn toegekend aan projecten uit deze twee fases.
- Voor projecten uit Fase 3 is, door de toegenomen volwassenheid van de beoordelingssystematiek en de rol van de beoordelingscommissie, een stuk beter in te schatten welke effecten beoogd worden. We constateren bij deze projecten dat er veelal kwantitatief onderbouwd is welke effecten aan de voorkant van projecten worden verwacht. De beoordelingscommissie heeft deze nieuwere projecten ook expliciet beoordeeld op proportionaliteit.
- Het gaat om een klein aantal projecten dat in deze fase van het programma is goedgekeurd. We zien echter wel dat de kwaliteit van de doelredeningen verbeterd is in deze fase.

4.2.4 Participatie

Eén van de criteria voor het toewijzen van middelen is 'participatie'. Inwoners moeten een aantoonbare rol spelen bij het opstellen van lokale programmaplannen in hun gemeenten, en aanvragen uit deze programma's dienen betrokkenheid en gedragenheid van inwoners, bedrijven en maatschappelijke instellingen kennen. Bij het provinciale programmaplan dienen inwoners, gemeenten en bedrijven en organisaties actief betrokken te worden. De onafhankelijke beoordelingscommissie beoordeelt projecten en programma's ook op participatie. Op basis van de adviezen van de beoordelingscommissie is gekeken in welke mate participatie een rol speelt in de projecten en programma's die nu in de portefeuille zitten.

- Bij alle lokale programmaplannen is een positief advies op het onderdeel participatie gegeven. Dat geldt ook voor het provinciale programma. Bij alle speciale programma's is een positief advies gegeven. Dat betekent dat initiatiefnemers van projecten aandacht hebben besteed aan deze randvoorwaarde.
- Als het gaat om de projecten zijn er 138 projecten waarvoor beoordelingen op het gebied van de randvoorwaarden beschikbaar zijn. 122 van deze projecten hebben een positief advies gekregen op de randvoorwaarde. Bij zes projecten is participatie als 'twijfelachtig' beoordeeld, bij tien projecten is geen beoordeling op deze randvoorwaarde aangetroffen.

//
**EEN
 BELANGRIJKE
 VERVOLGVRAAG
 IS OF ER
 MET DEZE
 COFINANCIERING
 'NIEUW' GELD
 VAN BUITEN DE
 REGIO WORDT
 LOSGEMAAKT**
 //

4.2.5 Cofinanciering

In het Programmakader is als randvoorwaarde benoemd dat projecten die onder het provinciale programma vallen minstens 50% van de totale begroting aan cofinanciering moeten realiseren. Bij andere projecten is hier geen kwantitatieve ambitie aan gekoppeld.

Tabel 7: Bekende cofinanciering lokale en provinciale programma's²⁵

PROGRAMMA'S	Bijdrage Nationaal Programma (mln €)	Bekende cofinanciering	Totale omvang projecten (mln €)
LOKALE PROGRAMMA'S	€75,9	€124,0	€199,9
PROVINCIAAL PROGRAMMA	€76,0	€568,0	€644,8
TOTAAL	€151,9	€692,8	€844,7

- Voor het provinciale programma (exclusief de leefbaarheidsprojecten uit fase 1) geldt dat in totaal €76 miljoen is toegewezen vanuit de programmamiddelen. De totale omvang van deze projecten, inclusief de bijdragen van andere partijen, komt neer op €644,8 miljoen.
 - Dit betekent dat de randvoorwaarde cofinanciering uit het Programmakader ruimschoots wordt behaald voor de projecten die hierover informatie beschikbaar hebben. We zien wel dat de multiplier zeer groot is. Dat wijst erop dat vanuit het provinciaal programma grote investeringen gedaan worden, waar Nationaal Programma Groningen een relatief geringe bijdrage aan levert. Een mogelijk aandachtspunt is of het hier gaat om projecten die anders niet van de grond waren gekomen. Daarnaast is een belangrijke vervolgvraag of er met deze cofinanciering 'nieuw' geld van buiten de regio wordt losgemaakt.
- Voor de lokale programma's is bij minder dan de helft van de projecten vast te stellen hoeveel cofinanciering gerealiseerd is. Hiervoor is ook geen expliciete randvoorwaarde geformuleerd. Er is voor deze projecten €75,9 miljoen toegewezen, de totale omvang bedraagt €199,9 miljoen.

²⁵ Deze tabel geeft alleen inzicht in de projecten waarvoor cofinanciering in beeld te brengen is. Daarom verschillen de totalen van toegewezen middelen met de overzichtstabel aan het begin van dit hoofdstuk. Niet voor alle projecten is helder welke cofinanciering is gerealiseerd. De reden hiervoor is dat er projecten uit Fase 1 later onder de provinciale en lokale programma's geplaatst zijn. Van deze projecten is niet inzichtelijk welke cofinanciering er is gerealiseerd.

//
**MET NAME IN
LOKALE EN
PROVINCIALE
PROGRAMMA'S
DIENEN NOG
VEEL PROJECTEN
TOT STAND TE
KOMEN**
//

67

- Voor de speciale programma's zijn verschillende afspraken gemaakt. Het Zorgprogramma en het project Batch 1588 waren al lopende projecten waaraan Nationaal Programma een bijdrage heeft geleverd. Dat zien we terug in de totale omvang van de projecten. Vanuit het onderdeel Bewonersinitiatieven is nog wat minder zicht op de cofinanciering. Wel is helder dat vanaf 1 januari 2021 een cofinancieringseis is toegevoegd aan aanvragen voor het Impulsloket en dat in het programma Energieparticipatie is opgenomen dat programmapartners minstens hetzelfde bedrag aan cofinanciering inleggen als het bedrag dat uit Nationaal Programma Groningen komt.
- Uit het jaarverslag over 2020 blijkt dat het Zorgprogramma een totale investering van €331 miljoen vraagt, met een bijdrage van Nationaal Programma van €40 miljoen. Voor het onderdeel bewonersinitiatieven is veelal ook sprake van cofinanciering. Aanvragen voor het Impulsloket zijn in 2020 voor €0,74 miljoen toegekend, met een totale cofinanciering van €1,45 miljoen. In het programma Energieparticipatie wordt benoemd dat er minstens evenveel cofinanciering vanuit de programmapartners zal worden bijgedragen als vanuit Nationaal Programma. Tot en met 2020 is vanuit de projectdocumentatie vast te stellen dat er inderdaad sprake is van cofinanciering. Dat geldt ook voor het Erfgoedprogramma. Het Loket Leefbaarheid krijgt vanaf 1 januari 2021 een nieuwe versie van de subsidieregeling, waarin ook cofinanciering een eis is. In de overige projecten zien we bij Batch 1588 dat dit gaat om een totale investering van ongeveer €200 miljoen.

4.3 Conclusie

Het doel van deze sectie is in beeld te brengen op welke ambities vanuit de inzet van het programma effecten te verwachten zijn, waar deze effecten in de regio landen en in welke mate aan de randvoorwaarden vanuit het Programmakader wordt voldaan. In deze eerste monitor is ook voor het eerst een overzicht gegeven van de huidige projectenportefeuille.

- Ongeveer de helft van de gereserveerde middelen zijn toegekend aan projecten. Met name in lokale en provinciale programma's dienen nog veel projecten tot stand te komen. Er is nog relatief weinig van deze toegekende middelen uitgegeven. Dit wordt met name verklaard vanuit de nog korte looptijd van het programma.
- 80% van de tot nog toe toegekende middelen is aan projecten gegund voordat de huidige beoordelingssystematiek en -commissie bestond. Dat betekent dat er in de portefeuille over het grootste deel van de projecten en programma's geen expliciete doelredenering is geboden. Daardoor is het voor een groot deel van de projecten op dit moment niet goed te beoordelen in welke mate zij beogen bij te dragen aan de programma-doelen en de bijbehorende randvoorwaarden.

- Kijkend naar de randvoorwaarden ontstaat, mede in het licht van bovenstaande, een divers beeld.
 - Op het gebied van integraliteit zijn leefbaarheid en economie duidelijk de meest bediende ambities als het gaat om toegekende middelen. Natuur & Klimaat en Werken & Leren blijven achter in de toekenning van middelen.
 - Voor samenhang is duidelijk dat gemeentelijke en provinciale programma's expliciet gekoppeld worden aan de programma-ambities. Dit is voor de speciale programma's niet het geval.
 - Op het gebied van proportionaliteit is voor de bovengenoemde 80% van de toegewezen middelen niet goed te beoordelen in welke mate projecten resultaten opleveren die in verhouding staan tot de middelen die zij ontvangen. De overige 20% is wel toegewezen aan projecten die doorgaans een kwantitatief onderbouwde doelredenering kennen en hierop ook positief zijn beoordeeld door de beoordelingscommissie.
 - Cofinanciering is een expliciete eis aan projecten uit het provinciale programma. We zien ook dat er een grote bijdrage van derde partijen boven op de programmamiddelen is losgekomen. Lokale programma's hebben geen expliciete eis voor cofinanciering, maar de projecten waarvoor dit bekend is realiseren ook een redelijke mate van cofinanciering. Voor speciale programma's zijn per programma verschillende afspraken gemaakt.
 - Bij alle vijf lokale programmaplannen is een positief advies op het onderdeel participatie gegeven. Dat geldt ook voor het provinciale programma.. Dat betekent dat initiatiefnemers van projecten aandacht hebben besteed aan deze randvoorwaarde. De precieze invulling van de randvoorwaarde verschilt per project en programma.

5

Verant- woording

5.1 De jaarlijkse monitor als onderdeel van een langjarige monitorings- en evaluatiecyclus

Nationaal Programma Groningen is een langlopend programma. Het consortium heeft de opdracht gekregen de doelmatigheid, doeltreffendheid en impact van het programma structureel te monitoren en te evalueren. Daartoe ontwikkelt het consortium gedurende de programmaperiode drie producten:

- Een nulmeting (februari 2021) die inzicht geeft in de startpositie van Groningen en de opgaven die aan het begin van de programmaperiode spelen in het gebied.
- Een jaarlijkse monitor (2021 t/m 2029) die inzicht geeft in de voortgang van het programma op het gebied van output (projecten en programma's), outcome (indicatoren en randvoorwaarden) en impact (brede welvaart en imago).
- Twee evaluatiemomenten (2023 en 2030) waarin integraal beoordeeld wordt hoe doelmatig, doeltreffend en impactvol het programma is.

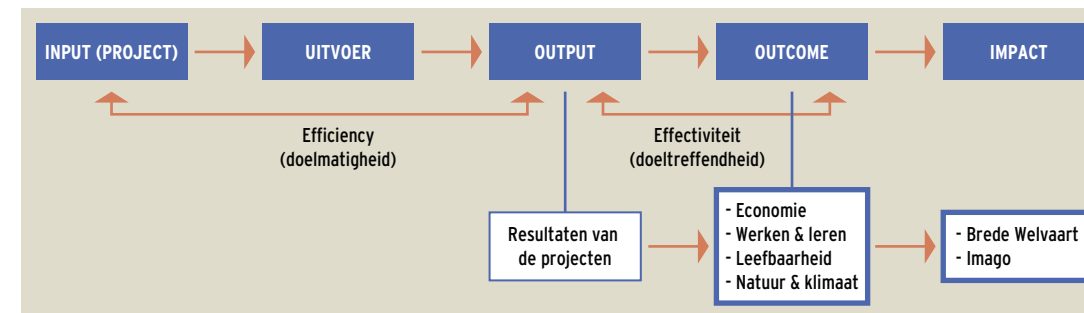
De jaarlijkse monitor fungeert als instrument om de voortgang van het programma en de tussenstand als het gaat om realisatie van de programma-ambities te toetsen. Inzichtelijk wordt gemaakt hoe de in het Programmakader geformuleerde ambities ervoor staan. Hiervoor wordt voor de vier programma-ambities een indicatorenset gebruikt. Voor de hoofddoelstellingen op het gebied van brede welvaart en imago zijn speciale instrumenten ontwikkeld. Als het gaat om de projectenportefeuille en de programma's die zijn ingediend, wordt met name inzichtelijk gemaakt hoe de middelen verdeeld, toegewezen en uitgegeven zijn, hoe gerapporteerd wordt over de randvoorwaarden en welke effecten op basis van de beschikbare documentatie te verwachten zijn op de programma-ambities.

Met de monitor laten we daarmee zien hoe Groningen zich ontwikkelt ten opzichte van de startsituatie zoals geschetst in de nulmeting. Zoals aangegeven zal deze ontwikkeling met name vanaf de volgende monitor volledig inzichtelijk worden. Dit komt door de korte tijd tussen de nulmeting en de eerste monitor, waardoor niet alle indicatoren voor de programma-ambities en de indicatoren onder de BWI-NPG zijn geactualiseerd.

Een integrale beoordeling van deze effecten en randvoorwaarden door het consortium vormt geen onderdeel van de jaarlijkse monitor. In de evaluaties van 2023 en 2030 wordt hier wel op ingegaan. De jaarlijkse monitoringsrapporten vormen een belangrijke informatiebron voor de evaluaties. Er zal daarnaast aanvullende informatie verzameld worden ten behoeve van de evaluatiemomenten.

De monitorings- en evaluatiecyclus van Nationaal Programma Groningen is erop gericht om inzicht te geven in de doelmatigheid, doeltreffendheid en impact van het programma. Hiermee wordt getracht een zo aannemelijk mogelijke verbinding te maken tussen de bestede programmamiddelen (input) en projectresultaten enerzijds en de vier programma-ambities, de brede welvaart in en het imago van Groningen anderzijds. Met andere woorden: we onderzoeken de invloed van uitgevoerde projecten in Groningen op doelvariabelen als bruto toegevoegde waarde en brede welvaart. In Figuur 1: Samenhang: van input naar impact is de genoemde samenhang schematisch weergegeven.

Figuur 1: Samenhang: van input naar impact

Tegelijkertijd is het vinden van harde causale verbanden tussen de bovengenoemde aspecten om verschillende redenen onmogelijk. De werking van Nationaal Programma Groningen is niet los te zien van de unieke, niet-reproduceerbare sociale context van Groningen. Hierdoor valt het effect van het programma niet als in een laboratorium van haar omgeving te 'scheiden'. Het programma kan bovendien juist werken dankzij of ondanks de aanwezigheid van contextuele factoren. Daarnaast is een groot aantal externe factoren van invloed op de programma-ambities, de brede welvaart en het imago van Groningen. Zo kan Nationaal Programma Groningen op de ambitie Economie een groot succes zijn, maar kan door macro-economische ontwikkelingen de brede welvaart flink dalen of vice versa.

Ondanks dat absolute uitspraken over de effectiviteit van beleid hierdoor niet mogelijk zijn, zorgt bewustzijn van deze beperking voor realistische en betekenisvolle evaluaties. Het ontbreken van de mogelijkheid om harde causale verbanden te leggen, betekent dat het de uitdaging en opdracht van het consortium is het verband tussen Nationaal Programma Groningen en de genoemde doelvariabelen zo aannemelijk mogelijk te maken.

In de aanpak van de monitorings- en evaluatiecyclus zullen wij diverse activiteiten uitvoeren om de causale validiteit van het onderzoek te maximaliseren:

- We hebben voorafgaand aan de programmaperiode een nulmeting uitgevoerd, om zo de startsituatie in de regio in kaart te brengen;
- Er zijn instrumenten ontwikkeld om de doelvariabelen op een goede manier in kaart te brengen: de Imago-Index (ontwikkeld door de RUG, For the Love of Place en de Hanzehogeschool) en de BWI-NPG (door Aletta Advies en de RUG);
- We hebben per gemeente een referentiegroep samengesteld, waarin zowel de gemiddelde ontwikkeling in het afgelopen jaar als over de gehele programmaperiode uitgelicht wordt;
- We hebben een expertteam ingericht, dat het consortium adviseert in het duiden van onder meer externe trends en ontwikkelingen en de werking van het programma;
- Vanaf dit jaar voeren wij de monitoring van het programma jaarlijks uit en baseren de evaluaties mede hierop, zodat zowel de voortgang van de projecten als de doelvariabelen continu en langjarig in kaart gebracht wordt;
- De evaluaties zullen niet alleen een productevaluatie bevatten waarin naar effectiviteit gekeken wordt, maar ook een proces- en planevaluatie, waarin we kijken naar de wijze waarop het programma opgebouwd is en uitgevoerd wordt;
- In de evaluaties zal ook expliciet aandacht worden besteed aan de perceptie van de werking van het programma uit drie betrokkenheidslagen: de uitvoerders van projecten, de doelgroepen van projecten en de inwoners van Groningen. Hiervoor zal onder meer gebruik worden gemaakt van het Groninger Panel, een representatief panel van ruim 7.000 Groningers.

5.2 Actualisatie indicatorenset

Het consortium heeft voorafgaand aan de nulmeting de indicatoren uit het monitoringsraamwerk uit het programmakader vertaald naar een set indicatoren. De indicatoren met betrekking tot de vier ambities zijn geselecteerd op basis van de volgende criteria:

- De mate waarin de indicatoren daadwerkelijk het bedoelde concept (namelijk de vier ambities) meten;
- De openbare beschikbaarheid van data om te voorkomen dat nieuw onderzoek uitgevoerd moet worden;
- De beschikbaarheid van data op een bruikbaar geografisch schaalniveau, bij voorkeur op gemeenteniveau, zodat een vergelijking met referentiegemeenten mogelijk is;
- De actualiteit van data: van recente datum en bij voorkeur jaarlijks geactualiseerd, zodat de data zoveel mogelijk betrekking heeft op de programmaperiode en jaarlijks de progressie kan worden vastgesteld.

Als onderdeel van de jaarlijkse monitoring en evaluatie wordt ieder jaar naar de gebruikte set indicatoren gekeken, zodat aangesloten wordt op nieuwe inzichten en nieuwe gegevens. Voorafgaand aan de eerste meting heeft het consortium de indicatoren set geëvalueerd op volledigheid en dekking van alle thema's en zeggingskracht. Dit heeft ertoe geleid dat enkele nieuwe indicatoren zijn toegevoegd. Het gaat om de volgende nieuwe indicatoren:

Tabel 8: overzicht nieuwe indicatoren

THEMA	Nummer	Indicator	Motivatie
ECONOMIE	E2	Bruto toegevoegde waarde exclusief delfstoffenwinning	Aanvulling op bestaande indicator Bruto toegevoegde waarde. Deze is bedoeld om te corrigeren voor de waarde die voortvloeit uit delfstoffenwinning.
WERKEN & LEREN	W6	Percentage huishoudens met problematische schulden	Toegevoegd als subindicator om de zeggingskracht van de oorspronkelijke set indicatoren met betrekking tot de armoede en schuldenproblematiek te vergroten.
WERKEN & LEREN	W7	Aantal huishoudens met stapeling in voorzieningen (2 of meer) (per 1.000)	Toegevoegd als subindicator om de zeggingskracht van de oorspronkelijke set indicatoren met betrekking tot de armoede en schuldenproblematiek te vergroten.
NATUUR & KLIMAAT	N1	Living Planet Index	Terug naar de oorspronkelijk gedefinieerde hoofdindicator voor Natuur & Klimaat. Tijdens de nulmeting was deze nog niet beschikbaar.
NATUUR & KLIMAAT	N5	Broeikasgasemissies per inwoner exclusief elektriciteitsproductie	Aanvulling op de totale broeikasgasemissies per inwoner. Deze is bedoeld om te corrigeren voor de emissies die voortvloeien uit elektriciteitsproductie.

In bijlage A is meer informatie te vinden over deze nieuwe indicatoren.

5.3 Samenstelling van referentiegroepen

De realisatie van de ambities en de impact van Nationaal Programma Groningen worden in de monitoringscyclus beschouwd door te volgen hoe de Groningse gemeenten zich ontwikkelen ten opzichte van de referentiegroep. Elk van de aardbevingsgemeenten in de regio is daartoe ingedeeld in een eigen referentiegroep met vergelijkbare gemeenten uit de rest van Nederland. De ontwikkeling van de outcome indicatoren en de brede welvaart in de referentiegroep dient als referentiekader voor betreffende gemeente.

Referentiegroepen bestaan uit een set van referentiegemeenten. Referentiegemeenten zijn gemeenten die qua verstedelijking en inkomen 'statistisch' zo dicht mogelijk bij de Groningse gemeenten liggen. Daarbij is ook rekening gehouden met het inwonersaantal. De referentiegroepen zijn tot stand gekomen op basis van 3 dimensies en indicatoren (zie tabel 9):

Tabel 9: dimensies en indicatoren t.b.v. referentiegroepen

Dimensie	Indicator
1. Mate van verstedelijking	Omgevingsadressendichtheid
2. Inkomen	Gestandaardiseerd besteedbaar inkomen in 2018
3. Bevolkingsomvang	Aantal inwoners op 1 januari 2018

Per gemeente is voor elk van de 3 dimensies een standaarddeviatie berekend. De referentiegemeenten zijn die gemeenten die op elk van de drie dimensies:

- > niet meer dan 1,5 standaarddeviatie afwijken van de doelgemeente;
- > alsmede per indicator niet meer dan 50% afwijken t.o.v. de doelgemeente; en
- > die niet in de provincie Groningen liggen.

Op basis van de som van de procentuele verschillen tussen de gemeente en referentiegemeente voor elk van de 3 dimensies, is een rangschikking op basis van gelijkenis gemaakt en de top 10 meest vergelijkbare referentiegemeenten voor elke doelgemeente geselecteerd. In tabel 10 is per gemeente de referentiegemeenten opgenomen. Deze gemeenten vormen samen de referentiegroep. De ontwikkeling van de referentiegroep als geheel vormt het referentiekader voor de realisatie van de ambities en impact. De referentiegemeenten blijven in principe gelijk voor de komende 10 jaar, maar wanneer er sprake is van gemeentelijke herindelingen zal daarvoor worden gecorrigeerd.

Tabel 10: Samenstelling referentiegroepen aardbevingsgemeenten

REFERENTIEGEMEENTEN

GRONINGEN	HET HOGELAND	MIDDEN-GRONINGEN	OLDAMBT	EEMSDelta
Tilburg	Hollands Kroon	Terneuzen	Hellendoorn	Noordoostpolder
Eindhoven	Waadhoeke	Barneveld	Montferland	Berkelland
Nijmegen	Noardeast-Fryslân	Vijfheerenlanden	Dronten	Schagen
Enschede	Midden-Drenthe	Krimpenerwaard	Oude IJsselstreek	Steenwijkerland
Leiden	Leudal	Hardenberg	Raalte	Oude IJsselstreek
Arnhem	Opsterland	Noordoostpolder	Deurne	Goeree-Overflakkee
Maastricht	Medemblik	Overbetuwe	Gemert-Brakel	Dronten
	De Fryske Marren	Doetinchem	Epe	Waadhoeke
	Achtkarspelen	Lingewaard	Noordoostpolder	Noardeast-Fryslân
	Altena	Hoogeveen	Berg en Dal	Raalte

De referentiegemeenten in de referentiegroep staan gerangschikt op de mate van vergelijkbaarheid, de meest vergelijkbare bovenaan. Het kan voorkomen dat een gemeente minder dan 10 referentiegemeenten overhoudt. De reden hiervoor is dat er dan minder gemeenten zijn die in elk van de 3 variabelen minder dan 1,5 standaarddeviatie afwijkt.

5.4 Methodologie: brede welvaart en ervaringen van Groningers

Nationaal Programma Groningen streeft met de realisatie van de vier gekozen ambities een verbetering na van de brede welvaart en het imago van Groningen. Om te kunnen volgen in hoeverre de realisatie van de vier ambities daadwerkelijk deze impact heeft, is het zaak de ontwikkeling van de brede welvaart en het imago te monitoren. Bij aanvang van Nationaal Programma Groningen werd zowel het concept brede welvaart als het imago niet (frequent) op regionale schaal gemeten, zoals voor de outcome indicatoren wel het geval was. Voor beide concepten zijn ten behoeve van de monitorings- en evaluatiecyclus van Nationaal Programma Groningen meetinstrumenten ontwikkeld.

In de structurele monitoring en evaluatie van het NPG vertegenwoordigen de inwoners van de regio een centrale positie. We gaan inwoners via het Groninger Panel tweejaarlijks bevragen op hun ervaren brede welvaart op het gebied van werken en leren, leefbaarheid en natuur en milieu. Door de persoonlijke ervaring van inwoners langdurig te monitoren, in aanvulling op de objectieve indicatoren, wordt een beeld geschetst van hoe het gaat met Groningers in de context van de NPG.

5.5.1 Brede welvaart

Er is steeds meer aandacht voor het verbeteren van brede welvaart in de regio, zoals in het Regio Dealbeleid (zie ook Weterings et al. 2020). Brede welvaart richt zich niet alleen op de economische aspecten van welvaart, zoals het bruto nationaal product, maar ook op andere aspecten, zoals de gezondheidssituatie en veiligheidsbeleving in de woonbuurt. Het gebruik van brede welvaart voor beleidsontwikkeling heeft een vlucht genomen met het rapport van de Nobelprijswinnende economen Joseph Stiglitz en Amartya Sen en de econoom Jean-Paul Fitoussi (Stiglitz, Sen en Fitoussi 2009). De OECD vergelijkt sindsdien met de 'Better life index' de brede welvaart tussen verschillende landen, gebaseerd op de voorkeur voor aspecten van brede welvaart van bezoekers van hun website. Stegeman et al. (2017) hebben deze voorkeuren gebruikt om een indicator voor bredere welvaart voor Nederland te construeren.

Voor het versterken van regio's is het belangrijk om brede welvaart ook lokaal te kunnen meten. Een belangrijke stap is de publicatie van de 'Regionale Monitor Brede Welvaart' door het Centraal Bureau voor de Statistiek (CBS 2020). De Regionale Monitor Brede Welvaart is een dashboard van 39 indicatoren die gezamenlijk een beeld geven van de staat en ontwikkeling van brede welvaart in de gemeente of regio. Het CBS heeft er anders dan de OECD voor gekozen om de set aan indicatoren niet samen te vatten in één index met als belangrijkste argument dat informatie ontbreekt over de voorkeur voor de indicatoren van een representatieve groep in de samenleving (CBS 2019). Het ontbreken van een brede welvaartsindex maakt het voor beleidsmakers moeilijk om te bepalen wat de belangrijkste onderdelen zijn waarop provincie en gemeenten moeten inzetten om brede welvaart in de regio te verbeteren (zie ook Van Bavel, et al., 2019).

Ten behoeve van Nationaal Programma Groningen is door onderzoekers van Aletta Advies een brede welvaartsindex voor Nederlandse gemeenten en regio's gebaseerd op de persoonlijke voorkeuren van inwoners van de provincie Groningen²⁶. Het meten van brede welvaart vanuit Gronings perspectief sluit aan bij de behoefte van Nationaal Programma Groningen (NPG) om voor investeringen in de regio het perspectief van mensen in de regio centraal te stellen.

²⁶ Een uitgebreide versie van deze verantwoording wordt als artikel aangeboden (Ooijen, R. van, Vaart, J. van der en Mierau, J. Brede welvaartindex voor Nederlandse gemeenten en regio's vanuit Gronings perspectief)

Methode

Hybride methode voor brede welvaart

Er zijn verschillende mogelijkheden om tot één maatstaf voor brede welvaart te komen. In Decancq et al. (2013) worden drie methoden besproken: data-gestuurd, normatief, en hybride. Bij een hybride methode wordt de weging van de verschillende indicatoren bepaald op basis van de gerapporteerde voorkeuren van de bevolking. De hybride methode wordt gebruikt voor het construeren van de OECD 'Better Life Index' en de 'Brede welvaartindicator' voor Nederland (Stegeman et al., 2017). Wij gebruiken deze methode voor het meten van brede welvaart in Nederlandse gemeenten en regio's vanuit Gronings perspectief.

Brede welvaart indicatoren

Om tot één maatstaf van brede welvaart te komen gaan we uit van het dashboard van indicatoren volgens de Regionale Monitor Brede Welvaart 2020 van het CBS (CBS 2020). De selectie van indicatoren is wetenschappelijk onderbouwd en volgt uit het rapport van de commissie Stiglitz (Stiglitz, Sen en Fitoussi 2009). De indicatoren zijn beschikbaar op gemeente (29 indicatoren), COROP of provincieniveau (10 indicatoren). Indien een indicator op gemeenteniveau ontbreekt, gebruiken we het COROP of provincieniveau. De meeste indicatoren worden vanaf 2012 jaarlijks gemeten. Voor iedere indicator gebruiken we de gegevens van de meest recente meting. Om alle indicatoren op een zinvolle wijze te kunnen samenvoegen tot een index, hebben wij de indicatoren omgezet naar standaardscores. Om de trend in de brede welvaartindex te kunnen bepalen gebruiken we dezelfde standaardisatiewaarden in andere jaren. We gaan daarbij uit van de gemeentelijke indeling op 1 januari 2021.

Een aantal aspecten van brede welvaart zoals gedefinieerd door het CBS komen sterk met elkaar overeen. De indicatoren 'ervaren gezondheid' en 'personen met één of meer langdurige ziekten of aandoeningen' hebben bijvoorbeeld beide betrekking op de (ervaren) gezondheid van mensen. Om dubbeltelling te voorkomen, gebruiken wij het gemiddelde van deze gestandaardiseerde indicatoren om de index te bepalen.

Brede welvaart vanuit Gronings perspectief

Niet iedere indicator draagt in gelijke mate bij aan brede welvaart. Om het relatieve gewicht op een objectieve manier te bepalen, hebben we een online vragenlijst

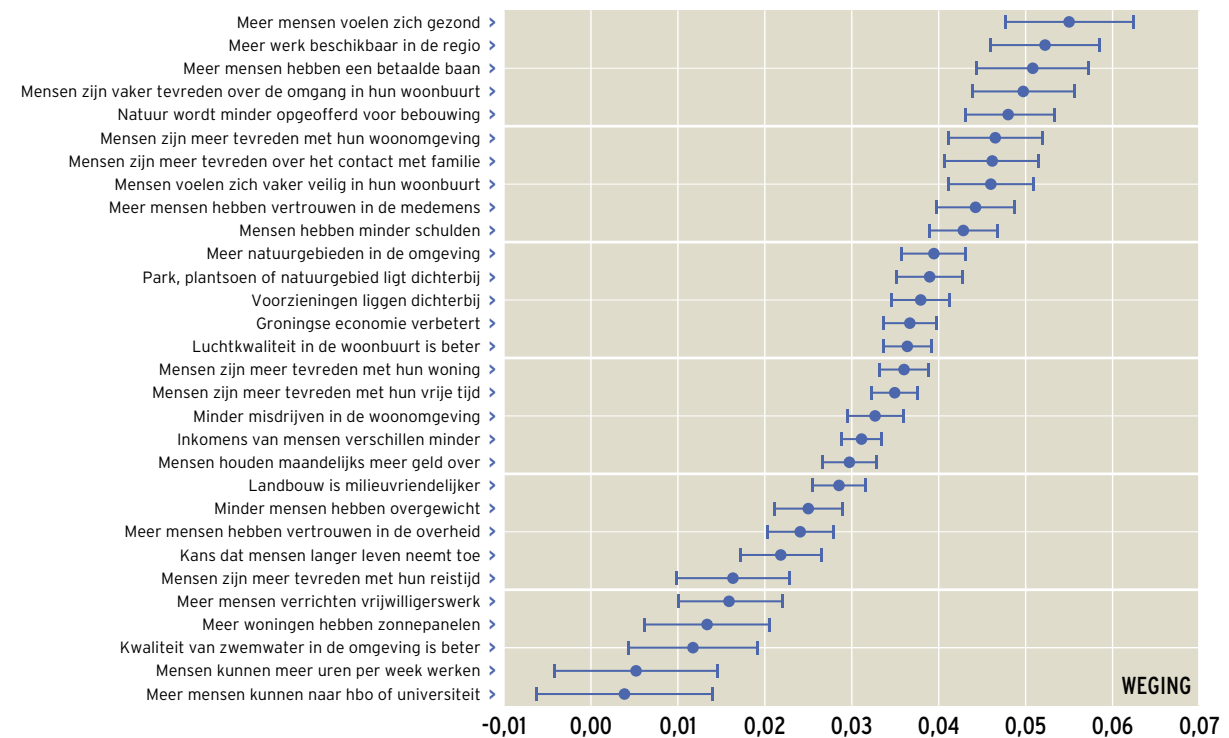
voorgelegd aan het Groninger Panel dat een representatieve afspiegeling is van inwoners (leeftijd 20 jaar en ouder) van de provincie Groningen. In de vragenlijst krijgen panelleden 12 keer een keuze voorgelegd tussen twee indicatoren die 'iets' of 'veel' verbeteren (de overige indicatoren blijven onveranderd). Elk panellid krijgt een andere set aan keuzes voorgelegd (in totaal zijn er 12 verschillende sets). Op deze manier kunnen we heel nauwkeurig achterhalen hoeveel waarde inwoners van de provincie Groningen aan een verbetering van iedere indicator hechten - en wat dus de belangrijkste onderdelen zijn waarop provincie en gemeenten moeten inzetten om brede welvaart in de regio te verbeteren. Het meten van brede welvaart middels deze 'stated preference' methode is uitgebreid gedocumenteerd en gevalideerd in Benjamin et al. (2014).

Resultaten

In totaal namen 3.518 van de 7.120 panelleden deel aan het onderzoek, wat een gebruikelijke respons is in het Groninger Panel. Er zijn verschillen in de respons naar leeftijd, geslacht en opleidingsniveau (vooral jongere mensen hebben een lage respons) waar we rekening mee houden in de analyse. Observaties met missende waarden voor leeftijd, geslacht, opleidingsniveau, en de vragenlijst hebben we verwijderd. Er bleven hierdoor 3.077 personen over voor de analyse.

Figuur 2 bevat de ranking van de geschatte gewichten voor de verschillende indicatoren. Inwoners van de provincie Groningen vinden gezondheid, werkgelegenheid, (sociale omgang in) hun woonbuurt, en behoud van landschap en natuur de belangrijkste aspecten van brede welvaart, terwijl de hoogte van het opleidingsniveau als het minst belangrijk wordt gezien.

Figuur 2: Ranking van de geschatte gewichten voor de verschillende indicatoren

Berekenen van de Brede Welvaart Index vanuit Gronings perspectief

Uitgangspunt voor de berekening zijn de indicatoren uit de Regionale Monitor Brede Welvaart omgezet naar standaardscores. Om de trend in regionale welvaart te kunnen bepalen, gebruiken we dezelfde standaardisatiewaarden in alle jaren. De wegingsfactor van iedere indicator schatten we met behulp van een probitregressie, zoals in Benjamin et al. (2014). We corrigeren de resultaten voor leeftijd, geslacht en opleidingsniveau, zodat ze representatief zijn voor de inwoners van de provincie Groningen. Jongere panelleden hebben namelijk een relatief lage respons. De wegingsfactoren tellen gezamenlijk op tot één.

De welvaartsindex vanuit Gronings perspectief is de somscore van de gestandaardiseerde indicatoren, vermenigvuldigd met de bijbehorende wegingsfactor. We halen hiervan de waarde af van de gemeente met de laagste welvaart in 2019, en delen dat getal door de maximale waarde zodat de welvaartsindex een minimale waarde heeft van 0 en een maximale waarde van 1. De meeste indicatoren worden vanaf 2012 jaarlijks gemeten. Voor iedere indicator gebruiken we de gegevens van de meest recente meting.

Als een indicator op gemeenteniveau ontbreekt, gebruiken we de gemeten waarde op het COROP- of provincieniveau. Een aantal indicatoren komt sterk met elkaar overeen. De indicatoren 'ervaren gezondheid' en 'personen met één of meer langdurige ziekten of aandoeningen' hebben bijvoorbeeld beide betrekking op de (ervaren) gezondheid van mensen. Om dubbeltelling te voorkomen, gebruiken wij het gemiddelde van deze gestandaardiseerde indicatoren om de welvaartsindex te bepalen.

Naast de absolute waarde van de Brede Welvaart Index NPG berekenen we een relatieve maatstaf. Deze maatstaf geeft de relatieve brede welvaart weer ten opzichte van de overige gemeenten in Nederland en wordt berekend op basis van de absolute Brede Welvaart Index NPG voor alle gemeenten in 2019, verdeeld in 100 percentielgroepen. Gemeenten met een hoge BWI-NPG score komen in een hoge percentielgroep terecht. Naarmate de BWI-NPG score lager is, wordt een gemeente in een lagere groep ingedeeld.

Berekening van de BWI-NPG in deze monitor

In de eerste jaarlijkse monitor zijn 5 variabelen veranderd (zie Tabel 12). Deze variabelen zijn gerelateerd aan 3 van de 30 brede welvaartsindicatoren. De indicator "Meer mensen hebben een betaalde baan" heeft een relatief zwaar gewicht: de indicator heeft qua voorkeur van de bevolking een tweede positie in de rangorde van 0-30. Dit betekent dat een verandering in deze indicator een relatief grote impact kan hebben op brede welvaart. De overige twee indicatoren zijn van relatief ondergeschikt belang. Voor particuliere zonne-energie is het belangrijk om te benoemen dat voor de gemeente Het Hogeland bij de nulmeting het provinciegemiddelde is gebruikt omdat waarden op gemeenteniveau ontbraken. Voor deze twee gemeenten kunnen daarom kleine verschuivingen optreden in de welvaartsindex.

Tabel 12: Geüpdatete indicatoren t.b.v. monitor 2021

Variabele	Welvaartsindicator	Rangorde op basis van voorkeuren
Bruto arbeidsparticipatie	Meer mensen hebben een betaalde baan	2/30
Netto arbeidsparticipatie	Meer mensen hebben een betaalde baan	2/30
Werkloosheid	Meer mensen hebben een betaalde baan	2/30
Hoogopgeleide bevolking	Meer mensen kunnen naar hbo of universiteit	30/30
Particuliere zonne-energie	Meer woningen hebben zonnepanelen	27/30

Literatuur

- › Benjamin, Daniel, Ori Heffetz, Miles Kimball, & Nichole Szembrot (2014). "Beyond Happiness and Satisfaction: Toward Well-Being Indices Based on Stated Preference." *American Economic Review* 104, no. 9: 2698-2735.
- › CBS (2020) Technische toelichting op de regionale Monitor Brede Welvaart 2020, Centraal Bureau voor de Statistiek.
- › Decancq, Koen, & María Ana Lugo (2013). "Weights in Multidimensional Indices of Wellbeing: An Overview." *Econometric Reviews* 32, no. 1: 7-34.
- › Stegeman, H., M. Badir, en A. Rijpma (2017) Een indicator voor bredere welvaart voor Nederland. *ESB*, 102(4746), 2-5.
- › Stiglitz, J., A.K. Sen en J.-P. Fitoussi (2009) The measurement of economic performance and social progress revisited: reflections and overview. *OFCE Document de travail*, 2009-33. Te vinden op spire.sciencespo.fr.
- › Van Bavel, B., S. Hardeman, en A. Rijpma (2019) Vervolgstappen voor integrale welvaartsmeting. *ESB*, 104(4772), 22-25.
- › Weterings, A., E. Buitelaar E. Evenhuis, en A. Thissen (2020) Het verbeteren van de brede welvaart in regio's vergt normatieve keuzes. *ESB* te verschijnen.

5.5.2 Ervaringen van Groningers

De ervaringen van Groningers worden tweejaarlijks gemeten. Er is een vragenlijst ontwikkeld die als standaard gaat gelden voor de looptijd van Nationaal Programma Groningen. Deze wordt uitgezet onder het Groninger Panel. In totaal zijn er voor drie ambities indicatoren opgesteld:

- 1 Werken en leren: 3 indicatoren gericht op tevredenheid werkgelegenheid en kunnen rondkomen
- 2 Leefbaarheid: 17 indicatoren gericht op de (ontwikkeling van) ervaren leefbaarheid, op wonen, landschap, gezondheid en het toekomstperspectief
- 3 Natuur en klimaat: 2 indicatoren gericht op de ervaren water- en hitteoverlast.

In het najaar van 2020 is het Groninger Panel een uitgebreide vragenlijst voorgelegd over hun tevredenheid met de leefbaarheid in Groningen. De ruim 7.000 leden van het Groninger Panel kregen van 9 oktober tot 9 november de tijd om de digitale vragenlijst in te vullen. In die periode was een gedeeltelijke lockdown van kracht, als gevolg van

de corona-pandemie. De antwoorden van de panelleden zijn hierdoor waarschijnlijk beïnvloed, we houden hier rekening mee in onze duiding van de uitkomsten.

Aan het onderzoek hebben uiteindelijk 3.648 panelleden (51,2%) meegedaan²⁷. Dat is ruim voldoende om een betrouwbaar beeld te geven van wat er onder Groningers leeft. Onder de respondenten zijn jongere inwoners van Groningen ondervertegenwoordigd. Dit is gecorrigeerd met een weging naar leeftijd en gemeente zodat deze representatief zijn voor inwoners van de provincie. Een beperking van panelonderzoek is dat mensen die in een instelling wonen niet zijn vertegenwoordigd in het panel. Hetzelfde geldt voor kinderen en jongeren tot 18 jaar. Ook de stem van mensen die moeite hebben met de Nederlandse taal of met digitale communicatie, klinkt vermoedelijk minder goed door via het panelonderzoek.

De kwalitatieve indicatoren die in het onderzoek zijn opgenomen, zijn rapportcijfers (bijvoorbeeld rapportcijfer tevredenheid met het leven), de mate van tevredenheid (bijvoorbeeld de mate van tevredenheid met de energiezuinigheid van de woning) en eigen beoordelingen (bijvoorbeeld van de ervaren gezondheid).

²⁷ Voor de variabele ervaren gezondheid is gebruik gemaakt van een andere uitvraag, in september 2020 in samenwerking met Gronings Perspectief (N=2796 - specifiek deze vraag, eveneens gewogen naar leeftijd en geslacht per gemeente).

6

Het consortium

E&E Advies, Sociaal Planbureau Groningen en Aletta Advies vormen samen het consortium dat verantwoordelijk is voor de structurele monitoring en evaluatie van Nationaal Programma Groningen. Het doel van onze evaluatie en monitoring van Nationaal Programma Groningen is om de effecten van het programma in kaart te brengen, maar ook om als onafhankelijke partij tussentijds te signaleren wat er goed gaat en wat er beter kan. Wij helpen de regio te leren en de impact van het programma zo groot mogelijk te maken. Onze intrinsieke motivatie om bij te dragen aan het toekomstperspectief voor Groningen en haar inwoners is daarbij een sterk verbindende factor.

E&E Advies is een adviesbureau geworteld in Groningen en helpt hoofdzakelijk partijen in het publieke domein de regionale economische structuur duurzaam te versterken en de energietransitie te versnellen. Diensten van het bureau zijn het bieden van ondersteuning bij beleids- en strategieontwikkeling, project- en programmamanagement en detacheringen, monitoring en evaluatie. E&E advies heeft veel ervaring met de monitoring en evaluatie van meerjarige programma's in de context van publiek-private samenwerkingen.

Sociaal Planbureau Groningen is een onafhankelijk kenniscentrum voor sociaal-maatschappelijke vraagstukken. Het planbureau is onderdeel van CMO STAMM. Het kenniscentrum signaleert en monitort trends en ontwikkelingen in het sociale domein en heeft als doel de provincie, gemeenten en maatschappelijke organisaties in Groningen te ondersteunen bij het maken van beleid en uitvoering daarvan in de praktijk. Specifieke expertise ligt op het terrein van leefbaarheid, participatie en welzijn en zorg. Het planbureau is zeer ervaren op het gebied van monitoring van meerjarige programma's, kwalitatief onderzoek en evalueren met burgers en andere stakeholders.

Aletta Advies is de adviestak van Aletta Jacobs School of Public Health (AJSPH) van de Rijksuniversiteit Groningen (RUG). Aletta Advies vormt de brug tussen wetenschappelijk onderzoek en praktijkgerichte vraagstukken en is de ingang naar de wetenschappelijke kennis van de RUG, het UMCG, de Hanzehogeschool en de academische partners van AJSPH. Aletta Advies ondersteunt bij vraagarticulatie en adviseert over duurzame oplossingen waarbij state of the art kennis wordt toegevoegd of ontwikkeld. Aletta Advies heeft een netwerk van adviseurs en managers op het gebied van procesbegeleiding, implementatie, monitoring en effectmeting.

Bijlage

Bijlage A: Beschrijving gebruikte indicatoren

NR.	INDICATOR	JAAR T+1 METING	BRON	DEFINITIE
E1	Bruto toegevoegde waarde inclusief delfstoffenwinning	2019	CBS	Bruto toegevoegde waarde basisprijzen: BTW bruto, basisprijzen, mln euro, de toegevoegde waarde is gelijk aan het verschil tussen de productie (basisprijzen) en het intermediair verbruik (aankooprijzen) van een bedrijfseenheid.
E2	Bruto toegevoegde waarde exclusief delfstoffenwinning	2018	CBS	Bruto toegevoegde waarde basisprijzen: BTW bruto exclusief Delfstoffenwinning, basisprijzen, mln euro, de toegevoegde waarde is gelijk aan het verschil tussen de productie (basisprijzen) en het intermediair verbruik (aankooprijzen) van een bedrijfseenheid.
E3	Aantal banen per 1.000 inwoners	2020	LISA	Het aantal banen per 1.000 inwoners in de leeftijdsgroep van 15-75 jaar.
E4	Aantal oprichtingen per 1.000 inwoners	2019	VNG	Het aantal nieuw opgerichte vestigingen van bedrijven per 1.000 inwoners in de leeftijdsgroep van 15- 75 jaar.
E5	Percentage snelgroeiende vestigingen	2019	VNG Waarstaatje-gemeente	Bedrijven met 10 of meer werknemers in het begin van het startjaar met een gemiddelde autonome groei van 10% per jaar of meer gemeten in aantal medewerkers, over een periode van 3 achtereenvolgende jaren. Getoond als het gemiddelde over een periode van 3 jaar.
E6	Percentage exporterende vestigingen	2019	VNG Waarstaatje-gemeente	Aantal exporterende vestigingen per 1.000 vestigingen. Vestigingen zijn getypeerd als exporterend wanneer zij goederen met een waarde van minimaal 5000 euro uitvoeren naar het buitenland, in het desbetreffende kalenderjaar. Getoond als het gemiddelde over een periode van 3 jaar.
E7	Interne O&O uitgaven	2020	Innovatie-monitor Noord-NL	Interne O&O uitgaven als percentage van de omzet, ten opzichte van Drenthe en Friesland.
E8	Investerings in materiële vaste activa per 1.000 vestigingen	2018	CBS	Investerings in materiële vaste activa per 1.000 vestigingen in mln euro.

NR.	INDICATOR	JAAR T+1 METING	BRON	DEFINITIE
W1	Netto arbeidsparticipatie	2020	CBS	Het aandeel van de werkzame beroepsbevolking 15-75 jaar in de bevolking van dezelfde leeftijdsgroep (beroeps- en niet-beroepsbevolking).
W2	Mediaan van het gestandaardiseerd besteedbaar huishoudinkomen in euro's	2018	CBS	Het mediaan gestandaardiseerd besteedbaar inkomen per huishouden, in euro's. Bij de berekening wordt gecorrigeerd voor verschillen in grootte en samenstelling van huishoudens. De mediaan is het middelste getal wanneer alle inkomens van laag naar hoog worden gesorteerd.
W3	Percentage uitstroom hbo en wo (t.o.v. totale uitstroom)	2019	CBS	Percentage gediplomeerden op hbo- en wo niveau ten opzichte van het totaal aantal gediplomeerden.
W4	Percentage werkloosheid	2020	CBS	De werkloze beroepsbevolking als percentage van de (werkzame en werkloze) beroepsbevolking. Personen van 15-75 jaar zonder betaald werk, die recent naar werk hebben gezocht en daarvoor direct beschikbaar zijn.
W5	Sociaaleconomische status - rangorde	2019	RUG	Rangnummer in rangorde binnen Nederland. De indicator sociaaleconomische status is een samengestelde indicator voor gemeenten, waarbij de aandacht uitgaat naar de gemiddelde waarde van de huizen, het aandeel (sociale) huurwoningen, het aandeel bijstands- en arbeidsongeschiktheidsontvangers, het aandeel werklozen en het aandeel huishoudens met een laag inkomen, met een hoog inkomen en het gemiddeld inkomen per persoon in de gemeente. De indicator wordt uitgedrukt in ranking van de sociaaleconomische status ten opzichte van Nederland.
W6	Percentage huishoudens met problematische schulden	2020	CBS	Percentage huishoudens met problematische schulden.
W7	Aantal huishoudens met stapeling in voorzieningen (2 of meer) (per 1.000)	2020	VNG Waarstaatje- gemeente	Aantal huishoudens met twee of meer voorzieningen in het sociaal domein. Aantal huishoudens per 1000 huishoudens. Getoond als het gemiddelde over een periode van drie jaar.
W8	Hoogopgeleide bevolking	2019	CBS	Percentage van de bevolking van 15-75 jaar dat hoger onderwijs heeft afgerond (op het niveau van hbo of wo).
W9	Voortijdig schoolverlaters	2019	CBS	Leerlingen die in een gegeven jaar het onderwijs verlaten zonder startkwalificatie. Het gaat hierbij dus om de jaarlijkse aanwas. Een in Nederland gangbare leeftijdsgrens is 23 jaar bij schoolverlaten.
W10	Digitale vaardigheden (landelijk cijfer)	2020	Monitor Nederland Digitaal	Percentage inwoners dat toegang heeft tot internet.

NR.	INDICATOR	JAAR T+1 METING	BRON	DEFINITIE
L1	Leefbaarheidsscore	2018	Leefbaarometer	Score voor leefbaarheidssituatie op basis van meerdere sub-indicatoren, waarbij 1= zeer onvoldoende, 2=ruim onvoldoende, 3=onvoldoende, 4=zwak 5=voldoende, 6=ruim voldoende, 7=goed, 8- zeer goed, 9=uitstekend.
L2	Ervaren leefbaarheid	2020	Groninger Panel	Gemiddeld rapportcijfer voor de eigen ervaren leefbaarheid.
L3	Percentage inwoners met goede gezondheid	2018	CBS	Percentage van de bevolking van 19 jaar en ouder dat zijn eigen gezondheid als (zeer) goed beoordeelt.
L4	Kwaliteit van de woning	X	CBS	N.v.t.
L5	Tevredenheid met het leven	2019	CBS	Percentage van de bevolking van 18 jaar of ouder dat tevreden is met het leven.
L6	Tevredenheid met woning	2018	CBS	Het percentage particuliere huishoudens dat (zeer) tevreden is met de huidige woning. Cijfers per gemeente zijn alleen beschikbaar voor gemeenten met meer dan 100.000 inwoners en op COROP en provincie niveau.
L7	Tevredenheid met woonomgeving	2018	CBS	Het percentage particuliere huishoudens dat (zeer) tevreden is met de huidige woonomgeving. De woonomgeving is de omgeving en de buurt waarin een huishouden woont. Cijfers per gemeente zijn alleen beschikbaar voor gemeenten met meer dan 100.000 inwoners en op COROP en provincie niveau.

NR.	INDICATOR	JAAR T+1 METING	BRON	DEFINITIE
N1	Living Planet Index	2019	The Living Planet Database	De index van de trend in populatieomvang van voorkomende fauna in Groningen (1990 = 100). De LPI bevat soorten uit de soortgroepen broedvogels, dagvlinders, libellen, reptielen, amfibieën, zoetwatervissen en zoogdieren. De opgenomen waarde voor Nederland betreft de nationale index van de trend op basis van de in Groningen voorkomende soorten. Soorten die alleen in andere gebieden van Nederland voorkomen zijn hierin om een zuivere vergelijking te maken dus niet meegenomen.
N2	Ecosysteemkwaliteit (areaal) landnatuur provincies	2017	CLO	Aandeel landnatuur met een (vrij) hoge ecosysteemkwaliteit.
N3	Emissies van fijnstof naar lucht (PM2,5)	2019	CBS	Jaarlijks gemiddelde fijnstof emissie naar lucht, kg PM2,5.
N4	Broeikasgasemissies per inwoner inclusief elektriciteitsproductie	2019	CBS	Broeikasgasemissies (CO ₂ , CH ₄ , N ₂ O, HFK, PFK en SF ₆) in CO ₂ -equivalenten per inwoner, ton CO ₂ -equivalent per inwoner.
N5	Broeikasgasemissies per inwoner exclusief elektriciteitsproductie	2019	CBS	Broeikasgasemissies per inwoner exclusief elektriciteitsproductie, ton CO ₂ -equivalent per inwoner.
N6	Hittestress - warme nachten	2020	KNMI	Percentage stedelijk oppervlak in gemeente met minstens twee weken warme nachten per jaar (nachten met gemiddelde temperatuur boven 20 graden Celsius).
N7	Wateroverlast	2010	CLO	Het percentage oppervlak in een gebied waarin gemiddeld 2 tot 3 dagen per jaar 25 millimeter of meer neerslag valt, over een periode van 30 jaar.

NR.	INDICATOR	JAAR T+1 METING	BRON	DEFINITIE
BW1	Brede Welvaart Index	2020	CBS en RUG	Brede Welvaart Index in 2020. De minimale waarde is 0 en maximale waarde 1.
BW2	Rangschikking Brede Welvaart Index (0-100)	2020	CBS en RUG	Deze indicator wordt berekend op basis van de Brede Welvaart Index in een gemeente in 2020 en vervolgens verdeeld in 100 percentielgroepen. Gemeenten met een hoge Brede Welvaart Index zullen in een hoge percentielgroep terechtkomen. Naarmate de Brede Welvaart Index lager is, wordt een gemeente in een lagere groep ingedeeld. Deze indicator geeft de relatieve brede welvaart weer ten opzichte van de overige gemeenten in Nederland.

Colofon

© 2021

ONDERZOEK EN TEKST

E&E advies

Sociaal Planbureau Groningen

Aletta Advies

ONTWERP

Peter Boersma

E&E advies

sociaal
planbureau
groningen

Aletta Advies

METEN EN LEREN VAN EFFECT EN IMPACT